

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİ HUKUK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE ' DE SİGORTA SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ
AÇISINDAN
VERGİLENDİRMENİN ROLÜ VE ÖNEMİ**

Hikmet Onur SAYIN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Yusuf KILDİŞ

2008

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Türkiye ’ de Sigorta Sektörünün Gelişimi Açısından Vergilendirmenin Rolü ve Önemi**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Adı SOYADI

İmza

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin

Adı ve Soyadı : Hikmet Onur SAYIN
Anabilim Dalı : Maliye
Programı : Mali Hukuk
Tez Konusu : Türkiye ' de Sigorta Sektörünün Gelişimi
Açısından Vergilendirmenin Rolü ve Önemi
Sınav Tarihi ve Saati :

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen öğrenci Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Yönetmeliği'nin 18. maddesi gereğince yüksek lisans tez sınavına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini dakikalık süre içinde savunmasından sonra jüri üyelerince gerek tez konusu gerekse tezin dayanağı olan Anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI OLDUĞUNA O OY BİRLİĞİ O
DÜZELTİLMESİNE O* OY ÇOKLUĞU O
REDDİNE O**

ile karar verilmiştir.

Jüri teşkil edilmediği için sınav yapılamamıştır. O***
Öğrenci sınava gelmemiştir. O**

- * Bu halde adaya 3 ay süre verilir.
** Bu halde adayın kaydı silinir.
*** Bu halde sınav için yeni bir tarih belirlenir.

Tez burs, ödül veya teşvik programlarına (Tüba, Fulbright vb.) aday olabilir. Evet
Tez mevcut hali ile basılabilir. O
Tez gözden geçirildikten sonra basılabilir. O
Tezin basımı gerekliliği yoktur. O

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

..... Başarılı Düzeltme Red

..... Başarılı Düzeltme Red

..... Başarılı Düzeltme Red

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Türkiye ' de Sigorta Sektörünün Gelişimi Açısından
Vergilendirmenin Rolü ve Önemi

Hikmet Onur SAYIN

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Maliye Anabilim Dalı
Mali Hukuk Programı
Yüksek Lisans Tezi

Toplumsal gelişmelere paralel olarak finans sektörünün bir parçası olan sigorta ve bireysel emeklilik sektörünün hizmetlerine olan talep giderek artmaktadır. Sigorta sektöründe sunulan hizmetlerin ekonomik faydalarının yanı sıra sosyal faydasının da yüksek oluşu sebebi ile sektörün gelişimi büyük önem taşımaktadır. Gelişmiş ülkelerde sigorta sektörünün GSYİH içerisindeki payı gelişmekte olan ülkelere oranla daha fazladır. Sigorta sektörünün büyüklüğünün gelişmişlik düzeyi ile yakından ilgili olduğu söylenebilir.

Çalışmada vergi politikalarının sigorta sektörünün gelişimindeki etkisini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla yapılmış olan araştırmaların neticesine göre mevcut Türk Vergi sistemi içerisinde sigorta hizmetlerine olan talebi canlandırmaya yönelik vergi politikası uygulamaları yeterli düzeydedir. Sigorta sektörü, yine sektörün temel özellikleri dolayısıyla toplanan fonların büyüklüğüne ve fonların kullanım sürelerine bağlı olarak gelişecektir. Vergi uyumunun ülkemizde düşük olmasının bir neticesi olarak vergi politikalarının sigorta sektörü üzerindeki etkileri sınırlı kalmaktadır.

Sigorta hizmetlerinin tabi olduğu vergi uygulamaları kişi başına düşen sigorta primleri üzerinde fazla etkili olmamaktadır. Vergi politikalarının

sigorta hizmetlerine olan talep üzerindeki etkisi psikolojik destekle sınırlı kalmaktadır.

**Anahtar kelimeler: 1) Sigorta, 2) Vergilendirme, 3)Vergi İndirimi
4)Bireysel Emeklilik, 5)Reasürans**

ABSTRACT
Master Thesis

**The Importance of Taxation On The Improvement
Of Insurance Sector in Turkey**

Hikmet Onur SAYIN
Dokuz Eylül University
Institute of Social Sciences
Department of Finance
Financial Law Program

Increasing in demands related with social improvements results that services insurance and pension funds industry as a part of financial system. Improvements have a great value in this industry because of having social benefits as well as economic beneficiary of insurance and pension funds. The percentage of insurance sector in GDP is greater in developed countries than other countries. Country's level of development is much closed to meaning of greatness of insurance industry.

Our goal is that defining how affect of tax policies are about insurance industry. Tax policies; Turkish tax system; are being provided on insurance services are enough to support this industry based on individual researches. Improvements are related with time and size of funds collecting in system due to features of insurance services. Tax policies have had edged because of having low tax evasion level in the country.

Taxation is not strong effect on insurance services to increase demand. Personal assets of insurance Premiums are not supported by taxes. The only way that tax effect on insurance service demand is being psychological.

Key Words: 1) Insurance 2) Taxation 3)Tax Evasion 4)Individual Pension 5)Reassurance

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	ii
TUTANAK	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xii
TABLolar LİSTESİ	xiii
GİRİŞ	xiv

BİRİNCİ BÖLÜM

SİGORTACILIK İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

1.1 RİSK	1
1.1.1 Şirketlerin Yönetiminde Karşılaşılan Riskler	3
1.1.2 Finansal riskler	3
1.1.3 Pazar riski	3
1.1.4 Teknoloji Riski	4
1.1.5 İnsan Faktörüne Bağlı Risk	4
1.2 SİGORTA	5
1.2.1 Sigortanın Tanımı	5
1.2.2 Büyük Sayılar Kanunu	7
1.3 SİGORTANIN UNSURLARI	8
1.3.1 Sigorta Poliçesi	9
1.3.2 Sigorta Primi	9
1.3.2.1 Net Sigorta Primi	11
1.3.2.2 Brüt Sigorta Primi	11
1.3.2.3 Sigorta Primi Tarifeleri	12
1.4 SİGORTALANABİLİR ÇIKARIN UNSURLARI	13
1.5 SİGORTA KONUSUNUN SAHİP OLMASI	

GEREKEN ÖZELLİKLER.....	14
1.6 SİGORTA SÖZLEŞMESİNE TARAF OLABİLECEK KİMSELER.....	15
1.7 SİGORTANIN TEMEL İLKELERİ	16
1.8 TAZMİNAT ÖDEMESİNİN KOŞULLARI	16
1.9 DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE SİGORTACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	17
1.9.1 Dünyada Sigortacılık.....	17
1.9.2 Türkiye’de Sigortacılığın Tarihsel Gelişim Süreci	18
1.10 SİGORTA ŞİRKETLERİNİN KAZANÇ YAPISI.....	25
1.11 SİGORTA ŞİRKETLERİNDE MALİ BÜNYE	28
1.11.1 Teminatlar	28
1.11.2 Sigorta Teknik Karşılıkları.....	30
1.11.3 5468 Sigortacılık Kanununda Yer Alan Karşılık Tanımları	31
1.11.1.3.1 Muallâk Hasar	32
1.11.1.3.2 Muallâk Hasar Karşılıkları.....	32
1.12 SİGORTA ÜRÜNLERİ VE SİGORTA ŞİRKETLERİ.....	33
1.13 TÜRKİYE’DE SUNULAN SİGORTA HİZMETLERİ	34
1.13.1 Hayat Dışı Grubu	34
1.13.2 Hayat Grubu	35

İKİNCİ BÖLÜM
SİGORTA SEKTÖRÜNÜN
TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ YERİ

2.1. SİGORTA HİZMETLERİNİN ÜLKE EKONOMİSİNE VE TOPLUMSAL YAŞAMA KATKILARI.....	37
2.1.1 Sigorta Sektörünün Ülke Ekonomisi İçerisindeki Yeri.....	38
2.1.2 Finansal Piyasalar.....	39
2.1.2.1 Finansal Piyasaların Unsurları	39
2.1.2.2 Finansal Aracılar	40
2.1.2.3 Sigorta Şirketleri	41
2.1.2.4. Sigortacılık Yapabilecek İşletmeler	44

2.1.2.4.1. Anonim Şirketler	44
2.1.2.4.2. Karşılıklı Sigorta Şirketleri	45
2.1.2.5 Sigorta Şirketleri ve Reasürans Şirketleri Arasındaki İlişki	46
2.2. SİGORTACILIK SEKTÖRÜNE İLİŞKİN	
EKONOMİK GÖSTERGELER.....	47
2.2.1 Türkiye’de Finans Sektörünün Genel Görünümü	47
2.2.1.1 Finans Sektörüne Ait Performans Göstergeleri.....	49
2.2.1.2 Sigorta Şirketlerine İlişkin İstatistikler	50
2.2.1.3 Dünyada Sigorta Primi Üretim Düzeyi	52
2.2.1.4 Türkiye’de Prim Üretim Düzeyi	52
2.2.2 Tarım Sigortaları	55
2.2.3 Yatırımcı Olarak Sigorta Şirketleri	57
2.2.3.1 Sigorta Şirketlerinin Yatırım Araçları.....	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SİGORTACILIK SEKTÖRÜNÜN
VERGİLENDİRİLMESİNE İLİŞKİN
SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

3.1 MALİYE POLİTİKASI VE SİGORTA SEKTÖRÜ İLİŞKİSİ.....	60
3.1.1 Maliye Politikalarının Özel Sektör Ve Sigorta Sektörü Üzerindeki etkileri.....	62
3.1.2 Vergilerin Özel Sektör Ve Sigortacılık Üzerindeki Etkileri	63
3.1.3 Sigorta Sözleşmesinin Tarafları Açısından Vergilendirme Ve Vergi Yansıması.....	64
3.2. VERGİLERİN TASARRUFLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	65
3.3. VERGİNİN TEMEL İŞLEVLERİ AÇISINDAN SİGORTA SEKTÖRÜNÜN VERGİLENDİRİLMESİ	67
3.3.1 Mali işlev.....	67
3.3.2 Sosyal işlev	68
3.3.3 Ekonomik işlev	69
3.4 VERGİNİN SOSYAL FAYDASI AÇISINDAN DEĞERLENDİRME	70

3.4.1 Vergi Harcaması Ve Sigortacılık	71
3.4.2 Sigortacılığın Teşviki	73
3.4.2.1 Teşvikin Temel Özellikleri	74
3.4.2.2 Amaçlarına Göre Teşvikler	74
3.4.2.3 Vergisel Teşvikler	75
3.4.3 Sigortacılık Faaliyetleri Açısından Vergisel Teşviklerin Gerekliliği	77
3.4.3.1 Sigortacılık Sektöründe Vergi Harcamalarının Sınırı	79
3.4.3.2 Günümüzde Uygulanmakta Olan Vergi Teşvikleri	80
3.4.3.3 Sigortacılık Sektörünü Kapsayan Vergisel Teşvikler	81
3.4.3.3.1 Gelir ve Kurumlar Vergisi Teşvikleri	81
3.4.3.3.2 Düşük Oranlı GKV Uygulaması	82
3.5. AVRUPA BİRLİĞİ UYUM POLİTİKALARI ÇERÇEVESİNDE TEŞVİKLER	83
3.5.1 Devlet Yardımları Yasağı	83
3.5.2 Tasarrufları Çekmeye Yönelik Teşvikler	83
3.5.3 Faiz Gelirlerinin Vergilendirilmesi	84
3.5.4 Bankacılık İşlemlerinin Vergilendirilmesi	85
3.5.4.1 Menkul Sermaye İratlarının Vergilendirilmesi Konusu	85
3.5.4.2 Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi Konusu	85
3.6 TÜRKİYE’DE SİGORTA HİZMETLERİNİN TABİ OLDUĞU VERGİLER	86
3.6.1. Doğrudan Vergiler	87
3.6.1.1 Gelir Vergisi	87
3.6.1.2 Kurumlar Vergisi	89
3.6.2 Dolaylı Vergiler	92
3.6.2.1 Banka Ve Sigorta Muameleleri Vergisi	92
3.6.2.1.1 Verginin Konusu Ve Mükellefleri	93
3.6.2.1.2. Verginin Oranı	96
3.6.2.1.3. İstisnalar	97
3.6.2.1.4. Verginin Beyanı Ve Ödenmesi	100
3.6.2.2 Yangın Sigorta Vergisi	100

3.6.2.3 Katma Değer Vergisi	101
3.6.2.4 Damga Vergisi	101
3.7 BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ	102
3.8. BİREYSEL EMEKLİLİK FONLARIYLA İLGİLİ VERGİSEL DÜZENLEMELER	103
3.8.1.1 Ödenen Prim Ve Katkı Paylarına İlişkin Düzenlemeler	104
3.8.1.2 Ödenen Prim Ve Katkı Payının Ücret Matrahından İndirimi.	104
3.8.1.3 Ödenen Prim Ve Katkı Payının Yıllık Beyanname İle Beyan Edilen Gelirlerden İndirimi.	105
3.8.1.4 Katılımcılara Yapılan Ödemelere İlişkin Düzenlemeler.....	106
3.8.1.5 Katılımcıların Emeklilik Şartlarını Sağlamaları Halinde Vergilendirme	106
3.8.1.6 Beyan Esasları.....	107
3.8.1.7 Vergi İndiriminin Uygulanması Esasları	108
3.8.1.8 Prim Ve Katkı Payı Ödemelerinin Belgelendirilmesi.....	108
3.8.1.9 Katkı Payı Ve Primlerin Vergi Matrahından İndirimi	109
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	110
KAYNAKLAR	115

KISALTMALAR

GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
TCMB	: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
BES	: Bireysel Emeklilik Sistemi
DASK	: Doğal Afet Sigortaları Kurumu
BSMV	: Banka Ve Sigorta Muameleleri Vergisi
KDV	: Katma Değer Vergisi
GVK	: Gelir Vergisi Kanunu
KVK	: Kurumlar Vergisi Kanunu
GKV	: Gelir Ve Kurumlar Vergisi
AB	: Avrupa Birliği

TABLolar LİSTESİ

Tablo1:Sektörlerin Gayri Safi Üretim	
DüzeYlerindeki Değişmelerin Kaynakları (%).....	23
Tablo 2: Finans Sektörünün Aktif Büyüklüğü	48
Tablo 3: Finansal Sektördeki Kuruluşların Dönem Kârı	49
Tablo 4: Sigorta Sektöründe Faaliyet Gösteren Şirket Sayısı.....	50
Tablo 5: Türkiye’de Sermaye Yapılarına Göre Şirketler.....	51
Tablo 6: Sektörde Yer Alan Diğer Kişi ve Kuruluşlar.....	51
Tablo 7: Prim Üretim Düzeyleri (31.12.2006).....	53
Tablo 8: Bireysel Emeklilik Göstergeleri (17.03.2007).....	54
Tablo 9: DASK Göstergeleri (Mart2007)	54
Tablo 10: Zorunlu Trafik Sigortası Göstergeleri (Mart 2007).....	55
Tablo 11: Tarım Sigortası Göstergeleri (Mart 2007)	56
Tablo 12: Son yıllarda Sigorta Reasürans Şirketlerinin Yatırımları	59
Tablo 13: Seçilmiş Dünya Ülkelerinde Bireysel Emeklilik Sistemi Aşamalarının Vergilendirilmesi	102

GİRİŞ

Gelişmiş ülke ekonomilerinde sigortacılık önde gelen finansal hizmetler arasında yer almaktadır. Sigorta sektörünün gelişmişlik düzeyi ülke ekonomisinin de içinde bulunduğu durumu gösterir niteliktedir. Çünkü bir ülke ekonomisinin gelişmesi bireyler ve kuruluşlar açısından yeni risklerin oluşması anlamına gelmektedir. Oluşan bu riskler karşısında olası maddi kayıpların boyutu önceki dönemlere göre daha fazla olacaktır. Ekonomik gelişme ile beraber sigorta sektörünün gelişimi de bu yüzden önem taşımaktadır. Gelişmiş bir sigorta sektörü, sunacağı hizmetleri kolaylıkla çeşitlendirerek piyasanın ihtiyaç duyduğu birçok alanda maddi kayıplara karşı güvence sağlama imkânı yaratacaktır. Güçlü finansal yapıya sahip sigorta sektörü maddi kayıpların oluşması sonucunda gereken müdahaleleri kısa bir zaman zarfı içerisinde yerine getirebilecektir. Sektörün büyüklüğü sigortalama hacmini genişleterek güvence unsurunun genele yayılmasını kolaylaştıracaktır. Kısacası sigorta sektörünün büyüklüğü hem ekonomik avantaj sağlamakta hem de sosyal fayda düzeyini yükseltmektedir.

Vergi politikalarının genel olarak özel sektör üzerindeki etkileri iki farklı yoldan gerçekleşmektedir. Birincisi doğrudan sigorta hizmetlerini sunan şirketlerin vergilendirilmesi, ikincisi ise sunulan sigorta hizmetlerinin vergilendirilmesi şeklindedir. Şirketlerin vergilendirilmesi arz üzerinde, hizmetlerin vergilendirilmesi ise talep üzerinde etkilere sebep olmaktadır.

Çalışmada vergi uygulamalarının sigorta sektörü üzerindeki olası etkileri incelenecektir. Vergilendirmenin sigortacılık sektörü üzerindeki etkilerini sektörün temel unsurları ve çalışma prensiplerine değinerek ülkemiz açısından tespit ve değerlendirmeler yapılmaya çalışılacaktır

BİRİNCİ BÖLÜM

SİGORTACILIK İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

Vergilendirmenin sigorta sektörünün gelişimine etkisini belirlerken sigorta sisteminin işleyişinde yer alan kavramları tespit etmek ve işlevlerini belirlemek son derece faydalı olacaktır. Sigorta ürünlerinin unsurları doğru bir vergilendirme politikasının hangi noktalardan başlaması gerektiğini, uygulanacak oran ve usullerin belirlenmesinde yol gösterici olacaklardır.

1.1 RİSK

İnsanoğlu var olduğu günden bu yana sürekli olarak çeşitli risklerle karşı karşıyadır. Risk olgusu, yakın bir döneme kadar olumlu ve olumsuz olmak üzere iki anlama sahip olmuştur. "Bazı dönemlerde risk alma saygıdeğer bir girişim olarak görülmüştür." fakat modernleşme süreçlerinin etkisiyle birlikte risk kavramı sadece olumsuz anlamda ele alınmaya başlanmıştır. Son birkaç on yıldır ise risk kavramı olumsuzlama çerçevesinde, gerek medyada gerek gündelik yaşamda oldukça sık kullanılır olmuştur. Nihayetinde 21. yüzyıl toplumu tanımlamaları arasında "risk toplumu" kavramlaştırması da yer almıştır¹.

Günlük yaşantımızda ve iş hayatımızda risk çeşitlilik göstererek farklı anlamlara sahiptir. Çok genel bir deyişle risk, dışardan gelebilecek belirsiz bir tehlike olarak tanımlanabilir. Hayatımızın birçok konuda açıkça risk altında olduğu ortadadır. Olasılık ve istatistiklere göre risk finansal yönetim, yatırım yönetimi gibi konularda gerçekleşmesi şansa bağlı muhtemel kayıplar olarak da nitelendirilebilir².

Hayatımızda meydana gelebilecek her türlü belirsizlik riskin kapsamına girer. Riski hayatımızdan tamamıyla çıkartmak imkânsızdır. Hayatın her evresinde şartlar

¹ Elif KARAKURT, İş, Güç **Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi** Cilt: 5 Sayı: 2 http://www.isgucdergi.org/?p=arc_view&ex=154&inc=arc&cilt=5&sayi=2&year=2003 (16 Kasım 2007).

² Scott E. HARRINGTON ve Gregory R. NIEHAUS, **Risk Management And Insurance**, 2. Baskı Mc Graw Hill s.1.

ne olursa olsun çeşitli konularda risk mevcudiyetini koruyacaktır. Böylesine doğal bir sürekliliğe sahip konuda koruma sağlamayı amaçlayan sigorta sektörünün vergi gelirleri açısından da önemi yadsınmaz. Sigorta sektörünün sahip olduğu uzun vadeli fon yaratma kabiliyeti vergi gelirleri içinde uzun vadede devlet için çıkar sağlayacağı açıktır.

Günümüzün bilgi toplumunda risk, büyük bir sektör hâlini almıştır. Şirket yönetimi danışmanları, sigortacılar, siyasî danışmanlar, sosyologlar, psikologlar ve benzerleri, “risk analizi”, “risk yönetimi” ve “risk iletişimi” gibi pek çok başlık altında öneri ve strateji kurguları geliştirmektedirler. Medyanın da konuya ilgisi giderek artmakta, içinde risk, kaos gibi kelimeler geçen manşetler, haberler, makaleler, programlar sıkça yayınlanmaktadır³.

Risk birden fazla olasılığın oluşmasındaki belirsizlik olarak da tanımlanabilir. İnsan hayatında gerçekleşen en yaygın riskler istatistikî verilerden yola çıkılarak üç başlık altında toplanmıştır. Bunlar, kişisel riskler, mülkiyete dayalı riskler, finansal riskler şeklindedirler⁴.

Kişisel riskler; ölümcül hastalıklar, rahatsızlıklar, sakatlıklar, yaşlılık, işsizliğe bağlı belirsizlikler. Mülkiyete dayalı riskler, doğrudan veya dolaylı olarak yangın, doğal afetler, kazalar ve benzer belirsizlikler. Mali riskler ise, otomobil kazaları sonucu meydana gelen kayıplar, olumsuz koşulların yarattığı kayıplar, başka bir kimsenin mülkiyetinin yaralanmalara sebebiyet vermesi olarak tanımlamak mümkündür. Meydana gelebilecek risklerin kaynakları ise sosyal, fiziksel ve ekonomik tehlikelerdir.

³ Timuçin YALÇINKAYA, Esin ÖZSOY, “Risk Toplumu: Bilgi Toplumunun Evriminde Yeni Boyut”, http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=251 (16 Kasım 2007).

⁴ Jack R. KAPOOR, Les R. DLABAY, Robert J. HUGHES **Personal Finance** 7. Baskı, McGrawHill, 2004, s. 316.

1.1.1.Şirketlerin Yönetiminde Karşılaşılan Riskler

Ekonomik faaliyetler vergilendirmenin özünü teşkil eder. Ekonomik faaliyetlerin tehlike altında olduğu risk faktörlerinin olumsuz etkilerinin giderilmesi hem ekonomik faaliyetlerin sürdürülmesi hem de devlet açısından vergi gelirlerinin sürekliliğinin sağlanması için önem taşır.

Günümüz ekonomisindeki gelişmelere bağlı olarak tüm sektörlerde risk çeşitli alanlara yayılmış durumdadır. Sigortacılık sektörünün gelişmesi, sunulan sigorta hizmetlerinin artması ulus ekonomisine katkıda bulunarak hem ekonomiye fon akışını çeşitli kaynaklardan sağlanacak ve olası risklerin meydana getirebileceği kayıpları büyük ölçüde telafi edilebilecektir. Sektörlerin öncelikle hangi konularda ne gibi risklere sahip olduklarının belirlenmesi, vergi politikalarının oluşturulması esnasında faydalı olacaktır. Genel olarak şirketlerin yönetiminde karşılaşılan risk alanları⁵:

1.1.2.Finansal Riskler

Kur riski, faiz riski, likitide riski, zarar riski, fiyat riski, kredi riski şeklindedir.

1.1.3.Pazar Riski

Yatırımların başarısız olması, pazarın yeterince tanınmaması, yatırımın yapıldığı andaki ani siyasal, ekonomik, toplumsal değişikliklerin olması gibidir.

⁵ Ferhat SAYIM, **Bankalarda Kredi Karşılıkları Sistemi ve Vergisel İncelemesi**, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No: 244, Şubat 2006 ss. 10–12.

1.1.4. Teknoloji Riski

Gelişen ve değişen teknolojinin süregelen talepleri değiştirmesi ya da beklenen talebin önünü kesmesini mal ve hizmet üreten kurumlar için teknolojik risk olarak tanımlanabilir.

1.1.5. İnsan Faktörüne Bağlı Risk

İnsan faktörünün, mal ve hizmet üreten kurumlarda beklenen sonucu olumsuz yönde etkileme tehlikesi olarak tanımlanabilir.

Risk faktörlerinin hayatımızdaki çeşitliliği gün geçtikçe artmakta ve birtakım riskler daha kolay başa çıkılabilir hale gelmekte, bazıları ise yeni kaynaklardan türemektedirler. Sigorta sektörünün sunmuş olduğu hizmetler dolayısıyla risklerin etkilerini bertaraf etmeye yönelik eylemlerde bulunabilmek mümkündür. Sigorta sektörünün temel işleyişi risk yönetimi süreci olarak nitelendirilebilir. Sigorta sektörünün gelişimine etkisi düşünülen vergi politikalarının daha iyi belirlenebilmesi için hizmetlerin ardında yatan sistem işleyişini bilmek gereklidir. Bu sayede koyulan bir verginin şirkete veya topluma olan faydası net bir şekilde görülebilir.

Devlet yönetiminde de risk söz konusudur. Örneğin vergilendirme politikalarının seçimi, geçmiş dönemlerde elde edilen istatistikî verilerin değerlendirilmesi sonucunda ulaşılan rakamlara göre belirlenmektedir. Ancak bu değerlendirme tek başına bir anlam taşımamaktadır. Tamamlayıcı unsur ise vergi ödemekle yükümlü olan mükelleflerin psikolojisidir. İstatistikî bilgiler doğrultusunda belirlenen vergi politikaları mükelleflerin psikolojik tepkilerinin hesaba katılması oranında başarılı olabilecektir. Mükelleflerin vergilendirme karşısında tepkileri ülkeden ülkeye değişebilmekte ve hatta ülke içerisinde bölgeler ve sektörler arasında farklılık gösterebilmektedir. Bu gibi nedenlerden ötürü risk vergilendirme için de çok büyük önem taşımaktadır. Her bir vergi uygulaması farklı seviyelerde risk unsuruna sahiptir.

1.2. SİGORTA

Risk yönetimi uzun ölçekli planlama sürecini gerektirir. İnsanların risk yönetimi planlanan çizgisinde bazı noktalarda değişikliğe ihtiyaç duyar. Eğer riski anlaşılabilir ve yönetilebilirse, kişisel, ailevi veya mesleki koruma sağlanabilir. Aşağıda sayılan dört risk yönetim metodu genellikle tercih edilmektedir⁶;

1. Riski önlemek
2. Riski azaltmak
3. Riskin sorumluluğunu üstlenmek
4. Riskin bir sigorta şirketine transferi (Sigorta)

1.2.1. Sigortanın Tanımı

Sigorta kelimesi Latincedeki “güvence” anlamına gelen “Sicurta” kelimesinden gelmektedir⁷. Sigorta risk altında bulunan bir topluluğun bir araya gelerek doğabilecek hasarlara birlikte karşı koymasındır⁸. Finansal açıdan ise sigortacılığın temel fonksiyonu girişim riskini minimum kılmaktır⁹.

Sigorta meydana gelmesi düşünülen zararların tazmini maksadıyla yapılan çift taraflı bir akitir. Bu akit ile sigortacı denilen kimsenin, bir prim karşılığında diğer bir kimsenin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan bir durumun meydana gelmesi halinde tazminat vermeyi yahut bir veya birkaç kimsenin hayat müddetleri sebebiyle veya hayatlarında meydana gelen belli birtakım hadiseler dolayısıyla bir para ödemeyi veya sair edalarda bulunmayı üzerine almasıdır¹⁰.

Bir diğer sigorta tanımlaması da aktüeryal hesaplama yöntemleri ile risk faktörlerinin elenmesi, çeşitli sebeplerden doğan kayıpların azaltılması veya

⁶ J. KAPOOR, L. R. DLABAY ve R. J. HUGES, s. 317.

⁷ Halil SEYİDOĞLU, **Ekonomik Terimler Sözlüğü, Ansiklopedik Sözlük**, 2.Baskı, Güzem Can Yayınları İstanbul Mart 1999 s. 536.

⁸ Enver Alper GÜVEL ve Afitap Öndaş GÜVEL, **Sigortacılık**, 1. Baskı Seçkin Yayıncılık, Ankara Ocak 2002, s. 23.

⁹ Niyazi BERK, **Sigortacılıkta Fon Yönetimi**, İstanbul, Haziran 2001s.5.

¹⁰ Feridun ERGİN, , **Ak İktisat Ansiklopedisi** Cilt 2, Ak Yayınları, s. 838.

önlenmesi, ölüm, yangın, kaza, doğal afet v.b. kayıpların çok sayıda katılımcı arasında paylaşılmasıdır¹¹.

Sigorta, gerçekleşmesi muhtemel özel olarak belirlenmiş risklere karşı kurulmuş olan sözleşmeye göre özel olarak belirlenmiş risklerin gerçekleşmesi halinde maddi zararın karşılanmasıdır. Sigortalı sigorta şirketine edimini karşılamak üzere belirlenmiş oranlarda ödeme yapar. Ödenecek primin tutarı sigortalının sigorta sözleşmesi ile korunma sağladığı risklere göre değişmektedir¹².

Sigorta aynı tehlikenin tehdidi altında bulunan bir topluluğun bir araya gelerek doğabilecek hasarlara birlikte karşı koymasındadır. Sigortanın amacı meydana gelecek hasara engel olmak değil, bu hasarı grup üyeleri arasında dağıtmak, böylece hasar yükünü grubun her üyesi için taşınabilir hale getirmektir¹³.

Sigortacılık faaliyeti 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 1263üncü maddesinde şu şekilde ifade edilmiştir, "Sigorta bir akittir ki bununla sigortacı bir prim karşılığında diğer bir kimsenin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan bir tehlikenin meydana gelmesi halinde tazminat vermeyi yahut bir veya birkaç kimsenin hayat müddetleri sebebiyle veya hayatlarında meydana gelen belli bir takım hadiseler dolayısıyla bir para ödemeyi veya sair edalarda bulunmayı üzerine alır."¹⁴.

Sigortacılık işlemlerinde vergilendirme sözleşmenin yapılması ile birlikte başlar. Vergilendirmede sözleşmeye katılan ve sözleşmeyi kuran iki taraf mevcuttur. Bu nedenle sigortalanan ve sigorta şirketi olarak vergi yükümlülüğü iki tarafa ayrılır.

¹¹ Glenn G. MUNN, F. L. GARCIA ve Charles j. WOELFEL, **Encyclopedia Of Banking & Finance**, 9. Baskı, McgrawHill Yayınevi, A.B.D. s. 535.

¹² John O E CLARK, **Dictionary Of International Insurance & Finance Terms Revised And Updated**, Financial World Publishing İspanya 2004.

¹³ E. A. GÜVEL ve A.Ö.GÜVEL, s. 23.

¹⁴ 6762 sayılı **Türk Ticaret Kanunu** Madde 1263.

1.2.2.Büyük Sayılar Kanunu

Sigorta şirketlerinin kazanç yapısını anlayabilmek ve vergilendirme sonucunda faydayı devlet, toplum ve sigorta şirketleri arasında adil bir şekilde dağıtabilmek adına büyük sayılar kanununu anlamak gereklidir.

Bir risk grubundaki hasar sayısı arttıkça, hasar oranının o risk grubunun genel ortalama hasar oranına daha çok yaklaşacağını gösteren kanundur. Büyük sayılar kanunu, sigortanın temelini oluşturur. Sigorta şirketleri prensip olarak büyük sayılar kanunun gerekliliğini sağlamaya çalışırlar. Çünkü ancak bu sayede ekonomik olarak getiri elde edebilirler. Bunu yapmak için iki yol izlerler¹⁵,

- Aynı risk grubunda ait çok sayıda sigorta yaparak gerçek risk oranına en yakın sonuçları elde etmek
- Hasarı büyük sayılara dağıtarak, sigortalı başına düşen maddi kaybı azaltmak.

Sigortacılığın amacı söz konusu riskleri istatistiksel yöntemlerle belirlemek ve bunların belirli kişi ya da gruplarda yoğunlaşmasını önlemektir. Bu açıdan bakıldığında sigortacılık bir risk paylaşma ya da transfer tekniğidir¹⁶.

Büyük sayılar kanunu sigortacılık hizmetlerinin temel prensibini teşkil eder. Büyük sayılar kanununu vergilendirmede ulaşılmak istenen ideal amaca benzerlik taşır. Vergileri toplumun tabanına yayarak verginin ağır yükünü dağıtmak, vergileri herkes için kolaylıkla ödenebilecek oranlar seviyesine çekmek, böylelikle toplumsal faydayı arttırmak ve vergi gayretini yukarılara çekmek ile büyük sayılar kanununun gerisindeki anlayışla benzerlik kurulabilir.

¹⁵ Hakan TURGUT, **Parasal Zekâ**, Varlık Yayınları, İstanbul, Şubat 2006, ss. 142-143.

¹⁶ N. BERK, s. 4.

1.3.SİGORTANIN UNSURLARI

Sigorta işlemlerinin yapılabilmesi için gerekli unsurları maddi ve tesadüfi olarak sıralayabiliriz. Sigorta tanımına bağlı olarak sigorta işlemleri¹⁷;

- Belirli bir prim karşılığında,
- Kişi hayatının ya da organlarının veya kişi ve kuruluşların para ile ölçülebilir değerlerinin,
- Sigorta kural, kanun ve yönetmeliklerince belirlenmiş rassal (rastgele) risklerin gerçekleşmesinden doğacak maddi hasarlarını,
- Aynı tehlikenin tehdidi altında bulunan kişileri ya da kuruluşları bir araya getirerek,
- Ölçülen değer üzerinden ve gerçekleşen hasar oranında karşılayarak,
- Sosyo – ekonomik çöküntüleri dağıtan ve önleyen yatırımlara aktarılan fonları ve ikrazları ile ekonomiye kaynak yaratan işlemler bütünüdür.

Diğer taraftan sigorta tanımının dışında sigorta işlemleri bakımından unsurları da şu şekilde sıralanabilir; sigorta ettiren, sigorta menfaati, tehlike ihtimali, sigorta bedeli(sigorta tazminatı), primden ibarettir¹⁸.

Vergilendirmenin konusuna giren unsurlar ise sigorta sözleşmesi, sigorta primleri, sigorta ettiren, sigorta şirketi, sigorta konusu olayın gerçekleşmesi sonucu ödenecek olan tazminat, tazminatların güvence altına alınması için sigorta şirketlerine şart koşulan zorunlu karşılıklardır. Sayılan bu unsurlar sigorta işlemlerinin özünü oluşturmaktadır. Yapılacak bir sigorta sözleşmesinin bu unsurları içermesi gerekmektedir.

¹⁷ E. A. GÜVEL ve A. Ö. GÜVEL, s. 26.

¹⁸ F. ERGİN, s. 838.

1.3.1. Sigorta Poliçesi

Sigorta şirketi tarafından düzenlenen sigorta şartlarını içeren ve yasal bağlayıcılığı olan dokümandır. Sağlanacak korumanın detaylarını ve ödenecek prim miktarını gösterir¹⁹.

Sigorta sözleşmeleri 5648 Sigortacılık Kanunu madde 11’de “Sigorta sözleşmelerinin ana muhtevası, Müsteşarlıkça onaylanan ve sigorta şirketlerince aynı şekilde uygulanacak olan genel şartlara uygun olarak düzenlenir. Ancak, sigorta sözleşmelerin de işin özelliğine uygun olarak özel şartlar tesis edilebilir. Bu hususlar, sigorta sözleşmesi üzerinde ve özel şartlar başlığı altında herhangi bir yanılığa neden olmayacak şekilde açık olarak belirtilir.”

1.3.2. Sigorta Primi

Sigorta şirketleri ürünlerini sigorta primleri karşılığında müşterilerine sunarlar. Sigorta primi, poliçe sahibi tarafından sigorta hizmeti karşılığında sigorta şirketine ödenen belirli bir miktar paradır²⁰. Bu meblağ sigorta şirketi tarafından hizmet karşılığı ürünlerine biçilen fiyatı ifade eder. Bu fiyat belirlenirken istatistiklerden faydalanılır. Sigortaya konu olan olayın gerçekleşme sıklığı, sigorta ettirenin durumu, dış faktörler gibi birçok değişkene bağlı olarak fiyat belirlenir.

Rizikonun gerçekleşme olasılığına göre ödenecek sigorta primleri de değişir. Mevcut yasalar uyarınca sigorta primlerinin nakit para karşılığı olarak ödenmesi zorunludur. Sigorta primleri peşin veya taksitle ödenebilir. Ancak sigorta şirketinin sorumluluğu üstlenebilmesi için primin tamamının ya da ilk taksitinin muhakkak suretle ödenmesi gereklidir. Sigorta sorumluluğunun başlangıcı, sözleşmenin imzalandığı tarih değil, primin bir kısmı ya da tamamının ödendiği tarihtir. Sigorta sözleşmesinin ve sorumluluğunun başlangıç tarihlerinin farklı olması durumunda bu durum poliçede belirtilmelidir²¹.

¹⁹ J.O. E. CLARK, s. 189.

²⁰ Jack R. KAPOOR, Les R. DLABAY ve Robert J. HUGHES, s. 316.

²¹ E. A. GÜVEL ve A. Ö. GÜVEL, ss. 62-64.

Sigorta şirketleri risk faktörlerine ait istatistikî verilere göre beklenen tehlikenin gerçekleşme olasılığını hesaplayarak riskin değerini ortalama olarak belirler. Bu işlemi gerçekleştirirken oldukça basit bir eşitlikten faydalanırlar. Hayat ve hayat dışı grupta yer alan bir sigorta şirketi sigorta riskini şu şekilde hesaplar:²²

$$\text{Sigorta Riski} = \frac{\text{Yıllık Prim Geliri}}{\text{Toplam Sermaye veya Fazlası}}$$

Hayat ve hayat dışı grupta yer alan bir sigorta şirketi topladığı fonlarla yapacağı yatırımın riskini ise şu şekilde hesaplar²³:

$$\text{Yatırım Riski} = \frac{\text{Elde tutulan toplam genel stok}}{\text{Toplam sermaye ve fazla}}$$

Sigorta şirketleri yüksek likitideye sahip, güvenli ve tahmin edilebilir gelir getiren finans araçlarından oluşan yatırım portföyüne sahip olmalıdır. Prim gelirlerinde yüksek artış, risk oranının da arttığını gösterir. Bunun sonucunda sigorta şirketleri riski karşılayabilmek ve şirketin devamlılığını sağlayabilmek için büyümek zorundadırlar.

Bu amaçla sigorta şirketleri ürünlerini çeşitlendirerek farklı konularda arz gerçekleştirirler. Şüphesiz vergi kanunları ile her yeni ürün için yeni bir vergi uygulamaya koymak oldukça güçtür. Bunun alternatifi olarak özel uygulamaların bulunduğu sektörler için esnek ve temel öğeleri kapsayan vergi uygulamalarına gidilmesi daha doğru olacaktır.

Yatırımcı olarak sigorta şirketleri biriktirdiği fonları çeşitli yatırım araçları ile değerlendirirler. Bu konuda önemli bir finansal güce sahiptirler.

²² G.G. MUNN, F.L. GARCIA ve C. J. WOELFEL, s. 535.

²³ G.G. MUNN, F.L. GARCIA ve C. J. WOELFEL, s. 535.

1.3.2.1 Net Sigorta Primi

Net sigorta primi, sigortalanan tehlikenin olası değerine karşılık sigortacıya ödendiği hiçbir masraf yüklenememiş net ödentidir. Sigortanın temel amacı gerçekleşme olasılığı bulunan hasarları tazmin edebilmektir. Bu nedenle prim gelirlerinin, gerçekleşmesi olası tazminat giderlerine eşit olması gerekir. Buna “uygunluk prensibi” denir. Bu eşitliği gerçekleştirecek prim oranına net sigorta primi ya da kısaca “riziko primi “denir. Yani teorik olarak net prim doğrudan doğruya rizikoya karşılık gelir. Rizikonun olası değerini ifade eden ve sigorta poliçesinde yazılı tutara eşit olan sigorta bedeli ile orantılı olarak değişir. Zararın tam karşılığıdır. Sigortacıya ne kar ne de zarar bırakır²⁴.

- Sigorta konusu her birim ayrı ayrı ele alınarak riziko derecelerine göre uygulanacak net prim oranı / (tarife fiyatı) belirlenir.
- Sigorta konusu birimler, tehlike derecelerine göre sınıflandırılır, net prim oranı (tarife fiyatı) her sınıf için ayrı ayrı belirlenir.

Net sigorta priminin belirlenmesinde göz önünde bulundurulması gereken faktörler şu şekilde sıralanabilir;

- Sigortalanan rizikonun gerçekleşme olasılığı,
- Sigortaya konu olan şeyin o günkü maddi-mali değeri (sigorta değeri),
- Sigorta sözleşmesinin süresi.

1.3.2.2. Brüt Sigorta Primi

Sigorta işletmeleri faaliyette buldukları sürece bir dizi maliyete katlanır. Bu maliyetler üretim, sürüm ve yönetim giderlerinden meydana gelir²⁵.

- Sabit maliyetler: Poliçe tutarı ne olursa olsun her sigortalıdan aynı miktarda alınır

²⁴ E. A. GÜVEL ve A. Ö. GÜVEL, ss. 64-67.

²⁵ E. A. GÜVEL ve A. Ö. GÜVEL, ss. 64-67.

- Değişken maliyetler: Net sigorta primi tutarına bağlı olarak belirli bir oran üzerinden alınan vergiler ve komisyonlar bu gruba girer
- Sigorta bedeline bağlı maliyetler: Sigorta bedeli ile oransal olarak değişen giderlerdir. Sigorta bedeli değiştikçe bu gider türünün değeri de değişir.

Sigorta şirketleri ayrıca beklenmedik olağanüstü hasarların yol açacağı zararlara karşılık bir güvence fonu bulundurlar. Vergilendirmede brüt sigorta primi tutarı esas alınır. Hesaplanan prim tutarı üzerine vergi oranlarının eklenmesi ile sigorta şirketinin, yapılan sigorta sözleşmesi sonucunda, aktifine dâhil olacak parasal tutar belirlenmiş olur.

1.3.2.3. Sigorta Primi Tarifeleri

5648 sayılı Sigortacılık Kanunu madde 12' ye “göre sigorta tarifeleri, sigortacılık esasına ve genel kabul görmüş aktüeryal tekniklere uygun olarak sigorta şirketleri tarafından serbestçe belirlenir. Ancak, bu Kanuna ve diğer kanunlara göre ihdas edilen zorunlu sigortaların teminat tutarları ile tarife ve talimatları Bakan tarafından tespit olunur ve Resmî Gazetede yayımlanır. Gerek görülen hallerde bakanlıkça hayat, bir yıldan uzun süreli ferdî kaza, sağlık, hastalık ve ihtiyarî deprem sigortaları tarifeleri ile prim, formül ve cetvellerinin uygulamaya konulabilmesini Müsteşarlığın onayına tâbi kılabilir veya özel kanunlardaki hükümler saklı kalmak kaydıyla gerekli görülen hallerde, tespit ve ilan ettiği aracılık komisyonlarını, tasdike tâbi kıldığı veya tespit ettiği her türlü tarifeyi serbest bırakabilir.”

Türkiye’de geçmiş dönem sigortacılık uygulamalarında, sigorta sektörünün gelişmesini temin maksadıyla primin azaltılması veya çoğaltılması yolu ile sigorta şirketleri arasında rekabete girilmesi, başka bir deyimle prim miktarının bir ticari rekabet unsuru haline getirilmesinin yasaklandığı görülmektedir²⁶.

Günümüz vergi uygulamaları ile tarifeler üzerindeki vergi yükü, çeşitli vergi kolaylıkları ile azaltılmaya çalışılmaktadır. Ancak sigorta ürünleri üzerine konan

²⁶ F. ERGİN, s. 838.

vergiler dolaylı nitelikte olduğundan diğer vergi türlerine oranla tüketiciye daha kolay yansıtılabilmektedir. Bu durum sigorta şirketlerinin kazançlarına katkıda bulunur. Çünkü her durumda dolaylı vergiler tüketicilere fiyat yolu ile yansıtılabilmektedir. Uygulamaya konulacak bir vergi indirimi sigorta ürünlerinin fiyatlarını bir ölçüde yükselterek ürünlerin satışı sonucunda elde edilen hâsıllarda artışa sebep olacaktır. Ancak sigorta sektörünün gelişmesi yaşam kalitesinin yükseltilmesi anlamına geleceğinden önemli olan sigortalı sayısının mümkün olduğunca fazlaştırılması olmalıdır. Sigorta sektörünün gelişmesinin sigorta ürünlerinden faydalanan kişi sayısı ile birlikte sektörün büyümesi en yüksek yararı sağlayacaktır.

1.4 SİGORTALANABİLİR ÇIKARIN UNSURLARI

Bir sigorta sözleşmesinde değerlendirilmesi gereken bir diğer konu ise sigortalanabilir bir riskin içeriğinin belirlenmesidir. Çünkü hayatımızda meydana gelebilecek her türlü riski sigorta anlaşmaları ile güvence altına almak mümkün değildir. Yasal ve ekonomik etkiler bakımından bir takım risk konuları sigorta kapsamına dâhil edilmemiştir. Sigorta anlaşmasına konu olabilecek menfaatleri sigortalanabilir çıkarın unsurları başlığı altında sıralayabiliriz²⁷ ;

- Sigortalı rizikonun gerçekleşmesiyle fiziki bir kayba uğramalıdır.
- Bu kayıp sigortanın esas konusu kapsamında olmalıdır.
- Bu çıkar ilişkisi para ile ölçülebilir olmalıdır.
- Bu çıkar ilişkisi yasal olmalıdır.
- Sigortalının, o malın korunmasından karı, kaybedilmesinden zararı olmalıdır.

²⁷ E. A. GÜVEL ve A. Ö. GÜVEL, s. 55.

1.5 SİGORTA KONUSUNUN SAHİP OLMASI GEREKEN ÖZELLİKLER

Sayılan çıkar unsurlarına ek olarak, sigorta yönünden bir tehlikenin söz konusu olabilmesi için aşağıdaki unsurların mevcut olması gereklidir²⁸,

- Tehlikenin ileride husule gelmesi,
- Muhakkak olmamak veya ne zaman husule geleceği bilinmemek,
- Tarafların iradesi dışında bulunmak,

Görüldüğü üzere bir takım şartlar sigortaya konu olabilecek tehlike unsurlarını sınırlandırarak hem sigorta şirketi hem de kişiler yararına belirsizliği belirli hale getirmeyi kolaylaştırmaktadır. Ancak tehlikenin de aynı anda sahip olması gereken özellikleri bulunmalıdır.

- Tehlikenin belli bir frekans derecesi olmalı yani belli bir ölçüde rastlanmalıdır.
- Tehlike dağınık olmalıdır.
- Hukuk bakımından tehlikenin sigortası mümkün olmalıdır. Kanun bazı tehlikelerin sigortasını yasaklamıştır. Örneğin genel ahlaka aykırı fiillerden meydana gelen riskler bu kapsama dâhildir²⁹.

Sonuç olarak bir sigorta anlaşmasının yapılabilmesi ve geçerli olabilmesinin şartlarını şöyle özetlenebilir; sigortalanacak tehlike veya risk faktörü az önce yukarıda belirtilen üç özelliği birden barındırmalı, sigorta tanımında yapılan unsurlara uygunluk göstermeli ve sigortalanacak çıkarın unsurları da aynı şekilde önceden belirtildiği gibi olmalıdır. Eğer bir sigorta sözleşmesi tüm bu unsurları barındırıyorsa sözleşme, bunu yapmaya ehil kişiler tarafından yapılabilir demektir.

²⁸ F. ERGİN, s. 838.

²⁹ F. ERGİN, s. 838.

1.6 SİGORTA SÖZLEŞMESİNE TARAF OLABİLECEK KİMSELER

- Malik,
- Malikin rehinli alacaklısı ,
- Malın korunmasından dolayı malike karşı sorumlu olan acente, kiracı, komisyoncu ve diğer kişiler,
- Malın korunmasından dolayı çıkarı olan kişiler ya da bunların yasal temsilcileri,
- Kişinin kendi nam ve hesabına sigorta yapmalarına onay verdiği kimseler.

Sigortalı sıfatına haiz bu kişiler sigorta sözleşmelerinde taraf olabilirler. Sigorta sözleşmelerinde diğer bir taraf da sigorta şirketleri veya sigorta sözleşmesini bağlı bulunduğu anonim şirket nezdinde gerçekleştiren sigorta aracılarıdır. Ancak sigorta şirketlerinin taraf olma kabiliyeti ilerleyen aşamalarda açıklanacaktır.

Vergi hukuku bakımından da sigorta sözleşmelerinin doğru şekillerde yapılması bir takım faydaları da beraberinde getirecektir. Sözleşme sonucu güvence altına alınan konularda vergi ödevleri açık ve net bir şekilde ortaya çıkacaktır. Sigorta sözleşmesine taraf olma kabiliyetine haiz kişiler aynı zamanda vergiye de taraf olmaktadır.

Şu ana kadar anlatılanlar sigorta sözleşmesinin yapılabilmesi için azami gerekliliği olan zorunluluklardır. Hukuki geçerliliği olması açısından bir sözleşmenin sayılan unsurlara ve taraflara sahip olması gerekir. Aksi bir durumda sözleşmenin varlığı tehlikeye düşeceğinden maddi kayıpların önüne geçilemeyecektir.

1.7 SİGORTANIN TEMEL İLKELERİ

Sigorta sözleşmeleri birtakım ilkelere sahip olarak doğmalıdır. Söz konusu ilkelerin yokluğunda bir sigorta sözleşmesinden bahsedilemeyecektir. Yapılan tüm sigorta sözleşmeleri bu ilkelere bağlı kalınarak yapılmış sayılır³⁰.

- Mutlak iyi niyet prensibi,
- Sigortalanabilir çıkar ilkesi,
- Tazminat ilkesi,
- Yakın neden ilkesi,
- Rücu ilkesi.

Mutlak iyi niyet prensibi, hukuki sözleşmedeki tarafların beyanlarının ve edimlerini yerine getirirken iyi niyetle hareket ettiklerini varsayar. Sigortalanabilir çıkar ilkesi de daha önce açıklanan unsurların varlığına dikkat çeker. Tazminat ilkesi sigorta sözleşmesinin konusunun meydana gelmesi sonucu sigorta şirketinin söz konusu hasarın poliçede belirtilen ekonomik değer oranında maddi olarak karşılanmasıdır. Yakın neden ilkesi ise sözleşme konusu olan sigorta ile ilintili beklenen bir tehdidin gerçekleşmesini ifade eder. Rücu ilkesine göre sigortalının sigorta şirketine karşı sözleşme gereğini yerine getirmemesi durumunda başvurabilmesini ifade eder.

1.8 TAZMİNAT ÖDENMESİNİN KOŞULLARI

Tazminat ödenebilmesi için birtakım koşulların gerçekleşmesi gerekir. Bu koşulları şu şekilde sıralayabiliriz³¹:

- Sözleşmenin yapıldığı ya da hasarın gerçekleştiği anda sigortalı ile sigorta konusu arasında bir çıkar ilişkisinin bulunması,
- Gerçekleşen riziko ile meydana gelen hasar arasında doğrudan bir sebep-sonuç ilişkisi (illiyet bağı) bulunmalıdır (yakın neden ilkesi).

³⁰ E. A. GÜVEL ve A. Ö. GÜVEL, s.95.

³¹ E. A. GÜVEL ve A. Ö. GÜVEL, ss. 71–73.

- Sigortalının rizikonun gerçekleşmesine kasıtlı olarak sebep vermemesi,
- Sigortalının, hasarın gerçekleşmemesi için ve gerçekleşmesi durumunda da zararın artmasını önlemek için gerekli önlemleri alması gerekir.

1.9 DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE SİGORTACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Sigortacılık faaliyetlerinin diğer dünya ülkelerinde ortaya çıkışı ve gelişimi farklı tarihlere ve sebeplere dayanmaktadır. Ülkemizde sigortacılık faaliyetlerinin başlangıcı farklı etkenler dolayısı ile daha geç bir tarihte gerçekleşmiştir.

1.9.1 Dünyada Sigortacılık

M.Ö. 2100 Hamurabi kanunlarında yorumlandığı şekliyle sigortacılığın köklerinin Babillilere dayandığı söylenebilir. Ticaret ile uğraşanlar çeşitli risklere karşılık kervanların malı sağ salim karşı tarafa ulaştırması durumunda faiz ile birlikte ödeme yapmışlardır. Fenikeliler ve Rumlar da buna benzer bir sistemi deniz ticaretinde uygulamıştır. Romalılarda ise hayat sigortasıyla benzerlik gösteren cenaze töreni masraflarının karşılanması amacıyla kurulmuş kulüpler üyelerinin bir miktar ödeme yapması halinde cenaze masraflarını karşılamışlardır³².

Günümüzdekilere en yakın sigorta poliçesi ilk kez 1347’de Genova’ da “Santa Clara” adlı bir gemi için düzenlenmiştir. Poliçe kelimesi İtalyanca da kilise tarafından tefeciliğin yasaklanması nedeniyle deniz taşıma sözleşmesi anlamında kullanılmakta idi³³.

1693 tarihinde astronomi bilimcisi Edmon Halley hayat sigortalarında kullanılan ölüm çizelgesini (tablosunu) oluşturmuştur. İstatistikler ile ölüm çizelgesi verilerini birleştirerek ödenecek sigorta primlerinin fiyatının ne kadar olacağı sorusunu yanıtlamıştır. Fakat söz konusu tabloda bütün yaş aralıkları için aynı

³² “The History of Insurance” <http://www.encyclopedia.com/doc/1E1-insuranc.html> 10 Mart 2008.

³³ “The History of Insurance” <http://www.insurance.za.org/insurance/history-of-insurance.htm> 10 Mart 2008.

değerler kullanılmıştır. 1756 yılında Joseph Dodson bu yanlışı düzelterek prim oranlarını yaşa göre derecelendirmeyi başarmıştır.

Bu tarihten önce, gemiler ile taşınan kargolar için sigorta poliçesi sözleşmeleri Avrupa'da yaygın olarak kullanılmaktaydı. İlk olarak Lloyd's Kahve Evi olarak işletilen mekân, sonraları gemi sahiplerinin ve deniz aşırı ticaret ile uğraşan kişilerin işlerini burada yürütmeye başlamaları ile birlikte modern anlamda ilk sigorta şirketi Lloyd's of London kurulmuştur³⁴.

İlk düzenlenen sigorta poliçeleri günümüzdeki modern sigorta sözleşmelerine göre farklı olmuştur. Sigorta sözleşmesi kavramının tanımı belirlenene ve kabul görene kadar daha çok satış ve ödünç alma kurallarını düzenleyen sözleşmeler şeklinde yapılmıştır³⁵.

1.9.2 Türkiye'de Sigortacılığın Tarihsel Gelişim Süreci

Sigorta dilimize İtalyancadaki "Sicurta" kelimesinden gelir, İtalyancadaki anlamı ileride ortaya çıkma olasılığı bulunan kaza, hırsızlık, yangın gibi zararların karşılanması amacıyla yapılan çift taraflı bir sözleşme şeklinde tanımlanmıştır.³⁶ Sigortacılık ile ilgili kavramların birçoğu İtalya'da geliştirilmiş ve dilimize İtalyancadan geçmiştir.

Sigortacılığın Türkiye'deki gelişimi de, toplumsal-ekonomik yapı ve siyasal gelişmelerle sıkı bir ilişki içinde olmuştur. Osmanlı döneminde, uzun yıllar dini nedenlerle sigortadan uzak durulmuş ve sigortacılık, ancak 1839'daki Tanzimat Fermanı'ndan sonra gelişme gösterebilmiştir³⁷. Osmanlının ticareti Müslüman olmayanların işi olarak görmesi, ayrıca sigortacılığın dinen meşru görülmemesi

³⁴“The History of Insurance”<http://www.thehistoryof.net/the-history-of-insurance.html> 10 Mart 2008.

³⁵“The History of Insurance”<http://www.insurance.za.org/insurance/history-of-insurance.htm> 10 Mart 2008.

³⁶ H. SEYİDOĞLU, ss. 536–537.

³⁷ Cahit NOMER ve Hüseyin YUNAK, **Sigortanın Genel Prensipleri**, Ceyma Matbaacılık Mart 2000 s. 62.

sigortanın tanınmasını ve gelişmesini engellemiştir³⁸. Bu nedenden ötürü diğer yabancı ülkelerde özellikle İngiltere’de Lloyd’s ile 17. yüzyılda başlayan sigortacılık birçok ülkede ekonominin belli başlı sektörlerinden biri haline gelirken ülkemizde oldukça gecikmeli olarak başlayan sigortacılık halen daha istenilen düzeye erişememiştir. Sigortacılık anlayışının temeli uzun vadeye dayanır. Uzun yılların birikimleri altında elde edilen istatistikî bilgiler ışığında sigortaya konu olan hizmetlerin taşıdığı riskler belirlenir.

1870 yılında Beyoğlu’nda çıkan ve 3000 dolayında ev ve işyerinin yanmasına, çok sayıda insanın da ölmesine yol açan yangın, İstanbul halkının dikkatini sigortanın gerek ve yararına çekmiştir. 1871’de Sultan Abdülaziz’in emriyle itfaiye örgütünün oluşturulmasını 1872 yılında Sun, Horthern British adlı İngiliz sigorta şirketlerinin İstanbul’da faaliyete geçmesi izlemiştir. Türkiye’ye ilk Fransız şirketi olarak 1878’de La Fonciere gelmiştir. Bu şirketleri, diğer ülkelere ait şirketlerin acenteliklerinin açılması izlemiştir. 1890 yılında, Türkiye’de bu şekilde faaliyette bulunan acenteliklerin sayısı 15’i bulmuştur. Bu kuruluşların faaliyetleri, duyulan ekonomik bir gereksinime yanıt vermiş olmalarına karşın, tamamen denetim dışında kalmıştır. Üstelik aralarında mesleki bir dayanışma ve işbirliğinden söz etmek güçtür. Her biri merkezlerinin talimatları çerçevesinde çalışarak ve poliçeleri kendi dillerinde düzenlemiştir. Anlaşmazlık halinde yetkili mahkeme bağlı bulunan yabancı ülke birimleri olarak gösterilmiştir. Sigortacıya her istediği anda sözleşmeyi fasih hakkı tanınmıştı. Bu başıboşluğun başlıca nedeni, o günkü mevzuat içinde sigortacılık hakkında herhangi bir hüküm olmaması ile sigorta sözleşmesinin varlığının, koşul ve sonuçlarının düzenlenmemiş olmasıydı³⁹.

Sigortacılığın ülke içindeki ilk olumlu aşaması, sigortacıların derlenip toplanmaları ve kendi aldıkları kararlar ile hükümetçe konulan kurallara uymalarıyla başlar. Bu çerçevede, 1900 yılında İstanbul’da bir yangın Sigorta Şirketleri Sendikası oluşturulmuştur. Bu sendika, Londra Yangın Bürosu Komitesinin (Fire Office Committee of London) talimatları ve tarifesine uygun olarak ilk yangın sigorta tarifesini hazırlamıştır. Sendika dışında faaliyet gösteren sigorta şirketlerinin de

³⁸ Erdoğan SERGİCİ, **Sigorta ve Pazarlama Makaleler**, Can Matbaa, Ocak 2001, s. 21.

³⁹ C. NOMER ve H. YUNAK, ss. 46–50.

varlığına karşın 1912’de üye sayısı 50’nin üzerine çıkmıştır. Sendikanın adı 1916 yılında “Türkiye’de Çalışan Sigorta Şirketleri Cemiyeti” olarak değiştirilmiştir. 1914 yılında, yabancı sigorta şirketleri için tescil ve teminat gösterme koşulu getiren yasa çıkartılmıştır. 1918’de ise, siyasal faktörlerin de etkisiyle İttihadı Osmanlı Sigorta Şirketi kurulmuştur.

Osmanlı döneminde kurulan son kayda değer sigorta şirketi ise 1923’de oluşturulan Şark Sigorta’dır. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte her alanda başlatılan ilerleme ve kalkınma hamlesinden sigortacılık da nasibini almış ve 1925 yılında Türkiye İş Bankası tarafından Anadolu Anonim Türk Sigorta Şirketi kurulmuştur. 1927’de 1149 sayılı ve 1173 sayılı, Sigorta şirketlerinin teftiş ve murakabesi hakkındaki yasalar çıkarılarak sigortacılık yasal düzenlemeye kavuşturulmuştur. Öte yandan, 1924’te çıkarılan bir yasa ile Türkiye’de çalışan bütün sigorta şirketlerine Türkçe kullanılma zorunluluğu getirilmiştir. Tüm bu gelişmelere rağmen sigortacılık sektörü geçmişin getirdiği toplumsal alışkanlıkların ve inanışların etkisi altında kalmaya devam etmiştir⁴⁰. Cumhuriyetin kuruluşu ile başlayan milli sigortacılık, o yıllarda Türk ve Müslüman olan bir kimsenin meslek olarak sigortacılık faaliyetinde bulunması, toplumun kabul edemeyeceği bir ayıp olarak görülmüştür⁴¹.

Yine aynı dönemde (1927), sigorta faaliyetleri üzerinde düzenleyici rolü oynamak ve tamamıyla yurt dışına çıkan reasürans primlerinin teknik olanaklar elverdiğince ülkede kalmasını sağlamak amacıyla 1160 sayılı mükerrer sigorta hakkındaki kanun yürürlüğe girmiştir. Milli Reasürans T.A.Ş.’nin 1929 yılında kurulup çalışmaya başlamasıyla Türkiye sigortacılığında yeni bir dönem açılmıştır. İlk yıllarını tereddüt ve uygulama yanlışlarından sonra, haksız rekabetin ortadan kalktığı, tazminat işlemlerindeki düzensizlik ve yolsuzlukların nispeten denetim altına alındığı ve kötüye kullanımların azaldığı görülmeye başlanmıştır. 1935 yılında Güven Sigorta, 1936’da da Ankara Sigorta kurulmuştur. 1938’de çıkan ve 1149 sayılı yasayı değiştiren 3392 sayılı yasa, hayat dalında çalışan şirketlerin matematik karşılıklarının ülke içinde kalmasını ve ulusal amaçlara uygun olarak kullanılmasını

⁴⁰ C. NOMER ve H. YUNAK, ss. 46–50.

⁴¹ E. SERGİCİ, s. 53.

öngördüğü gibi, sigorta şirketleri işlemlerin daha sıkı bir denetim altına almayı da sağlamıştır⁴².

İlk özel sermaye ile kurulan ulusal Türk şirketi 1942’de oluşturulan Doğan Sigortadır. Bundan sonra sırasıyla Halk Sigorta 1944, Destek Reasürans 1945, Türkiye Genel Sigorta 1949, İnan Sigorta 1950, Şeker Sigorta 1955, Güneş Sigorta 1957, Ray Sigorta 1958, Cihan Sigorta 1959, Başak Sigorta 1960, Ak Sigorta 1961’de kurulmuştur. Bu dönemde 1953 yılında motorlu kara taşıt araçlarına mecburi mali sorumluluk sigortası uygulamasının başlatılması ile 1925 yılında oluşturulan Sigortacılar Daire-i Merkeziyesi’nin yerine Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliğinin kurulması diğer kayda değer gelişmelerdir⁴³.

30 Aralık 1959 tarih ve 7397 sayılı Sigorta Şirketlerinin Murakkebesi hakkındaki yasa 11 Haziran 1987 tarihinde 3379 sayılı yasa ile değiştirilerek sigorta murakkebe kanunu adını almıştır. 1990 yılının mayıs ayında kaza sigortaları dalında, Ekim ayında ise yangın ve nakliyat sigortaları dallarında serbest tarife düzenine geçilmiştir. Öte yandan Sigorta sektörünün düzenlenmesine ilişkin yetki sanayi ve ticaret bakanlığından Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığına devredilmiştir⁴⁴.

Görüldüğü üzere sigortacılık konusunda Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerine denk gelen gelişme süreci Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasıyla hız kazanmıştır. Tüm bu süreci üç bölüme ayırabiliriz; Cumhuriyetin ilanından 1960’lara kadar olan düzenleme dönemi; buradan 1980’lerin başına değin uzanan ve sektöre giriş çıkışların nispeten az olduğu durağan dönem ve liberal akımların etkisiyle hayat bulup, günümüzde de devam etmekte olan değişim dönemi. Osmanlı devleti yıllarında tamamen yabancı şirketlerin hâkimiyetinde olan sigorta sektörü Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından sonra ulusallaşma hareketinin bir yansıması olarak yerli şirketlerin sayısında artış görülmüştür. 80’li yıllara kadar geçen süre içerisinde sigortacılık sektörü genel anlamıyla kapalı bir sektör olarak kalmıştır. 80’li yıllardan

⁴² C. NOMER ve H. YUNAK, ss. 46-50.

⁴³ C. NOMER ve H. YUNAK, ss. 46-50.

⁴⁴ C. NOMER ve H. YUNAK, ss. 46-50.

günümüze değin geçen süre içerisinde sektörde sunulan ürünler ve genel sigortacılık anlayışında önemli değişiklikler yaşanmıştır⁴⁵.

Finansal kuruluşlar ülkemizde oldukça geç bir dönemde işletilmeye başlanmıştır. Dış güçlerin baskıları altında ve yoğun geçen savaş dönemleri de etkisini 20.yüzyılın ortalarına kadar hissettirmiştir. Ayrıca belirtilmesi gereken konumuz açısından önem teşkil eden bir durum da sigorta sektörünün vergi politikalarından çok diğer çeşitli etkenlerin etkisi altında kaldığıdır.

20. yüzyılın ortalarına kadar ülkemizde sigortacılık faaliyetinin etkinliğinden söz etmek oldukça güçtür. Türkiye’de ancak 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra sigortacılık sektörü ivme kazanmıştır. Burada dikkati çeken bir diğer husus, sigorta hizmetlerine konu olan risk faktörlerinin dönemin kültürel yapısı çerçevesinde değişiklik göstermiş olmasıdır.

1980 yılı itibarıyla Türk ekonomisinde serbestleşme hareketleri dikkat çekmeye başlamıştır. Serbestleşme hareketi, sigorta sektöründe, bankacılık, dış ticaret, kısaca tüm sektörlerde kendisini göstermiştir. 1923’den 1987’ye kadar olan dönemde kişi başına düşen prim üretimi yüzde 0.35 dolardan 5.5 dolar seviyesine çıkmıştır. 64 yılda artırabildiğimiz prim miktarı neredeyse toplam 5 dolar seviyesinde hâlbuki OECD ülkelerinde kişi başına düşen prim gelirleri 1000’lerle, 3000’lerle, 5000’lerle ifade ediliyor 68–84 yıllarında gene bu planlı ekonomi döneminin etkisi olarak yeni sigorta şirketi açılmasına Türk sigorta sektöründe izin verilmiyor, sadece reasürans şirketleri bunun dışında tutuluyor ve bu nedenle de bu dönemde sigorta şirketlerinin sayısında bir değişiklik gerçekleşmemiştir. Ancak, 80’lerin ortalarından itibaren bu yasağın kaldırılması ve sektöre giriş-çıkış, yeni açılmaların izin verilmesiyle şirket sayıları toplam iki ya da üç katı civarında bir artış göstermiştir⁴⁶.

⁴⁵ Mahir ÇİPİL, “Türk Sigortacılık Sektörünün Pazarlama Karması”, **Hazine Dergisi**, 2003, Sayı 16, s. 62.

⁴⁶ Suna OKSAY, “Türk Sigorta Sektörünün Tarihsel Gelişiminin Değerlendirilmesi”, www.tsrbs.org.tr, Erişim Tarihi: 20 Ekim 2007.

1980 sonrası finansal serbestleşmeyle birlikte ekonomide finansal derinliğin de arttığı, ancak artan finansal kaynakların izlenen tutarsız ekonomik politikalar nedeniyle özel kesimin kullanımına yeterince sunulmadığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte özel kesimde, finansal reform sonrası dönemde mali kesimden girdi talebinde azalmaların yaşandığı ve ihtiyaç duyulan finansal girdiler açısından giderek daha çok kendi kendine yeter duruma gelindiği görülmektedir⁴⁷.

Tablo 1: Sektörlerin Gayri Safi Üretim Düzeylerindeki Değişmelerin Kaynakları (%)

	Nihai Talepteki Değişmeden Kaynaklanan	İhracattaki Değişmeden Kaynaklanan	Nihai Talep İçinde Yerli Üretim Payındaki Değişmeden Kaynaklanan	Ara Girdi Kullanımında Yerli Üretim Payındaki Değişmeden Kaynaklanan	Teknolojik Değişmeden Kaynaklanan
Tarım	93.5	9.7	3.0	-1.9	-4.3
Madencilik	96.2	18.7	10.5	-32.2	6.7
İmalat	68.1	21.3	6.7	-1.0	4.9
Finans-Dışı Hizmetler	86.2	10.4	0.7	-0.2	2.9
Mali Hizmetler	125.6	14.8	3.2	-1.3	-42.3
TOPLAM	81.4	14.2	3.3	-1.0	2.0

Kaynak: Bankacılar Dergisi Sayı 40, 2002 s.9

Dikkat edilirse tüm sektörler için üretimdeki değişimin en önemli kaynağını nihai talepteki değişimler olduğu görülmektedir. Özellikle mali kesim (bankacılık ve sigortacılık) için 1973–90 arasındaki üretim değişiminin yaklaşık yüzde 126’sı nihai talepteki değişimlerden kaynaklanmaktadır⁴⁸.

Kişi başına düşen sigorta prim üretimi düzeyini yukarılara çekmek için doğru anahtar sigorta hizmetlerine olan talebin artırılmasıdır. Sigorta hizmetlerine olan

⁴⁷ Öner GÜNÇAVDI ve Suat KÜÇÜKÇİFÇİ “Bankacılık ve Sigortacılık Kesiminin Üretim Hacmindeki Değişmelerin Kaynakları: 1973/1990” **Bankacılar Dergisi, Sayı 40, 2002, s. 7.**

⁴⁸ Ö. GÜNÇAVDI ve S. KÜÇÜKÇİFÇİ, s. 9.

talebin arttırılması için şirketlerin pazarlama stratejilerini ülke koşullarına göre biçimlendirmeleri gerekmektedir. Vergilendirmenin sigorta sektörü üzerinde talebi arttırıcı bir etkisinin olup olmadığı sorusu ise vergi oranları ve talep arasındaki ilişkinin hangi yönlü olduğuna bağlıdır. Özellikle hizmetler üzerinden alınan dolaylı vergilerin talep üzerinde daraltıcı etkisinin olduğu bilinmektedir. Fakat doğru bir vergilendirme için bu etkinin ölçülebilirliği önem taşır.

Geçmiş dönem gözlemlerinden hareketle Türkiye’de sigorta sektörünün gelişmesini engelleyen birtakım etmenlerin mevcut olduğu görülmektedir. Bu etmenler içerisinde belki de yok denecek kadar etkiye sahip olan vergi politikalarıdır. Çünkü vergi politikalarının sektör ürünleri üzerinde etkiye sahip olabilmeleri için sektör büyüklüğünün ve yapısının belirli bir düzeye ulaşmış olması gereklidir. Ayrıca bir diğer önemli husus vergi politikaları aracılığı ile verilecek bir desteğin ülke ekonomisine ek yük getirmemesi gereklidir. Tüm bu bileşenler doğrultusunda sigorta sektörünün günümüzde ve yakın tarihte altın çağını yaşadığını söyleyebiliriz. Halen daha mevcut veriler yetersiz görülmektedir.

Günümüz şartlarında sigortacılık Türkiye’de geçmişe oranla çok büyük atılım gerçekleştirmiş olsa da sigorta şirketleri özellikle Türkiye kaynaklı şirketlerin çok büyük bir kısmı bankaların bir uzantısı olarak kurulmaktadır. Oysaki olması gereken sigorta şirketlerinin finansal güce kendi bünyelerinde erişmeleri ve kendi hizmet ağını kurabilmeleri esastır. Gelişmiş birçok ülkede sigorta şirketleri bağımsız kuruluşlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Türkiye’de sigorta şirketlerinin bankalar ile bağlantılı olmaları sonucunda sektörlerin birbirini etkilemeleri kaçınılmazdır. Hemen hemen aynı döneme denk gelen iki sektör arasında büyüme bankacılık yönlü olmuş sigortacılık sektörü yeterince büyüyememiştir. Bu nedenlerdir ki vergi düzenlemeleri sigortacılık işlemlerini kapsayacak şekilde öncelikle bankacılık alanında yapılmıştır.

1.10 SİGORTA ŞİRKETLERİNİN KAZANÇ YAPISI

Basit bir ifade ile gerçekleşme olasılığı düşük konularda sözleşmeler yaparak prim karşılığı elde ettikleri parasal değerlerin çeşitli yatırımlarda değerlendirilmesi sonucunda sigorta şirketleri kazanç elde ederler. Sigorta şirketleri sadece esas faaliyet konularından değil aynı zamanda faaliyet dışı yatırımlarından da kar elde ederler. Faaliyet dışı gerçekleşen karlar sigorta şirketlerinin devamlılığı açısından esas faaliyetlerin tamamlayıcı parçasıdır. Çünkü sigorta konusu risk faktörlerinin gerçekleşmesi halinde primler aracılığıyla oluşturulan fonların parasal büyüklükleri yeterli düzeyde olmayabilir. Sigorta şirketleri oluşturdukları fonların da gelişimini sağlamak zorundadırlar. Bu nedenle ülke ekonomisi için aynı zamanda önemli birer yatırımcıdırlar.

Sigorta sektöründe hasar tazminatının ödenmesi sonrası hasara uğramış sigortalı malların satışından elde edilen gelire sovtaj denilmektedir⁴⁹. Sigortacının veya sigorta şirketinin sigortalıya hasar sonrası tazminatı poliçe şartlarına göre ödemesinden sonra elde ettiği sovtaj hakkı Türk Ticaret Kanunu'nun 1301. maddesinden kaynaklanmaktadır. Kanun' da "Halefiyet" başlığı altında düzenlenen bu maddeye göre ;"sigortacı sigorta bedelini ödedikten sonra hukuken sigorta ettiren kimse yerine geçer... Sigorta ettiren her kimse, 1. fıkra gereğince sigortacıya intikal eden haklarını ihlal edecek bir hal ve harekette bulunursa sigortacıya karşı mesul olur."⁵⁰.

Sigorta şirketleri hasar tazminatını ödedikten sonra " Halefiyet hakkı, sigortacının, yasal olarak ödediği tazminat tutarınca sigortalının yerine geçmesi demektir. Halefiyet hakkı, zarar verenle sigortacıyı karşı karşıya bırakır. Sigortalı zarar verenden, sigortacı tarafından tazmin edilen hasar için ikinci bir tazminat isteme yoluna gidemez. İkinci bir tazminat alırsa sigorta şirketine ödemesi gerekir.

⁴⁹ Turgut ÖZKAN, **Sigortacılık Sektöründe Elemanter Branşlarda Her Yönüyle Hasar**, 1. Basım Haliç Üniversitesi Yayınları, 2002, ss. 263–265.

⁵⁰ T.ÖZKAN, ss. 263–265.

Buna karşılık sigorta şirketi, hasar tazminatını ödedikten sonra doğan “Rücu” hakkını kullanarak hasara sebep olana ödetme yoluna gider⁵¹.

Sigorta konusu rizikonun gerçekleşmesi sonucu bütünüyle tahrip olursa, sigorta hasarın tamamı tutarında tazminat ödemek zorundadır. Böylece 3. kişilere karşı sigortalı yerine geçecektir. Ancak rizikonun gerçekleşmesine rağmen sigorta konusu bütünüyle zarar görmemiş olabilir. Sigorta konusu malın sağlam kalan kısmına “sovtaj” denir. Bu durumda sigortacı, sigortalı ile anlaşarak hasarın tamamını tazmin edip sovtajı mülkiyetine alabileceği gibi, sovtajı sigortalıya bırakıp sadece hasar gören kısmı tazmin edebilir⁵².

Mülkiyet hakkı (Halefiyet) , bir eşyayı kullanma ondan faydalanma ve onunla ilgili her türlü tasarruflarda bulunma yetkilerini veren sınırsız bir ayni haktır⁵³. Söz konusu kanuni halefiyet tam hasarlarda olduğu gibi kısmi hasarlarda da geçerlidir. Bu sebeple kısmi zarar veren bir yangın veya taşıt hasarlarında da aynı halefiyet kuralı uygulanır⁵⁴.

Sovtaj işlemi birçok hasar olayında söz konusu olabilmektedir. Sigortacılık sektöründe sovtajın iki durumda ortaya çıktığını görülmektedir⁵⁵;

- Hasar sonrası pert olmuş ya da başka bir deyişle ekonomik ömrü sona ermiş ve kullanılamaz veya hurda haline gelmiş mallarda,
- Bunun yanı sıra kısmi hasar meydana gelmiş olmakla birlikte, kısmen kullanılamaz veya kısmen hurda haline gelmiş mallarda.

Birinci durum sonucunda tazminat bedeli sigortalıya ödenerek poliçesi iptal edilir. İkinci durumda ise sigortaya konu mal hasar gördüğünden ve ekonomik ömrü

⁵¹ E. A. GÜVEL, A. Ö. GÜVEL, ss. 71–73.

⁵² E. A. GÜVEL, A. Ö. GÜVEL, ,ss. 71-73.

⁵³ Turgut AKINTÜRK, **Medeni Hukuk**, Genişletilmiş 9. Baskı, Beta Basın Yayın, Nisan 2003, İstanbul, s.33.

⁵⁴ T. ÖZKAN, ss. 263-265.

⁵⁵ T. ÖZKAN, ss. 263-265.

devam ettiğinden dolayı sigorta poliçesi devam edecek ve poliçe iptal edilmeyecektir. Örneğin⁵⁶ teminat bedeli= 100.000 YTL olan bir malın zarara uğraması sonucunda sigorta şirketince tazminat bedeli=100.000 YTL olarak belirlenmiş olsun. Söz konusu malın hurda bedeli ise 12.000 YTL'dir. Ödenen tazminat bedelinin sigorta şirketine maliyeti; malın hurda değerinin ödenen tazminat değerinden düşülmesi ile $100.000 - 12.000 = 88.000$ olarak hesaplanacaktır.

Bilindiği gibi sigorta şirketleri KDV ye değil BSMV ye tabidirler. Bu durumda gider vergisi kanununa göre sigorta şirketlerinin hesaplarına alacak kaydettikleri sovtaj bedelleri bu vergi kapsamında değerlendirilmektedir⁵⁷.

6802 sayılı Gider Vergisi Kanunu'nun 28. maddesine göre; Banka ve sigorta şirketlerinin 10/6/1985 tarihli ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanununa göre yaptıkları işlemler hariç olmak üzere, her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün muameleler dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paralar banka ve sigorta muameleleri vergisine tabidir. Buna göre 100.000 YTL tutarında bir sovtaj bedelinin söz konusu olması ve o tarihteki gider vergisi oranının da %5 olarak uygulanması halinde, sigorta şirketi bu tutarın 5.000 YTL'lik kısmını gider vergisi olarak kesecek ve geriye kalan 95.000 YTL ise sovtaj geliri olarak kayıtlara alınacaktır⁵⁸.

Ancak sovtaj konusunda önemli olan yapılan işlemlerin kayıt altına alınması safhasıdır. Vergilendirme açısından önem arz eden durum sovtaj işlemleri sonucunda karşılanan hasarın derecesi ve sovtaja konu olan malın satışından elde edilecek getirinin net bir şekilde kayıt altına alınmasıdır. Ancak ülkemizde vergiye uyumu etkileyen kültürel etmenler sebebiyle işletme ölçütleri küçüldükçe vergi kaybı artmaktadır. Buna bağlı olarak vergisel işlemlerde usule dayalı eksiklikler ortaya çıkmaktadır. Sigorta şirketlerinin sovtaj gelirlerinin doğru tespiti, takip sistemlerinin iyi bir biçimde oluşturulmasına bağlıdır.

⁵⁶ T. ÖZKAN, ss. 263-265.

⁵⁷ T. ÖZKAN, ss. 279-280.

⁵⁸ T. ÖZKAN, ss. 279-280.

1.11 SİGORTA ŞİRKETLERİNDE MALİ BÜNYE

Sigorta şirketlerinin mali yeterlilikleri ile ilgili düzenlemeler, sigortalıların korunması amacını taşır⁵⁹. Mali yeterliliği sağlamış bir sigorta şirketi güvence anlamında üzerine düşen ilk görevi yerine getirmiş olacaktır.

1.11.1 Teminatlar

5468 Sigortacılık Kanunu madde 17’de “sigorta şirketleri, yurt içinde akdetmiş oldukları sigorta sözleşmelerinden doğan taahhütlerine karşılık olarak bu maddede belirlenen esaslara göre teminat ayırmak zorundadır. Hayat branşında faaliyet gösteren sigorta şirketleri, Müsteşarlıkça belirlenen dönemler itibarıyla ayrılan matematik karşılıkları ile muallak tazminat karşılıklarının toplamından, 29/6/1956 tarihli ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu uyarınca yapılan ikrazlar ve henüz tahsil edilmemiş prim alacakları tutarına isabet eden matematik karşılıkların düşülmesinden sonra kalan tutara karşılık gelen varlıkları Müsteşarlıkça belirlenen süreler içinde ve Müsteşarlık lehine teminat olarak bloke veya ipotek ettirmek zorundadır. Yeni kurulan sigorta şirketlerinde ilk üç yıl itibarıyla tesis edilecek teminat tutarı, şirketin ödenmiş sermayesi de dikkate alınarak Müsteşarlıkça tespit edilir. Ancak, bu şirketlerin bir yıl ve bir yıldan kısa süreli verdikleri hayat, ferdi kaza, sağlık ve hastalık teminatları için dördüncü fıkra hükümleri uygulanır.” Hesap yılı içinde, hayat branşındaki tahsilâtı aşacak şekilde bu branşta sigortalılara ödeme yapmak zorunda kalan sigorta şirketlerinin, söz konusu branşa ait teminat olarak gösterilen ve bloke edilen varlıklarından, aşılan miktar dâhilinde Müsteşarlıkça uygun görülecek kısım serbest bırakılır.

Hayat dışı sigorta şirketleri, hesaplama yöntemi yönetmelikle belirlenecek sermaye yeterliliğinin üçte birinden az olmamak kaydıyla teminat olarak minimum garanti fonu tesis eder. Minimum garanti fonu, hiç bir dönemde çalışılan branşlar itibarıyla gerekli olan asgarî sermaye tutarlarının üçte birinden az olamaz.

⁵⁹ Murat Yusuf AKIN, , **Doç. Dr. Mehmet SOMER’ in Anısına Armağan**, İstanbul, Haziran, 2006, s. 498.

Müsteşarlık tesis edilen minimum garanti fonu varlıkları üzerine bloke veya ipotek tesis ettirmeye yetkilidir. Ancak, bu şirketlerin bir yıldan uzun süreli yaptıkları ferdi kaza, hastalık ve sağlık sigorta sözleşmeleri için ayıracakları teminatlar hakkında ikinci fıkra hükmü uygulanır.

Sigorta şirketlerinin faaliyetine son verdiği branşlara ait teminat blokajı, sigortalılara karşı bu branşa ait tüm ödemelerin yapılmış olması kaydıyla, Müsteşarlıkça serbest bırakılır. Ancak, şirketin ödeme gücüne düşmesi halinde, Müsteşarlık, sigortalılara teminatlardan ödeme yapılmasına karar verebilir.

Teminatlar, sigortalıların tüm alacakları ödenmeden iflas veya tasfiye masasına dâhil edilemez, haczolunamaz, üzerlerine ihtiyati tedbir ve ihtiyati haciz konulamaz. Ancak, Müsteşarlığın, sigortalı alacaklarının korunması amacıyla teminatlar üzerinde ihtiyati tedbir koydurtma hakkı saklıdır. Müsteşarlık, sigorta şirketleri ve reasürans şirketleri ile sigortacılık yapan diğer kuruluşların malî bünye ve özkaynak yeterliliğine ilişkin düzenlemeleri yapmaya ve bloke edilecek varlıkların tür, değerlendirme esasları ile blokaj, deblokaj, ipotek tesisi ve fekkine ilişkin usûl ve esasları belirlemeye yetkilidir. Bu işlemlere ilişkin masraflar ilgili şirket tarafından karşılanır. Ayrıca karşılık ve teminatların yanı sıra sigorta şirketlerinin ekonomik gücünün sürekliliğini sağlamak için, aynı zamanda vergi gelirlerinin de sürekliliğini sağlamak söz konusudur, şirket aktiflerinde azaltıcı işlem yasağı da sigortacılık kanununda şart koşulmuştur. Bu yasaklama ile vergi gelirleri açısından güvence altına alınmış olacaktır. 5648 sayılı Sigortacılık Kanunu madde 19'a göre "Sigorta şirketleri ile reasürans şirketlerinin ortakları, yönetim kurulu üyeleri, denetçileri ve çalışanları, şirket ana sözleşmesi veya genel kurul ya da yönetim kurulu kararı ile saptanan hükümler dâhilinde personele yapılan ödemeler, yardım veya verilen avanslar hariç, şirket kaynaklarını dolaylı ya da dolaysız kullanamaz, iyi niyet kurallarına aykırı olarak aktifin değerini düşüren işlemlerde bulunamaz ve hiçbir surette örtülü kazanç aktarımı yapamaz. Sigorta şirketleri ile reasürans şirketleri kendi borçları veya sigorta işlemlerinden doğanlar hariç olmak üzere personeli, ortakları, iştirakleri veya diğer kişi ve kurumlar lehine mal varlığını teminat olarak gösteremez, kefil olamaz ve kredi sağlayamaz."

1.11.2 Sigorta Teknik Karşılıkları

Sigortacılıkta karşılık ilkesinin sınırsız uygulanamayacağı özellikle belirtilmelidir. Zira sigorta şirketlerinin her zaman likitidelerini korumaları kamu denetim organları tarafından aranmaktadır. Bu yüzden yatırımların likitidesi, diğer bir ifadeyle, varlıkların kısa zamanda paraya çevrilebilirliği veya borç ödeme yeteneğinin yüksek tutulması sigorta şirketleri açısından zorunluluktur⁶⁰.

Sigorta sözleşmesinin devam ettiği süre içerisinde sigortalıların zararlarının tazmin edilebilmesi için, buna ilişkin belgelerin sigorta şirketine iletilmesi ve sigorta şirketi tarafından, zararın sözleşmede belirtilen esaslara uygunluğunun incelenerek, karar verilmesi gerekmektedir. Hasar tazmin edilinceye kadar gecikilen süre nedeniyle şirketler, bilançolarında, devam eden riskler ile ileride gerçekleşmesi muhtemel hasarlar için “karşılıklar” ayırmak suretiyle yükümlülüklerini yerine getirme konusunda önceden tedbirlerini almış olurlar⁶¹.

Sigorta teknik karşılıkları, sigortacılık ve vergi mevzuatında tanımlanmış olup, düzenlemelerin temel amacı, bir taraftan sigortalıların hak ve menfaatlerinin korunarak, almaya hak kazandıkları tazminatlar için bir güvence oluşturması, diğer taraftan, sigorta şirketlerinin yükümlülüklerini karşılayabilmek amacı ile kendi hesaplarında karşılıklar ayırarak, mali dengenin korunmaya çalışılmasıdır. Böylece, sigorta şirketleri gelecekteki yükümlülüklerine karşılık önceden tedbir almakta, bir nevi “kendi bünyeleri içinde garanti fonu” oluşturmaktadırlar⁶².

Avrupa Birliği Konsey Direktifine göre karşılık çeşitleri aşağıda şu şekilde sıralanmıştır⁶³;

- Kazanılmamış primler karşılığı
- Devam eden riskler karşılığı

⁶⁰ N.BERK, s. 102.

⁶¹ M.Y.AKIN, s. 497.

⁶² M.Y.AKIN, s. 497.

⁶³ M.Y.AKIN, s. 508.

- Ödenecek tazminatlar karşılığı
- Dengeleme karşılıkları
- Hayat sigorta karşılıkları
- Diğer teknik karşılıklar

1.11.3 5468 Sayılı Sigortacılık Kanununda Yer Alan Karşılık Tanımları

Kazanılmamış primler karşılığı; yürürlükte bulunan her bir sigorta sözleşmesine ilişkin olarak yazılan brüt primin gün esasına göre takip eden hesap dönemine veya dönemlerine sarkan kısmından; yürürlükte bulunan yıllık hayat sigortaları ile süresi bir yılı aşan birikim priminin de alındığı hayat sigortalarında ise yazılan brüt primlerden varsa birikime ayrılan kısım düşüldükten sonra kalan tutarın takip eden döneme veya dönemlere sarkan kısmından oluşur. Ancak, gün esasına göre karşılık hesaplaması mümkün olmayan reasürans ve retrosesyon işlemlerinde, sekizde bir esasına göre kazanılmamış primler karşılığı ayrılması mümkündür.

Devam eden riskler karşılığı; sigorta sözleşmesinin süresi boyunca üstlenilen risk düzeyi ile kazanılan primlerin zamana bağlı dağılımının uyumlu olmadığı kabul edilen sigorta branşlarında, ayrıca kazanılmamış primler karşılığının şirketin taşıdığı risk ve beklenen masraf düzeyine göre yetersiz kalması halinde ayrılır.

Dengeleme karşılığı; takip eden hesap dönemlerinde meydana gelebilecek tazminat oranlarındaki dalgalanmaları dengelemek ve katastrofik riskleri karşılamak üzere Müsteşarlıkça belirlenen branşlar için ayrılan karşılıktır. Müsteşarlık, bu karşılığı ikame edecek şekilde, belirlenen usûl ve esaslar çerçevesinde ihtiyat ayrılmasına karar verebilir.

Matematik karşılık; bir yıldan uzun süreli hayat, sağlık, hastalık ve fer dî kaza sigortası sözleşmeleri için sigorta şirketleri tarafından sigorta ettirenler ile lehdarlara olan yükümlülüklerini karşılamak üzere sözleşme teknik esaslarında belirtilen, istatistiksel ve aktüeryal yöntemler kullanılarak hesaplanan karşılıklar ile taahhüt

edilmişse, bu karşılıkların yatırıma yönlendirilmesi sonucu elde edilen gelirden sigortalılara ayrılan pay karşılıkları toplamıdır.

Muallâk tazminat karşılığı; kayda geçmiş ancak ödenmemiş tazminat tutarları ile gerçekleşmiş ancak kayda geçmemiş tahmini tazminat tutarları ve bu tazminatlar ile ilgili yapılan gider karşılıkları ve bu tutarların yetersiz kalması durumunda yeterlilik için Müsteşarlıkça belirlenen esaslar çerçevesinde ayrılan ek karşılıklardan oluşur.

1.11.1.3.1 Muallâk Hasar

Sigorta şirketlerinin gerçekleşmiş ancak henüz ödenmemiş ve ödenmesi olası olan hasarları karşılığında ayırdıkları fonlara muallâk hasar tazminatı adı verilir.⁶⁴ İkramiyeler ve indirimler karşılığı; sigorta şirketlerinin ikramiye veya indirim uygulamasına gitmesi durumunda, carî yılın teknik sonuçlarına göre sigortalılar veya lehdarlar için ayrılan ikramiye ve indirim tutarlarından oluşur.

Teknik karşılıklarda reasürör payının, devredilen risk ve primle orantılı olması esastır. Ancak, Müsteşarlık malî açıdan belirleyeceği kriterleri karşılayamayan reasürörlere devredilen işlerde reasürör payının düşülmemesini isteyebilir.

Sigorta şirketleri ile reasürans şirketlerinin varlıkları, teknik karşılıkları karşılayacak düzeyde olmalıdır. Teknik karşılıklara ilişkin usûl ve esaslar ile teknik karşılıkların yatırılacağı varlıklara ilişkin hususlar yönetmelikle düzenlenir.

1.11.1.3.2 Muallâk Hasar Karşılıkları

Muallak hasar karşılıkları, şirketin poliçe düzenlediği her branş için ihbarı yapılp (ödenmeyen hasar varsa) ayrılabilir. Bilânço gününde geçici pasif hesaplar geçirilmek suretiyle hâsıllardan indirilecek olan muallak hasar karşılıkları,

⁶⁴ H. SEYİDOĞLU, s. 418.

şirketin saklama payı oranında ihbar yapılmış her hasar için ayrı ayrı hesaplanmaktadır⁶⁵.

Bu teknik karşılıklar, her bilânço döneminde pasif geçici hesaplar kullanılarak hâsılattan indirilir. Ancak her bilânço döneminde ayrılan bu teknik karşılıkların ertesi bilânço döneminde kara nakledilmesi gerekmektedir⁶⁶.

Sigorta teknik karşılıkları açısından Türk Vergi Mevzuatı incelendiğinde temel düzenlemenin yer aldığı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 14. maddesinde, indirilecek giderler arasında deprem hasar karşılıklarının sayılmamış olması büyük bir eksik olarak nitelendirilebilir⁶⁷.

1.12 SİGORTA ÜRÜNLERİ VE SİGORTA ŞİRKETLERİ

Sigorta şirketlerinin hizmetleri genel olarak 2 ana başlık altında toplanır. Bunlar hayat sigortaları ve hayat dışı sigortaları olarak sınıflandırılırlar. Ülkemizde sigorta şirketleri 7397 Sayılı Sigorta Murakabe Kanunu maddeleri uyarınca kurulmaktaydı, ancak 03.06.2007 tarihinde 5684 sayılı yeni sigortacılık kanununun kabul edilmesiyle sigorta şirketleri bu tarihten itibaren bu kanuna tabi olarak varlıklarını sürdüreceklerdir. Bunun yanı sıra temelde sigortacılık işletmeciliğinin uzantısı olan bireysel emeklilik şirketleri de 4632 sayılı bireysel emeklilik kanununa göre kurularak, idare edilmektedir.

Ülkemizde sigorta şirketleri bir kamu kuruluşu statüsünde kurulan Türkiye Reasürans ve Sigortacılar Birliğine kayıt yaptırmak mecburiyetindedir. Ayrıca sigorta şirketleri Hazine Müsteşarlığına bağlıdırlar. Üst denetim yetkisi Hazine Müsteşarlığındadır.

⁶⁵ M. Y. AKIN, s. 508.

⁶⁶ M. Y. AKIN, s. 509.

⁶⁷ M. Y. AKIN, s. 514.

Sigorta hizmetleri kaynak bakımından iki kategoride toplanmaktadır⁶⁸.

Özel Sigortalar

- Özel çıkara dayanır
- İsteğe bağlıdır
- Herkese açıktır
- Serbest Sözleşmeye dayanır

Sosyal Sigortalar

- Toplum çıkarına dayanır
- Zorunludur
- Sadece belirli bir kesime sunulur
- Yasalara Dayanır

Sosyal sigortalar devlet tarafından özel sektörün yetersiz kaldığı veya yeterince önem verilmeyen alanlara ilişkin müdahalesi niteliğindedir. Özel sigorta sektörü bazı alanlarda karlılığın düşük kalması sebebiyle ilgili alanlarda faaliyetlerini yavaşlatmaktadırlar. Örneğin tarım sigortaları yüksek risk altında olduğundan sigorta şirketleri konuya sıcak bakmamaktadırlar. İşsizlik sigortası da bir diğer özellik arz eden konulardan bir tanesidir.

1.13 TÜRKİYE’DE SUNULAN SİGORTA HİZMETLERİ

Sigorta şirketlerinin yerine getirebilecekleri hizmetler çeşitli yasalara göre belirlenmektedir. Özel sigorta şirketlerinin Türkiye’de sunabilecekleri sigorta hizmetleri Sigorta Branşlarına İlişkin Tebliğ ile 2007 yılı için şu şekilde ilan edilmiştir;

1.13.1 Hayat Dışı Grubu

Sigorta Branşları ve Bu Branşlar Altında Yapılabilecek Tazminat Ödemeleri

1. Kaza (meslek hastalıkları dâhil)
2. Hastalık/ Sağlık
3. Kara araçları
4. Raylı araçlar

⁶⁸ E. A. GÜVEL ve A. Ö. GÜVEL, s.27.

5. Su araçları (deniz, göl ve nehir araçları)
6. Nakliyat (ticari mal, bagaj ve tüm diğer mallar)
7. Yangın ve doğal afetler
8. Genel zararlar
9. Kara araçları sorumluluk
10. Hava araçları sorumluluk
11. Su araçları sorumluluk (deniz, göl ve nehir araçları)
12. Genel sorumluluk (9, 10 ve 11 kapsamında sayılanlar dışındaki tüm sorumluluklar nedeniyle tazminat ödemeleri.)
13. Kredi
14. Emniyeti suiistimal
15. Finansal Kayıplar
16. Hukuksal Koruma
17. Destek

1.13.2 Hayat Grubu

Sigorta Branşları ve Bu Branşlar Altında Yapılabilecek Ödemeler

1. Hayat
2. Evlilik Sigortası, Doğum Sigortası
3. Yatırım Fonlu Sigortalar
4. Sermaye İtfa Sigortası
5. Fonların Yönetimi İşlemi
6. Kaza (meslek hastalıkları dâhil)
7. Hastalık/Sağlık

Söz konusu sigorta dalları Hazine Müsteşarlığı tarafından belirlenerek bağlı olduğu Bakanlık tarafından yürütülür. Sigorta şirketleri konusu yukarıda sayılan sigorta dallarına giren alanlarda poliçe düzenleyebileceklerdir.

Ayrıca sayılan sigorta hizmetlerine ek olarak 5648 sayılı Sigortacılık Kanununa göre de; “zorunlu sigortalar madde 13 Bakanlar Kurulu, kamu yararı

açısından gerekli gördüğü hallerde zorunlu sigortalar ihdas edebilir. Sigorta şirketleri, 20.inci maddenin ikinci fıkrasının (b) bendi ile üçüncü fıkrası hükümleri saklı kalmak kaydıyla faaliyet gösterdiği sigorta branşlarının kapsamında bulunan zorunlu sigortaları yapmaktan kaçınamaz.”

İKİNCİ BÖLÜM

2.SİGORTA SEKTÖRÜNÜN TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ YERİ

Sigortacılık sektörü Türkiye için gelişmekte olan bir sektör yapısındadır. Söz konusu gelişmenin kaynağı daha önceki bölümlerde de belirtildiği üzere 19. yy. sonlarında başlamış ancak 20.yy. ortalarına kadar kayda değer bir gelişme gösterememiştir. Dahası günümüzde sigorta sektörünü kapsayacak hukuki düzenlemelerle ilgili gelişmeler yaşanmaya devam etmektedir. Sigorta sektörünün GSYİH' ye oranı sektörün ülke ekonomisindeki büyüklüğünü belirleyebilmek için doğru bir gösterge olacaktır. Ancak mevcut veriler gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin oldukça gerisinde kaldığını sergilemektedir. Bir sektörün gelişim aşamasında vergilendirme ayrı bir öneme sahiptir, uygulanacak vergi politikaları sektörün geleceğini etkileme gücüne sahip olacaktır.

2.1. SİGORTA HİZMETLERİNİN ÜLKE EKONOMİSİNE VE TOPLUMSAL YAŞAMA KATKILARI

Sigortacılık sektörünün gelişmişlik seviyesi, bir ülkenin ekonomik ve sosyal durumunun da bir göstergesi olarak kabul edilebilmektedir.⁶⁹ Öte yandan sigorta hizmetlerine duyulan ihtiyaç eğitim düzeyiyle de ilişkilendirilmektedir. Eğitim seviyesi yükselen kişi yaşamının risk faktörlerini daha iyi anlayarak ve korunma ihtiyacı duymaktadır.⁷⁰ Ülke insanların sigorta hizmetlerinden çokça faydalanmaları kendilerini güvence altına alarak geleceğe dönük daha geçerli plan yapmalarına imkân verir. Böylece gündelik yaşamda meydana gelen maddi kayıplar dolayısıyla planlarda aksama olmaksızın amaçlanan hedeflere ulaşılabilecektir. Zamanda sigorta hizmetleri erdemli mal grubu içerisinde değerlendirilebilir. Bu anlamda sigortacılık hizmetlerinin neden vergi kanunlarında çeşitli indirim, istisna ve muafiyetler tanındığı daha rahat anlaşılabilir. Esasen vergi politikalarında sigorta hizmetlerinin vergi kolaylıklarına tabi tutulmalarının ardında sosyal devlet ilkesi

⁶⁹Mahir ÇİPİL “Türk Sigortacılık Sektörünün Pazarlama Karması”,**Hazine Dergisi**, Sayı 16, 2003 s. 62.

⁷⁰E. SERGİCİ, s. 55.

anlayışı yatmaktadır. Kişilerin ekonomik gücünün yüksek olması kadar ekonomik kayıplarla mücadele konusunda da dirençli olmaları gerekir.

Sigorta hizmetlerinin ekonomi ve toplum açısından başlıca faydaları şu şekilde sıralanabilir;

- Maddi kayıpların karşılanması,
- Gelecekle ilgili daha az kuşku ve korku,
- Yatırım fonlarına kaynak sağlaması,
- Kayıpların önlenmesi,
- Kredi kapasitesinin artırılması.

2.1.1 Sigorta Sektörünün Ülke Ekonomisi İçerisindeki Yeri

Sigortacılık pazarında rol alan temel aktörler, bir yanda tüketici ya da nihai kullanıcı sıfatıyla bireyler ve endüstriyel kuruluşlar, diğer yanda da sigorta hizmeti üreten ve pazarlayan sigorta şirketlerinin riskini devralan ve dağıtan reasürans (ikili sigorta) şirketlerinden oluşmaktadır. Bunlara ek olarak, sigorta şirketlerinin ürünlerinin talep sahiplerine ulaştırılmasına aracılık eden ve bilgi sağlayan sigorta brokerleri ile bağımsız çalışan sigorta üreticileri de sigortacılık pazarında faaliyet gösteren birimlerdir⁷¹. Sigorta şirketleri saptanabilir, değerlendirilebilir ve gerçekleşmesi halinde meydana gelecek kayıpların para ile ölçülebildiği risklerle karşı karşıya olan müşterileri, söz konusu kayıpların karşılanmasını sağlayacak biçimde bir araya getirme fonksiyonunu üstlenirler⁷².

Gelişmiş ülke ekonomileri içerisinde sigortacılık sektörünün payı oldukça yüksektir. Sigorta hizmetlerinin gelişmiş olması güçlü sigorta şirketlerinin varlığına işaret eder. Bu ise gelişmiş bir mali yapı anlamına gelir. Aynı zamanda sigorta hizmetlerinden yararlanan kişi veya grup sayısının fazla olması eğitim düzeyinin de

⁷¹ Sezin ELÇİN CENGİZ , **Sigortacılık Sektöründe Rekabet Hukuku Uygulamaları AB Düzenlemeleri ve Türkiye İçin Çıkarımları**, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezleri, ANKARA, 2007, s. 6.

⁷² N. BERK, ,s. 5.

bir o kadar yüksek olduğunu gösterir. Sigorta sektörünün gelişmiş bir mali yapıya işaret ettiğini anlayabilmek için finansal piyasaları tanımlamak gerekmektedir.

Bankacılık ve sigortacılık sektörlerinin ilişkisine dair ilginç bir tespit ise, gelişmiş ülkelerde sigorta şirketlerinin yarattıkları fonlarla bankaların sahibi olmalarına karşılık, Türkiye’de bunun tam tersi bir görüntü hâkimdir⁷³. Türkiye’deki sigortacılık meleşine bakış, gelişmiş batı devletlerinde ekonomik ve sosyolojik değeri yüksek bir meslek olarak nitelendirilen sigortacılık değerlendirmesinden oldukça uzaktadır⁷⁴.

2.1.2 Finansal Piyasalar

Finansal piyasalar tasarruf fazlası olan kişilerin, tasarruflarını tasarruf açığı olan kişilerin kullanımına sundukları piyasalardır.⁷⁵ Finansal piyasalara fon sunanlar ile fon kullananlar arasında fon akımlarını düzenleyen kurumlar, fon akımını sağlayan finansal varlıklar ile bunları düzenleyen yasal ve yönetsel (idari) kurallardan oluşan sisteme finansal sistem denir.⁷⁶ Finans piyasalarının organize bir yapıya sahip olmaları ve sistemin çeşitli mevzuat hükümlerince kontrol altında tutulması nedeniyle kurumların ve şahısların kazançlarının etkin bir şekilde vergilendirilebilmesine olanak tanır. Ayrıca vergi gelirleri içerisinde özel finans kuruluşları önemli bir yer tutmaktadır.

2.1.2.1 Finansal Piyasaların Unsurları

Finansal sistemdeki gelişme, ekonomik gelişme sürecinde ortaya çıkan fon talebinin özellikleri ile yakından ilgilidir. Ekonomik gelişme süreci içinde fon talebinin yapısı, genellikle kısa vadeli fonlardan uzun vadeli fonlara doğru bir değişim göstermektedir. Kısa vadeli fonları uzun vadeli taleplere cevap verecek hale

⁷³ S. E. CENGİZ, s. 65.

⁷⁴ E. SERGİCİ, s. 53.

⁷⁵ Ali CEYLAN ve Turhan KORKMAZ, *Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi*, Ekin Kitapevi, Bursa, 2000, s.1.

⁷⁶ Ahmet EROL, A.Ercan YILDIRIM, *Menkul Kıymetlerin Vergilendirilmesi*, Yaklaşım Yayınları, ANKARA, Şubat 2001, s.32.

getirebilen finansal sistem burada önemli bir fonksiyonu üstlenmektedir. Kısaca finansal sistem, tasarruflarla yatırımlar arasında bir uyum sağlayarak fonların ekonomik gelişmeye katkı sağlayacak şekilde kullanımını mümkün kılar. Bir ekonomide fonların tasarruf edenlerden yatırımcılara veya nihai kullanıcılara akışını sağlayan bir sistemi ifade eden finansal sistemde temel olarak 5 ana unsur bulunmaktadır⁷⁷.

1. Fon arz edenler (Tasarruf Sahipleri)
2. Fon talep edenler (Yatırımcılar)
3. Finansal araçlar
4. Finansal araçlar
5. Hukuki ve idari düzenlemeler

Tasarruf fazlası olan kişiler fon aktarımında bulunurken çeşitli kurumlardan yardım alırlar. Bankalar ve sigorta şirketleri gibi kuruluşlar finansal piyasalar içerisinde etkin bir ağırlığa sahiptirler. Finansal piyasaların içerisinde yer aldığını belirttiğimiz sigorta şirketleri finansal sisteme bağlı olarak işleyişini sürdürürler.

Sigorta şirketleri sayılan beş unsur içerisinde finansal araçlar olarak yer alarak finansal araçlar aracılığıyla sisteme katkıda bulunurlar. Dolaylı olarak sigorta sektörünün gelişimi ile sermaye piyasalarının gelişimi arasında paralellik mevcuttur. Sigorta sektörünün gelişmişlik düzeyi ülke ekonomisinin gelişmiş bir sermaye piyasasına sahip olduğunu gösterirken, gelişmiş bir sermaye piyasasının varlığı ise sigortacılığın ülke ekonomisi içerisinde önemli bir paya sahip olduğuna işaret eder.

2.1.2.2 Finansal Araçlar

Finans piyasalarında faaliyet gösteren finansal araçlar mevduat kabul eden finansal araçlar ve mevduat kabul etmeyen finansal araçlar olmak üzere iki kategoride toplanır⁷⁸.

⁷⁷ Nihal KARGI, Ekonomik Kalkınma, Tasarruf Ve Sermaye Piyasaları İlişkileri: Türkiye Örneği, SPK Yayınları, Yayın No:115, Mart 1998, s. 30.

⁷⁸ A. EROL, A. YILDIRIM, , ss.34-35.

Mevduat Kabul Eden Finansal Araçlar

- Ticari Bankalar
- Tasarruf ve Kredi Birlikleri
- Tasarruf Bankaları
- Kredi Birlikleri

Mevduat Kabul Etmeyen Finansal Araçlar

- Yatırım Fonları ve Yatırım Şirketleri
- Emeklilik Şirketleri ve Sandıkları, Vakıfları
- Sigorta Şirketleri
- Finans Şirketleri

Fon fazlası olan birey ya da kuruluşlar, bunu çeşitli süreler için ödünç verebilirler. Süreye ve fon alıcısının sermaye yapısına katılım şekline göre fonların fiyatı değişmektedir. Piyasada fon arz eden ve talep edenlerin gereksinimlerini karşılama fonksiyonunu üstlenen finansal aracı kuruluşların temel varlık nedenlerinden biride değişim maliyetlerini düşürmeleridir. Piyasa da elinde atıl fon bulunan birimlerin birbirleri ile doğrudan karşılaşmaları zor olduğu gibi, bu yolla istenen süre ve koşullarda fon derleme maliyetinin yüksekliği, finansal kurumların aracılığını gerekli kılmaktadır⁷⁹.

2.1.2.3 Sigorta Şirketleri

3.6.2007 tarihinde kabul edilen 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu ile 21.12.1959 tarihli ve 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. 5684 sayılı kanun ile sigortacılık sektörü daha modern bir hukuki altyapıya kavuşturulmuştur. Türkiye’de sigorta ve reasürans şirketlerinin kurulması sigorta murakabe kanununa bağlı olarak yapılmaktayken artık 5684 sayılı Sigortacılık Kanununa göre sigorta şirketlerinin kurulması esastır.

Kanunun amacı ve kapsamı ile ilgili 1. maddesinde şu ifadeye yer verilmiştir. “Bu Kanunun amacı, ülkemiz sigortacılığının geliştirilmesini sağlamak, sigorta sözleşmesinde yer alan kişilerin hak ve menfaatlerini korumak ve sigortacılık

⁷⁹ N.BERK, s. 3.

sektörünün güvenli ve istikrarlı bir ortamda etkin bir şekilde çalışmasını temin etmek üzere bu Kanuna tâbi kişi ve kuruluşların, faaliyete başlama, teşkilât, yönetim, çalışma esas ve usûlleri ile faaliyetlerinin sona ermesi ve denetlenmesine ilişkin hususlar ve sigorta sözleşmesinden doğan uyuşmazlıkların çözümlenmesine yönelik olarak sigorta tahkim sistemi ile ilgili usûl ve esasları düzenlemektir. Türkiye’de faaliyet gösteren sigorta şirketleri, reasürans şirketleri, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, aracılar, aktüerler ile sigorta eksperleri bu Kanun hükümlerine tâbidir. Sosyal güvenlik kurumları, Türkiye İhracat Kredi Bankası Anonim Şirketi ile bu Kanunun denetimle ilgili hükümleri hariç olmak üzere özel kanunlarına göre sigortacılık faaliyetinde bulunan diğer kuruluşlar bu Kanun kapsamında değildir.”

Madde 1’de belirtildiği üzere sosyal sigortalar ve bireysel emeklilik sistemi kanun kapsamında tutulmamıştır. 5684 sayılı Sigortacılık Kanunu ile sigortacılık sektörünün gelişimi hukuki yönden sağlamaya çalışmaktadır. Vergi politikaları da söz konusu kanunun amaçlarına uygun olarak destek olacak şekilde belirlenmelidir.

Sigorta güven esasına dayanan bir finans sistemi olup, kişilere tasarrufta bulunarak, belirli bir miktar para ödemeleri karşılığında, teminat kapsamı dâhilindeki giderlerinin tazmin edilebileceği taahhüdünün verilmesi ve bunun yerine getirilmesini sağlar⁸⁰. Sigorta şirketleri “ölçek ekonomisinden” yararlanarak hizmetin müşteri açısından maliyetinin düşmesini sağlamaktadırlar⁸¹.

Bireyleri ve toplumu tehdit eden risklere karşı koruma ya da tehlikeleri ortadan kaldırma düşüncesine dayanan sigortacılığın kaynağı daha önce de belirttiğimiz gibi belirsizliktir. Belirsizlik ise hayatımızın her evresinde her zaman aralığında mevcut olacaktır. Bu noktadan bakıldığında sigortacılığın kapsama alanının çok geniş olduğu ortadadır. Doğru bir politika çerçevesinde uygulanacak vergilendirmenin geniş bir ürün yelpazesini kapsayacak yeterliliğe sahip olması gerekir.

⁸⁰ M. Y. AKIN, s. 498.

⁸¹ N.BERK, s. 3.

Sigorta şirketlerinin asli amacı meydana gelmesi düşünülen tehlikelerden doğabilecek hasar ve zararı azaltmak amacıyla üyelerine sigortacılık hizmeti vermektir. Hizmetlerin karşılığı olan primleri muhtemel risk gerçekleşmeden önce yıllık veya aylık olarak peşin tahsil ettikleri için, hasarın meydana gelebileceği zamana kadar biriken fonları kaynak gereksinimi olan kesime aktararak işletirler ve bunun karşılığında da çok ciddi getiri sağlarlar. Bu nedenle sigorta şirketleri de finansal aracı olarak adlandırılırlar⁸².

Bir mali aracı kurum olarak sigorta şirketleri, poliçe karşılığında fon fazlası olan kesimden fon derlemekte ve bunu gereksinime duyan yatırımcıya aktarmaktadır. Bu hizmeti sunarken gösterdikleri etkinlik söz konusu kuruluşların büyümelerini ve ülke ekonomisindeki rollerini belirlemektedir⁸³.

Sigorta şirketleri direkt olarak mevduat kabul edememelerine karşılık fon yaratma konusunda özellikle uzun süreli fon sağlama konusunda avantajları vardır. Bireysel emeklilik sistemi, mortgage sigortaları, hayat sigortaları gibi çok uzun süreli prim getirisi sağlayacak ürünleri sayesinde sigorta şirketleri ülke ekonomisinin ihtiyaç duyduğu uzun vadeli fonları sağlayabilmektedirler. Bu açıdan büyük öneme sahip sigorta ve bireysel emeklilik şirketleri ülke ekonomisinde işlerliği olan sektörler olarak da nitelendirilebilirler. Dolayısıyla sigorta sektörünün gelişmesi mali piyasalarında gelişmesinin beraberinde getirecek ve ülke ekonomisinin kalkınmasına büyük katkısı olacaktır. Mali piyasaların gelişmiş olduğu ülkelere bakıldığında aynı zamanda sigorta sektörünün ekonomi içerisindeki payının da yüksek olduğu görülmektedir.

Sigorta şirketlerinin yatırımcıları destekleyici özelliği de vardır. Böylece işletmeler gelecek kaygısıyla varlıkları için büyük tutarlarda karşılık ayırma yükümlülüğünden kurtularak bu amaçla ayırmaları gereken fonları yeni ya da genişleme yatırımlarında kullanırlar. Yenileme yatırımları ise normal amortisman

⁸² A. EROL ve A. YILDIRIM, ss.35.

⁸³ N.BERK, s. 4.

süreciyle sağlanan fonlarla gerçekleştirildiğinden, sigorta için yapılan harcamalardan etkilenmemektedirler⁸⁴.

2.1.2.4 Sigortacılık Yapabilecek İşletmeler

Sigorta şirketlerinin güvence altına aldığı risklerin gerçekleşmesi halinde ortaya çıkan zararın karşılanabilmesi için güçlü sermaye yapısına ve organizasyona sahip olmaları gerekmektedir. Sigortacının yasal statüsü faaliyet gösterilen ülkenin hukuksal düzenlemelerine bağlıdır. Hukuksal düzenlemeler çerçevesinde sigorta işletmeleri ülkemizde Anonim şirket ve Karşılıklı sigorta şirketi (Reasürans) olmak üzere iki biçimde kurulabilir⁸⁵.

2.1.2.4.1 Anonim Şirket

Sigorta işletmeleri genellikle anonim şirket biçiminde kurulurlar. Anonim şirketlerin en büyük yararı, dağınık ve küçük tasarrufları bir araya getirerek büyük sermaye gerektiren girişimleri gerçekleştirebilmesidir. Bu avantajı nedeniyle sigorta şirketleri genellikle anonim şirket şeklinde kurulurlar.⁸⁶

Türkiye’de vergi gelirleri içerisinde de anonim şirketleri önemli bir yer tutar. Yüksek kar elde etme gücü sebebiyle vergilendirme neticesinde devlete diğer teşkilatlanmamış şirketlerden daha fazla gelir sağlar. Bunun da ötesinde sahip oldukları kurumsal kimlik, organize yapısı, vergi kayıp ve kaçaklarını azaltılmasında büyük rol oynar. Çünkü kurumsallaşma şirketlerin kendi içinde de denetimi gerekli kılar. Kendi içinde denetimi arttıran yapıya sahip bir şirketin hukuka bağlılığı yükseleceğinden vergisel ve diğer hukuksal düzenlemelere uyumu artmaktadır.

⁸⁴ N.BERK, s. 5.

⁸⁵ E. A. GÜVEL ve A. Ö. GÜVEL, s.51-52.

⁸⁶ E. A. GÜVEL ve A. Ö. GÜVEL, s.51-52.

2.1.2.4.2 Karşılıklı Sigorta Şirketleri

Reasürans, bir sigorta sözleşmesinin ya da sözleşmenin bir bölümü, prim karşılığında bir başka sigorta şirketine transferidir. Sigorta ettirenin bu konuda bilgi sahibi olması gerekli değildir⁸⁷.

Karşılıklı sigorta şirketi biçiminde kurulan sigorta işletmelerinin özelliği, şirketin bizzat sigortalılar tarafından kurulup yönetilmesidir. Sigortacı ve sigortalı sıfatları birleşmiştir. Kuruluş amacı, belirli rizikoları karşılamak üzere bir araya gelen üyelerine ekonomik yarar sağlamaktır. Temel özelliği ve amacı gelir-gider dengeliği sağlamaktır; kar elde etmek değildir. Gelir-gider dengeliğini sağlama ilkesine bağlı olarak, karşılıklı sigorta şirketlerinde prim sabit değildir. Prim her yılın sonunda o yıl içerisinde gerçekleşen rizikolara ve ödenen tazminat tutarına göre ayarlanır. Faaliyet dönemi sonunda elde edilen karın bir kısmı ortaklara “poliçe temettüsü (kar payı)”olarak dağıtılır. Karın bir kısmı da dağıtılmamış kar olarak kuruluşa alıkonur⁸⁸.

Hasar halinde ise tazminat diğer sigorta kuruluşlarından daha farklı yollarla ödenmektedir:

- Dağıtılmamış karların kullanılması,
- Ortakların tazminat tutarında borçlandırılması,
- Faaliyet dönemi sonunda ortaklara ödenen temettüden kısıntı yapılması.

Karşılıklı sigorta şekli, ilk olarak yangın branşında uygulanmıştır. Karşılıklı sigorta şirketleri genellikle taşımacılık, makine ve reasürans dışındaki sigorta branşları ile ilgili sigorta işlemlerini yapar. Türkiye’de kooperatif olarak sigortacılık ruhsatı alarak çalışan tek bir sigorta şirketi vardır; Birlik Sigorta Kooperatifi.

Sigorta edilmiş riskin, belli bir kısmının veya tamamının yeniden sigorta edilmesidir. Sigorta şirketleri, teminat verdikleri rizikolarda büyük hasarların aynı

⁸⁷ John O. E. CLARK, s. 280.

⁸⁸ E. A. GÜVEL ve A. Ö. GÜVEL, ss.51-52.

zamana gelme ihtimaline karşı, hasar ödemelerinde zorlanmamak için reasürans (mükerrer sigorta) yaptırır. Reasürans, sigorta şirketlerine, tek başlarına yüklenmeleri kendi sermayeleri, ihtiyatları, öz varlıkları bakımından kısaca mali yönden mümkün olmayan riskleri, sigortalayabilme imkânı verir. Bir takım mali ölçüler esas alınarak, branş esasıyla tespit edilen saklama payları, sedan şirketin risk üzerindeki sorumluluk miktarını göstermekte, aşan kısımlar ise çeşitli reasürans anlaşmalarıyla, reasürans şirketlerine devredilmektedir. Reasürans işlemlerinde riski bu şekilde devreden şirkete sedan, devir alan şirkete reasürör denir. Sedan şirket, sigortalıdan toplamış olduğu primlerin ve sigortalıya ödemiş olduğu hasarların belli bir kısmını, değişik tekniklere göre yapılmış reasürans anlaşmaları vasıtasıyla, reasürans şirketine yansıtır. Ancak sedan şirket ile reasürör arasındaki risk transferi işlemi, yıllık anlaşmalar olmaksızın da yapılabilmekte; sedan şirket, her bir risk için, ihtiyari olarak, reasüröre müracaat edebilmektedir.⁸⁹ Reasüransa duyulan gereksinimin nedenleri:

- Rizikonun yayılması,
- Sigortacının iş kabul kapasitesinin artması,
- Sigortacının iş kabul esnekliğinin artması,
- Sigorta şirketinin mali yapısının desteklenmesi,
- Birikim (Kümü) fazlasının yol açabileceği doğal afet hasarlarının kontrolü,
- Reasürörden sigortacıya teknik bilgi aktarımıdır.

2.1.2.5 Sigorta Şirketleri ve Reasürans Şirketleri Arasındaki İlişki

Bir sigorta şirketinin üstlenmiş olduğu risklerin tamamını üzerinde tutması, ne kadar güçlü bir mali yapı yapısı olursa olsun mümkün değildir. Bu nedenle sigorta şirketleri, bazı mali kriterler çerçevesinde branşlar bazında hesapladıkları saklama payı ile sigorta bedelinin ne kadarının kendi üzerlerinde kalacağını belirledikten sonra bu pay dışında kalan kısmı, “trete” adı verilen çeşitli anlaşmalarla reasürans şirketlerine devrederler. Kelime anlamı sigortanın sigortası veya mükerrer sigorta olan reasürans, sigortacının riski tamamını üzerinde tutmayarak, bir kısmını bir başka

⁸⁹ <http://www.tsrbs.org.tr/tsrbs/Sigorta/Reas%FCrans/> (21 Kasım 2007).

sigorta şirketine aktarması işlemidir. Riskin sigorta şirketleri arasında paylaşılması yöntemlerinden bir diğeri de sigorta konusu olan şeyin birden fazla sigorta şirketi tarafından sigortalanması şeklinde ortaya çıkan “koasürans” işlemidir. Koasüransta risk, değişik sigorta şirketleri arasında paylaşılır ve her işletme riskin sadece bir bölümünü üstlenir. Sigorta şirketlerinden her birinin sorumluluğu, üstlendiği pay kadar olup, tahsil edilecek primler ve ödenecek hasarlar bu paylarla orantılı olarak bölüşülmektedir⁹⁰.

Sigortacılık sektörünün yapısı ve ekonomi içerisindeki yeri incelenirken değinilmesi gereken konulardan birisi de, Dünya ve Avrupa’ da yayılan banka sigortacılığı (Bankassurance) uygulamasıdır. Bankaların sigorta acenteliği yaparak yaygın şube sistemlerini sigorta ürünlerinin dağıtılmasında kullanılmaları şeklinde ortaya çıkan eğilim, Türkiye’de uygulama alanı bulmuştur. Nitekim 2003 yılında Türkiye’de faaliyet gösteren toplam 59 sigorta şirketinden 34 tanesinin en az bir banka ile acentelik ilişkisi bulunmaktadır⁹¹.

2.2. SİGORTACILIK SEKTÖRÜNE İLİŞKİN EKONOMİK GÖSTERGELER

Geçmiş yılların kesinleşmiş rakamları ile sigorta, reasürans ve bireysel emeklilik şirketlerinin ekonomi içerisindeki yerini tablolar yardımıyla açıklanacaktır. Bu sayede sigorta şirketlerinin ülke ekonomisine katkılarını daha net bir şekilde belirlerken, vergi politikalarının etkilerini anlamak daha da kolaylaşacaktır.

2.2.1 Türkiye’de Finans Sektörünün Genel Görünümü

Eylül 2007 itibarıyla, TCMB dâhil Türk finans sektörünün aktif büyüklüğü bir önceki yılsonuna göre %8,7 artarak 726,8 milyar YTL seviyesine ulaşmıştır. Önceki dönemlerle karşılaştırıldığında; Türkiye ekonomisindeki büyüme eğiliminin 2007 yılının ilk üç çeyreğinde yavaşlamasına rağmen, başta finansal kiralama, bankacılık sektörü ve yatırım ortaklıklarındaki görece yüksek büyüme performansı sayesinde, tüm finansal kesimde genel ekonomik aktiviteden daha hızlı bir büyüme

⁹⁰ S. E. CENGİZ , ss. 8–9.

⁹¹ S. E. CENGİZ, s. 63.

eğilimi gözlenmiştir. Aynı dönemde, milli gelire oran itibarıyla bakıldığında Türk finans sektörünün toplam varlıklarının Gayri Safi Yurtiçi Hâsılaya oranının %116,3; bankaların aktiflerinin söz konusu büyüklüğe oranının ise %87 düzeyinde olduğu gözlenmektedir. Finans sektöründe bankacılık kesiminin görece yapısal ağırlığı devam etmekte olup, Eylül 2007 itibarıyla finans sektörünün toplam aktiflerinin %74,8'ini bankacılık sektörü varlıkları oluşturmaktadır. Buna ilaveten; banka dışı mali kesimin başlıca kuruluşları olan finansal kiralama, faktoring ve tüketici finansman şirketlerinin payı ise söz konusu dönemde %3,1 düzeyinde gerçekleşmiştir⁹².

Tablo 2: Finans Sektörünün Aktif Büyüklüğü (%) (2002-2007)

	2002	2003	2004	2005	2006	Mar 2007	Haz 2007	Eyl 2007	Aktif /GSYİH Eyl 07
TCMB	74,1	76,5	74,7	90,1	104,4	112,6	109,2	108,2	17,3
Bankalar	216,7	255	313,8	406,9	499,5	515,3	533,7	543,5	87,0
Finansal Kiralama Şirketleri	3,8	5	6,7	6,1	10,0	10,5	11,4	12,2	2,0
Faktoring Şirketleri	2,1	2,9	4,1	5,3	6,3	5,9	6,6	6,8	1,1
Tüketici Finans Şirketleri	0,5	0,8	1,5	2,5	3,4	3,3	3,4	3,6	0,6
Sigorta Şirketleri	5,4	7,6	9,8	14,4	17,4	18,5	19,6	19,6	3,1
Emeklilik Şirketleri	0,0	3,3	4,2	5,7	7,2	7,2	9,2	9,2	1,5
Menkul Kıymet Aracı Kur.	1,0	1,3	1	2,6	2,7	3,4	3,5	3,5	0,6
Menkul Kıymet Yat. Ortaklıkları	0,1	0,2	0,3	0,5	0,5	0,6	0,5	0,6	0,1
Menkul Kıymet Yat. Fonları	9,3	19,9	24,4	29,4	22,0	25,3	24,6	24,9	4,0
Gayrimenkul Yat. Ortaklıkları	1,1	1,2	1,4	2,2	2,5	2,6	2,7	3,9	0,6
Toplam	314,1	370,4	437,7	560,0	668,6	698,0	715,1	726,8	116,3

Kaynak: **Finansal Piyasalar Raporu** Sayı 7, Eylül 2007 BDDK s. 22 , www.bddk.org.tr

(Erişim Tarihi: 09 Şubat 2008).

⁹² Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu, “**Finansal Piyasalar Raporu**”, Sayı 7, Eylül 2007, s. 22. www.bddk.org.tr (17 Mart 2008).

Finans sektörünün aktif büyüklüğüne bakıldığında bankacılık faaliyeti sürdüren kuruluşların ardından sigorta şirketlerinin geldiği görülmektedir. Sigorta sektörü sahip olduğu uzun vadeli fonlar sebebiyle geçen zaman içerisinde daha yüksek karlılığa sahip olmaktadır. Sigorta ürünlerine bağlı olarak oluşturulan fonlar zaman içerisinde hacim kazanır. Bu nedenle vergi uygulamaları uzun vadeli yapıyı hesaba katmalıdır. Hatta sigorta şirketlerinin kazançlarının vergilendirilmesinde uzun dönemli fonlara ilişkin çeşitli vergi teşvikleri uygulanabilir.

2.2.1.1 Finans Sektörüne Ait Performans Göstergeleri

Eylül 2007 itibarıyla finans sektörünün toplam kârı 12,8 milyar YTL düzeyinde olup bu miktarın %92'si bankacılık sektörü kaynaklıdır. Türk finans sektöründe faaliyet gösteren kuruluşlar, yapısal reformların katkısıyla 2002 yılından itibaren belirgin düzeyde iyileşen makroekonomik ortam ve finansal istikrar sayesinde büyüme eğilimi göstermiştir. Yurtiçi talep artışının da etkisiyle toplam aktif büyüklüğündeki artışın yanı sıra, finansal kuruluşların kârlılıklarında da olumlu bir seyir yaşanmaktadır.

Tablo 3: Finansal Sektördeki Kuruluşların Dönem Kârı 2007

(Milyar YTL)	2002	2003	2004	2005	2006	Eyl 07
Bankalar	2,90	5,61	6,45	5,96	11,50	11,80
Finansal Kiralama Şirketleri	0,07	0,58	0,12	0,26	0,38	0,28
Factoring Şirketleri	0,06	0,16	0,13	0,23	0,49	0,20
Tüketici Finans Şirketleri	0,02	0,06	0,04	0,05	0,05	0,04
Sigorta Şirketleri	0,28	0,27	0,38	0,35	0,24	0,36
Menkul Kıymet Aracı Kurumları	0,10	0,14	0,12	0,27	0,19	0,15
Toplam	3,41	6,82	7,24	7,12	12,8	12,8

Kaynak: **Finansal Piyasalar Raporu** Sayı7, Eylül 2007,BDDK s. 23

www.bddk.org.tr (Erişim Tarihi: 09 Şubat 2008)

2.2.1.2 Sigorta Şirketlerine İlişkin İstatistikler

Sektörde faaliyet gösteren şirket sayısı son 10 yıllık zaman diliminde gerek ulusal gerekse küresel ekonomik gelişmelerden etkilenecek sıklıkla değişmiştir. Halen daha mevcut sektör büyüklüğünün yeterli düzeylerde olmaması yabancı sermayenin ülkemizde gelişmekte olan sigortacılığa ilgisini arttırarak yatırımlarını ülkemize yönlendirmektedirler. Yeterli sermayeden yoksun olan sigorta şirketleri günümüzde daha çok şirket birleşmeleri yolunu tercih etmektedirler. Bu nedenle şirket sayısındaki azalış sigorta sektörünün hacmini olumsuz etkilememektedir. Ancak şirket sayısının azalmasının getirebileceği dezavantajlarda mevcuttur. Olumsuzlukların başında rekabet ortamının bozulmasıdır. Vergi yönetimi açısından ise az sayıda sigorta şirketinin vergisel yükümlülüklerinin denetlenmesi daha kolay hale gelerek devlet adına avantaj sağlayacaktır. Fakat önemli olan serbest piyasa ekonomisinin sorunsuz ve düzenli işlemesidir.

Tablo 4: Sigorta Sektörde Faaliyet Gösteren Şirket Sayısı 2007

Sigorta	46
Hayat Dışı	25
Hayat/Emeklilik	10
Hayat	10
Emeklilik	1
Reasürans	1
Toplam	47
Şirket Sayısı	

Kaynak : <http://www.hmd.gov.tr/stat/finans/ti45.htm> Erişim tarihi: 08 ocak 2008

Sigorta şirketlerinin sayısının azalması sektör üzerindeki vergi yükünü daha az paylara bölerek şirketler açısından daha ağır hale getirecektir. Daha ağır bir vergi yükü ise ülkemizde verginin kolaylıkla yansıtıldığı bu sektörde sigorta ürünlerinin fiyatları içerisine gizlenerek mali anestezi yolu ile nihai tüketicilere yüklenecektir. Sigorta şirketleri ise karlılıklarını arttırma amacı neticesinde maliyete katlanmak yerine fiyatlar yolu ile pazarlamayı tercih edebilirler.

Fiyatlar ekonomi içerisinde ideal düzeyin üzerinde olması halinde ise ülkemiz toplum kültüründe yerleşmemiş olan sigorta ürünlerine olan talebi olumsuz etkileyecektir. Fiyatların sigorta ürünleri üzerinde etkisi yadsınamaz boyutlardadır. Fiyatlara müdahale ise hem sigorta şirketlerinin pazarlama stratejilerine hem de uygulanacak vergi politikalarına bağlıdır. Ancak sektör gelişmişlik düzeyinin henüz tamamlanmamış sermaye birikiminin ve şirket sayısının düşük olması ayrıca hukuksal düzenlemelerin çok yakın tarihler içerisinde yapılmasından dolayı vergi politikaları ürünlere olan talebi canlandırmada arka planda kalmaktadır.

Tablo 5: Türkiye’de Sermaye Yapılarına Göre Şirketler 2007

Yerli	31
Türkiye’de Kurulu Yabancı (Payı %50'den Fazla)	16

Kaynak : <http://www.hmd.gov.tr/stat/finans/ti45.htm> Erişim tarihi: 08 Ocak 2008

Bu tabloya göre ülkemizde sigorta sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin %70 yerli sermayeye sahiptir. Yakın bir geçmişe sahip bir sektör açısından değerlendirildiğinde mevcut oran iyi bir düzeydedir.

Tablo 6: Sektörde Yer Alan Diğer Kişi Ve Kuruluşlar 2007

Toplam Hasar Eksperi Sayısı	1.908
Gerçek Kişi Sigorta Hasar Eksperi	1.368
Tarım Sigortası Hasar Eksperi	540
Broker Sayısı	61
Acente Sayısı (10.01.2007)	15.322
Sicile Kayıtlı Aktüer	46
Yetkili Bağımsız Denetim Şirketi Sayısı	28
Sigorta Ve Emeklilik Şirketleri Personel Sayısı	13.350

Kaynak : <http://www.hmd.gov.tr/stat/finans/ti45.htm> Erişim tarihi: 08 Ocak 2008

Ülkemizde ücretli çalışan kesim vergi gelirleri içerisinde önemli bir dilime sahiptir. Stopaj yoluyla ücretlilerden alınan vergiler devlet için bir çeşit sürekli gelir kaynağı niteliğindedir. Sigorta sektörü ücretli çalışan sayısı bakımından önemli bir katkı sağlamaktadır. Ancak sigorta sektöründe faaliyet gösteren ücretlilerin vergilendirilmesi hususu ayrı bir politika hedefi olarak konu dışında tutulabilir. Fakat gerçek şu ki sektörün vergilendirme açısından problem yaratan kısmı ücretli çalışanların dışında kalan acenteler olmaktadır. Sigorta şirketlerinin kurumsallaşmış yapısına karşılık esnaf olarak da nitelendirilebilecek boyutlarda iş hacmine sahip çok sayıda sigorta acentesi bulunmaktadır. Kurumsal şirket yapısından uzaklaşmak ise vergi kayıp ve kaçaklarına fırsat tanımaktadır. Günümüzde sigorta acentelerinin vergi kaybına sebep oldukları çeşitli araştırmalar sonucunda belirlenmiştir.

2.2.1.3 Dünyada Sigorta Primi Üretim Düzeyi

Dünyada kişi başına düşen prim büyüklüğü ortalaması 514 dolardır. Bu miktar gelişmiş ülkelerde 3.238 dolar iken, gelişmekte olan ülkelerde 77 dolarda kalmaktadır. Kişi başına düşen primler Kuzey Amerika'da 3.624 dolar, Avrupa Birliği'nde ise 2.459 dolar olup, Afrika'da sadece 47 dolardır. Ülkeler bazında bakıldığında ise, Dünyada en yüksek prim üretimi 1.109 milyar dolarla ABD'de olup, bu miktar bir önceki seneye göre reel bazda küçülmesine karşın, dünyadaki toplam üretimin %32'sine denk gelmektedir. ABD'de kişi başına düşen prim üretimi 3.755 dolar olup, bu miktarın yarıdan fazlasını hayat-dışı primler oluşturmaktadır. Dünyada kişi başına en yüksek prim üreten ülkeler 5.664 dolarla İsviçre ve 4.755 dolarla İngiltere'dir⁹³.

2.2.1.3.4 Türkiye'de Prim Üretim Düzeyi

Geçmiş dönemlere ait kesinleşmiş rakamlar ülkemizde prim üretim düzeyinin diğer gelişmekte ve gelişmiş ülke ekonomilerinin çok çok gerisinde olduğunu göstermektedir. Prim üretim düzeyinin düşüklüğü vergilendirmenin etkisinin çok az olduğunun da bir kanıtı olarak kabul edilebilir. Sigorta hizmetlerinden

⁹³ Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, 2006 Yılı Sigortacılık Faaliyet Raporu, s. 17. www.tsrbsb.org.tr (14 Eylül 2007).

yararlananların sayısının düşük olması vergilendirme adına hem mükellef sayısının az kalmasına hem de vergilendirilen hizmetler sonucunda elde edilen vergi hâsılatının genel vergi gelirleri içerisindeki payının düşük kalmasına sebebiyet vermektedir. Vergi kolaylıklarının sektörü olumlu etkilemesinin yanında sigorta şirketlerinin ürünlerini yeni pazarlama taktikleri ile geniş kitlelere uygun ölçülerde sunmaları vergi gelirleri ve vergilendirilen mükelleflerin sayısının artırılması konusunda devlet adına ek kaynak sağlayabilecektir.

Tablo 7: Prim Üretim Düzeyleri 2007

Prim Üretimi (YTL)	9.666.022.056
Kişi Başına Prim(Dolar)	130,80
Prim / GSYİH (%)	1,68
Toplam Aktifler(YTL)	17.440.723.011
Toplam Öz kaynaklar (YTL)	5.052.786.023
Toplam Kar (YTL)	233.297.396
Zarar Edilen Branşlar	Sağlık, Kaza, Trafik, Emeklilik

Kaynak : <http://www.hmd.gov.tr/stat/finans/ti45.htm> Erişim tarihi: 08 Ocak 2008

Sigorta ürünlerine olan talebi canlandırmada son yılların en önemli unsuru bireysel emeklilik sistemine geçiş olmuştur. Sadece kendi alanında değil sigorta ürünlerine de olan talebi psikolojik olarak etkileyerek sektöre önemli katkı sağlamıştır. Vergi kolaylıkları açısından da bireysel emeklilik sistemi ayrı bir öneme sahiptir. Çeşitli vergi indirimleri ve muafiyet uygulamalarının tanındığı bu sistem, genel ilgiyi vergi psikolojisi yoluyla da çekmeye çalışmaktadır.

Tablo 8: Bireysel Emeklilik Göstergeleri 2007

BES Katkı Payı (YTL)	2.820.492.686
BES Katılımcı Sayısı	1.155.985
BES Fon Büyüklüğü (YTL)	2.730.689.248

Kaynak : <http://www.hmd.gov.tr/stat/finans/ti45.htm> Erişim tarihi: 08 Ocak 2008

Vergi oranlarının sigorta ürünleri üzerinde doğrudan etkili olmadığına bir kanıtı olarak ülkemiz kültürel yaşantısı örnek olarak gösterilebilir. Özellikle yürütülen devlet politikalarının benzeri konularda çok büyük katkısı olduğu söylenebilir. Talep düzeyi gelişmekte olan ve gelişmiş ülke ekonomilerinin oldukça gerisinde olan ülkemizde sigortacılık ne yazık ki kanuni yaptırımlar ve ağır kayıplar sonucunda önem kazanmaktadır.

1870 yılında Beyoğlu'nda meydana gelen yangın sonrası sigorta şirketlerinin sayısında görülen artış, ölümle ve maddi hasarla sonuçlanan trafik kazaları neticesinde trafik sigortasının zorunlu kılınması, son olarak 17 Ağustos 1999 tarihinde Marmara bölgesinde gerçekleşen depreme bağlı olarak getirilen zorunlu konut sigortası (DASK), ülkemizde sigorta sektöründe yaşanan gelişmelerin vergisel yeniliklerden çok kültürel gelişmelere paralel uygulamaya konulan politikalara bağlı bir görünüm arz etmektedir.

Tablo 9: DASK(Doğal Afet Sigortaları Kurumu) Göstergeleri 2007

Police Sayısı	2.588.726
Fon Toplamı	514.789.314
Ödenen Hasar (2001 – 2006)	17.810.250
Hasar Ödenen Kişi Sayısı (2001–2006)	9.062

Kaynak : <http://www.hmd.gov.tr/stat/finans/ti45.htm> Erişim tarihi: 08 Ocak 2008

Trafik sigortası zorunlu tutulmasının ardından ülkemizde araç kullanıcılarının sigorta ürünlerine bakış açısını değiştirerek kültürel katkıda bulunmuştur. Bu alanda zorunluluk sigorta sektörü lehine değil toplum lehine düşünülerek getirilmiştir. Amaç sigortalı sayısının artırılması böylelikle olası zararlardan topluma gelebilecek ek külfetin düşürülmesidir.

Vergilendirmenin sigorta sektörüne olan katkısı, kültürel ve psikolojik etmenlere karşı mücadele vermektedir. Bu noktadan bakılığında etkili bir pazarlama stratejisi vergi teşviklerinden daha çok işe yarayacaktır. Zaman içerisinde uygulanmış vergi politikaları nedeniyle ülkemiz vatandaşları dolaylı vergi yüküne maruz kalmış ve mali anestezi kültürel bir anlayışa dönmüştür. Bu nedenle etkili bir tanıtım kampanyası olmadan yapılan vergi teşvikleri bile etkisiz kalacaktır.

Tablo 10:Zorunlu Trafik Sigortası Göstergeleri 2007

Araç Sayısı	11.004.134
Poliçe Sayısı	9.020.860
Sigortalılık Oranı (%)	89
Prim Üretimi (01/01/2007-31/03/2007)	337.611.111

Kaynak : <http://www.hmd.gov.tr/stat/finans/ti45.htm> Erişim tarihi: 08 Ocak 2008

2.2.2 Tarım Sigortaları

Ülkemizde, doğal, ekonomik, sosyal ve politik risklerle karşı karşıya bulunan tarım sektörünün sigorta korumasından yeterince yararlanamadığı bir gerçektir. Bu nedenle, toplumun temel gereksinim maddelerinin üretimi açısından olduğu kadar ihracat yönüyle de stratejik bir önem taşımakta olan tarım ürünleri sigortaları özel olarak üzerinde durulması ve çok yönlü araştırma yapılması gereken bir konudur. Sert hava koşulları, iklim değişiklikleri, tarım ürünlerinin ve çiftlik hayvanlarının

telef olması ve giderek yükselen kalite standartları karşı karşıya kaldığımız tarımsal risklerden bazılarıdır⁹⁴.

Bir tarım ülkesi olarak Türkiye’de tarımsal faaliyetlerde sigortacılık sektörünün aktif olmasını beklemek yanlış olmaz. Fakat gerçek bu beklentinin yanlış olduğunu göstermektedir. Pekâlâ, bu ilgisizliğin ardında vergilendirmenin olumsuz bir etkisi mevcut mudur ya da destekleyici bir vergilendirme olumlu sonuçlar yaratmaya yetecek midir? Cevap için birtakım sebeplerin bilinmesi ve mevcut sigorta verilerine bakmak genel bir resim çizmek için yeterli olacaktır.

Özel sigorta sektörünün tarımsal sigortalara gereken ilgiyi göstermemesinin başlıca nedenleri tarımsal sigortalarda gerek duyulan yeterli istatistiklerin bulunmaması, rizikonun gerçekleşme olasılığının her sigorta süresi bakımından değişmesi, rizikonun sıkça gerçekleştiği bölgelerdeki çiftçilerin sigorta yaptırmasına karşın rizikonun gerçekleşme olasılığı düşük olan yerlerde sigorta yaptırılmaması, tarımsal sigortalarda ahlaki rizikonun gerçekleşme olasılığının yüksek olması ve çiftçilerin primlerin ödenmesi konusunda ilgisiz davranmaları şeklinde sıralanabilir⁹⁵.

Tablo 11: Tarım Sigortası Göstergeleri 2007

Police Sayısı	53.581
Prim Toplamı (%50 Devlet Desteği Dahil)	28.748.713
Ödenen Hasar (01.01.2007-30.03.2007)	582.942

Kaynak : <http://www.hmd.gov.tr/stat/finans/ti45.htm> Erişim tarihi: 08 Ocak 2008

Birçok farklı alanda tarımsal faaliyet içerisinde olan ülkemizde dahi tarım sigortalarına hem sigorta şirketleri hem de çiftçiler ilgisiz kalmaktadır. Sigorta

⁹⁴ Devlet Planlama Teşkilatı, **Türkiye İktisat Kongresi, İktisadi Sektörlerde Gelişme Stratejileri Tebliğ Metinleri – I**, 2004, s. 229.

⁹⁵ Devlet Planlama Teşkilatı, 2004 Türkiye İktisat Kongresi, s. 231.

şirketlerinin tarımsal faaliyetler ile uğraşan üreticilere sigorta ürünlerini daha yüksek hedefler doğrultusunda pazarlamaları halinde sektör açısından kayda değer bir ilerleme gerçekleşecektir. Üstelik dünya üzerinde çeşitli tarımsal ürünlerin üretiminde söz sahibi bir ülke olmasına rağmen tarımsal sigortaların ekonomi içerisindeki düzeyi çok düşük seyretmektedir. Böylesine büyük bir potansiyel karşısında sigorta şirketlerinin eylemsizliği sektör için olumsuzluk arz etmektedir. Vergilendirmenin bu konuda teşviki olumlu etkiler yaratabilir. Fakat tarım sektörü kayıt dışı davranışların kolaylıkla uygulanabileceği bir sektör olma özelliği taşımaktadır. Ayrıca uygulanacak vergi kolaylıklarının sınırlarının olması nedeniyle maddi destek düşük bir seviyede gerçekleşecektir. Özel sigorta şirketlerinin bu alanda ilgisiz olma nedenlerine bakıldığında vergilendirme ile ilgili bir olumsuzluk görülmemektedir. Bu noktadan bakıldığında sigorta şirketlerinin aktiflerinin söz konusu tarımsal riskleri taşıma konusunda yetersiz olduğu gibi bir sonuca varılabilir. Sektörün kendi dinamikleri ile büyümesinin gerçekleşmesinin ardından sürekliliğin sağlanması evresinde vergilendirmenin destekleyici özelliği kendini hissettirebilir.

2.2.3 Yatırımcı Olarak Sigorta Şirketleri

Sigorta şirketleri temel fonksiyonlarının yanı sıra kurumsal yatırımcı olarak da pazarı etkileyen önemli bir rol oynarlar. Gelişmiş batı finans pazarlarında sigorta kuruluşları sahip oldukları büyük tutarlardaki fonları uzman personel aracılığı ile yönettikleri yatırımlardan önemli bir gelir sağlarken, aynı zamanda pazarın gelişmesi ve istikrarın oluşmasına önemli katkı sağlarlar. Ayrıca toplanan fonların uzun süre bağlı kalışı da finansal pazarları ve ülke ekonomisini istikrar açısından olumlu etkiler⁹⁶.

Sigorta şirketleri ekonomi içerisinde yalnızca ürünlerini satarak değer yaratmazlar. Ayrıca elde ettikleri fonları yatırıma yönlendirerek vergilendirilecek yeni unsurların doğmasına imkân tanırırlar.

⁹⁶ N.BERK, s. 6.

2.2.3.1 Sigorta Şirketlerinin Yatırım Araçları

Sigorta şirketleri biriken fonları kısa ve uzun vadeli yatırımlara yöneltirler. Kısa vadeli yatırım araçları arasında banka hesabı, hazine bonosu, devlet tahvili, repo gibi belirgin işlemler yer alır.

Başlıca uzun vadeli yatırım araçları ise gayrimenkul yatırımları, ipotek karşılığı ödünç verme, hayat poliçesi karşılığında borç verme ve pay senetleridir.⁹⁷ Sayılanlara ek olarak⁹⁸;

- Sabit faizli menkul kıymetler
- Özel plasman (sigorta şirketleri halka arz edilen tahvillerin yanı sıra özel plasman yoluyla sanayi kuruluşlarına kredi sunarlar)
- Nakit yönetimi(vadeli,vadesiz banka mevduatı, döviz veya repo şeklindedir.)
- Vadeli işlemler (forward, futures, opsiyon, swap araçlarının kullanılmasıdır.)

En önemli fonksiyonlarından biri fon yaratmak ve yaratılan bu fonları çeşitli yatırım araçları kanalıyla ekonomiye kazandırmak olan sigorta ve reasürans şirketlerinin yatırımları; 2006 yılında bir önceki yıla göre % 19,2 oranında artarak 12.333.966.000 YTL' ye ulaşmıştır. Şirketlerin toplam yatırım portföylerindeki en yüksek pay % 45.87 ile Hazine Bonosu ve Devlet Tahviline ait olup, bunu % 20.57 Vadeli Banka Mevduatı ve % 19.90 ile iştirakler izlemektedir⁹⁹.

⁹⁷ N.BERK, s. 7.

⁹⁸ N.BERK, ss. 7-14.

⁹⁹ Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, **2006 Yılı Sigortacılık Faaliyet Raporu**, s. 40.

Tablo 12: Sigorta ve Reasürans Şirketlerinin Yatırımları 2002–2006
(x1000 YTL)

	2002	2003	2004	2005	2006
Menkul Kıymetler	2.949.470	4.382.299	5.689.179	6.197.955	6.683.403
Hazine Bonosu	1.239.978	974.719	889.862	444.209	290.592
Devlet Tahvili	1.488.393	3.060.158	4.370.454	4.688.305	5.368.010
Yatırım Fonu	56.453	94.338	103.644	166.186	106.421
Özel Sektör Bonoları				2.245	2.537
Repo				57.014	44.884
Hisse Senetleri	16.524	26.647	57.525	212.929	237.595
Diğer	148.122	226.437	267.694	627.281	634.457
Gayrimenkuller	381.791	491.053	484.518	445.558	505.434
Vadeli Banka Mevduatı	508.745	439.622	468.406	1.470.870	2.538.199
İştirakler	342.931	458.074	617.692	2.168.859	2.454.058
İkrazlar	26.048	64.388	73.122	66.733	152.873
Genel Toplam	4.208.985	5.835.436	7.332.917	10.349.975	12.333.966

Kaynak: Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği **2006 Yılı Sigortacılık Faaliyet Raporu** S. 40

Devletin sigorta primlerinin ödenmesine katkıda bulunması, vergi muafiyeti sağlaması, tarımsal sigortalar için reasürans sağlaması ve sigorta şirketlerinin tesis etmesi gereken karşılıklar için yardımda bulunması, başlıca devlet müdahaleleri olarak gösterilebilir¹⁰⁰.

¹⁰⁰ Devlet Planlama Teşkilatı, 2004 Türkiye İktisat Kongresi, s.231.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİGORTACILIK SEKTÖRÜNÜN VERGİLENDİRİLMESİNE İLİŞKİN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

3.1 MALİYE POLİTİKASI VE SİGORTACILIK İLİŞKİSİ

Firmaların yatırım stratejileri ve mali politikaları vergiler ile yakından ilişkilidir¹⁰¹. Firmaların gelecek planları çeşitli ekonomik ve sosyal gelişmelere bağlıdır. Vergi politikaları ve uygulamaları faaliyetin yapıldığı ülke ekonomisi içerisinde gözetilmesi zorunlu bir unsurdur. Çünkü vergi politikaları özel sektör üzerinde çeşitli baskılara sebep olurken kimi zamanda belirli alanlardaki faaliyetlerin geliştirilmesine imkân tanıyacak biçimde oluşturulurlar. Ancak vergi politikaları daha geniş manasıyla maliye politikaları, para politikaları ile birlikte uygulanmaktadır. Genel olarak bu iki politika bileşenini de iktisat politikası çatısı altında toplamak mümkündür.

Genel olarak iktisat politikası belirli ekonomik amaçlara ulaşmak için iktisadi araçların kullanılmasıdır. Para politikası, para otoritesi olan merkez bankasının belirli ekonomik büyüklükleri hedeflenen yönde etkilemek amacıyla para arzını değiştirmesi olarak tanımlanmaktadır. Merkez bankası amacına ulaşabilmek için çeşitli para politikası araçlarını kullanarak piyasadaki para arzının miktarını arttırabilir ya da azaltabilir. Söz konusu para politikası araçları, faiz oranı, açık piyasa işlemleri, destek imkanları, reeskont oranı, zorunlu karşılık oranı, kredi politikası, döviz alım-satımı, bankaları ikna yolu, ithalat teminat oranı ve süresi, asgari ödeme oranı ve zorunlu döviz devir oranıdır¹⁰².

Türkiye Cumhuriyeti “Sosyal bir hukuk devleti” olarak nitelendirilmiştir. Sosyal devletin temel amaç ve görevleri sosyal adaletin, sosyal refahın ve sosyal

¹⁰¹ Myron S.SCHOLLES, Mark A.WOLFSON, Merle ERICKSON, Edward L.MAYDEW ve Terry SHEVLIN, **Taxes and Business Strategy**, 3.Baskı, Pearson Prentice Hall, 2005.

¹⁰² Abuzer PINAR **Maliye Politikası Teori ve Uygulama**, Ekim 2006 Ankara, Naturel Yayınları, s. 26.

güvenliğin sağlanmasıdır¹⁰³. Vergiler sosyal hukuk devleti olmanın temel gereksinimlerinden biridir. Devlet vergiler aracılığı ile vergi geliri elde ederek faaliyetlerinin sürekliliğini sağlarken vatandaşlarının sosyal ihtiyaçlarını karşılamayı da amaçlar.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası madde 73'e göre vergilendirme ; “Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin muafık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Bakanlar Kuruluna verilebilir.” şeklinde tanımlanmıştır. Anayasanın bu maddesine göre vergi kanunlarının yasa ile konulup yine yasa ile kaldırılması kararlaştırılmıştır. Verginin yasallığı ilkesi sonucunda vergiler siyasi kurumların keyfi davranışlarının etkisi altında kalmayacak, sosyal devlet olma ilkesinin devamlılığı sağlanmış olacaktır.

Sigorta sektörünün finans sektörü içerisinde yer almasından dolayı para politikalarına maliye politikalarından daha çok duyarlıdır. Vergilendirme maliye politikası aracı olarak kullanıldığından, vergiler aracılığı ile sigortacılık faaliyetlerini yüksek oranlarda değişikliğe uğratmak oldukça zor olacaktır. Ayrıca denetim ve kontrol yetkisinin hazine müsteşarlığında oluşu sigorta şirketlerinin para politikası merkezli bir yapıda olduğunu göstermektedir.

Maliye politikası, planlanan ekonomik amaçlara ulaşmak için kamu maliyesi araçlarının kullanılmasıdır. Maliye politikasının bileşenleri ise kamu harcamaları, transfer ödemeleri, yatırım harcamaları ve vergiler şeklindedir.

Gelirler politikası para politikası araçlarının dolaylı etkisini kullanmak yerine, hükümetin ücret ve fiyatların oluşum sürecine doğrudan müdahale etmesidir¹⁰⁴.

¹⁰³ Mualla ÖNCEL, Ahmet KUMRULU ve Nami ÇAĞAN, “**Vergi Hukuku**” 11. Bası, Ankara, Ocak, 2004, s. 51.

¹⁰⁴ A. PINAR, s. 30.

Vergiler dar anlamda gelirler politikasının bir parçasıdır. Esasen gelirler politikası maliye politikasının bir kolu şeklindedir. Vergiler bu politikanın bileşenleri içerisinde yer alır. Bu nedenle çalışmada gelirler politikası maliye politikası ile birlikte ele alınarak incelenecektir. Çünkü sigorta hizmetlerinin vergilendirilmesiyle sadece vergi gelirlerinin artırılması ya da sadece sektörün geliştirilmesi hedeflenmemektedir. Aynı zamanda maddi, ekonomik kayıplar karşısında güvence sağlanarak sosyal faydanın artırılması ile refah düzeyinin yükseltilmesi de hedeflenir. Bu nedenle tercih edilecek maliye politikası dikkatlice planlanarak çoğul amaçların gerçekleştirilmesi esastır.

3.1.1 Maliye Politikalarının Özel Sektör ve Sigorta Sektörü Üzerindeki Etkileri

Maliye politikası içinde devlet; vergiler, borçlanmalar ve harcamaları ekonomide dengeyi sağlamak ve korumak, ekonomik kalkınmayı veya büyümeyi gerçekleştirmek, istihdam düzeyini yükseltmek, gelir dağılımını adaletli bir hale getirmek amaçlarını gerçekleştirmek için, birer maliye politikası aracı olarak kullanılmaktadır¹⁰⁵. Özel sektörde faaliyet gösteren firmalar söz konusu kalemlerde meydana gelen değişimlerden olumlu ya da olumsuz etkilenirler. Özellikle devlet birimlerince planlanan hedefler doğrultusunda vergi oranlarında yapılan değişiklikler veya yeni ek vergiler ekonomi içerisinde birçok alanda çeşitli etkilere sahiptirler. Uygulamaya konulan vergi uygulamaları bir sektör için olumlu etkiye sahipken diğer bir sektörde vergi yükünü arttırarak rekabet gücünü düşürebilir. Diğer bir deyişle bir vergi politikasının seçilmesi bir alanda gelişmeye sebep olurken diğer bir alanda daralma yaratabilecek etkiye sahiptir. Vergilendirme sonucunda ulaşılmak istenen hedef ülke ekonomisi adına çıkar sağlamaktır.

Kamu hizmetlerinin gerçekleştirilebilmesi için gerekli finansmanı sağlamak vergi sisteminin temel fonksiyonu olmakla birlikte, tasarrufların ve sermaye birikiminin artırılması yolu ile ekonomik büyümenin teşviki de vergi sisteminin üstlendiği diğer bir fonksiyondur.

¹⁰⁵ Abdurrahman AKDOĞAN, **Kamu Maliyesi**, Gözden Geçirilmiş 9. Baskı, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2003, s. 435.

3.1.2 Vergilerin Özel Sektör ve Sigorta Sektörü Üzerindeki Etkileri

Sigorta sektörü hem kamu hem de özel sektör tarafından yürütülmektedir. Kamu tarafından sürdürülen sigortacılık faaliyetleri özel sektörden farklı olarak zorunlu sosyal güvence olarak tanımlanabilir. Kamu sigortalarında vergilendirmenin etkisinden çok yasal düzenlemelerin etkisi vardır, çünkü zorunluluk esasına dayalıdır. Çalışma, vergilendirmenin özel sigorta şirketleri ve faydalanıcılarına yönelik olarak etkilerini incelediğinden özel sektörün vergilendirme sonucunda nasıl etkilendiğinin ortaya konulması önem taşır. Zira vergilerin özel sektör üzerinde yarattığı etkiler sigorta sektörü üzerinde oluşacak etkiye temel teşkil eder.

Vergilemenin temel amacı bir kısım kaynakların ekonominin özel kesiminden kamu kesimine naklidir. Kullanılan vergi çeşidi ne olursa olsun vergilemede daima böyle bir kaynak nakli söz konusudur. Vergileme doğası gereği özel kesim yönünden sınırlayıcıdır. Vergilerin bu sınırlayıcı etkisi, bir ölçüde birbirleri ile ilgili üç ayrı şekilde görülmektedir. Elllerinden bir kısım satın alma gücünün vergileme yolu ile çekilmesi sonucu geçmişe göre kullanılacak daha az gelire sahip olduklarından kişiler ya tüketimlerini, tasarruflarını ya da muhtemelen ikisini birden azaltmak zorunda kalacaktır. Vergilemenin bu ilk akla gelen etkisi yanında doğuracağı bir başka sonuç tüketimdeki ve muhtemel yatırımlardaki azalmanın yol açacağı pazar daralması nedeniyle yatırımların ileride getireceği gelirlerle ilgili beklentileri değiştirmesi, yani yatırımların vergi öncesi karlılık umudunu azaltması şeklindedir. Vergileme ayrıca yatırımların vergi sonrası karlılığını da değiştirerek müteşebbislerin yatırım kararlarını etkileyecektir¹⁰⁶.

Sisteme katılan katılımcılara ve bireysel emeklilik şirketlerine tanınan vergi kolaylıkları sayesinde, yüksek verimlilikle değerlendirilen fonların zaman içerisinde daha yüksek bir vergi matrahı yaratmasıyla; orta ve uzun vadede kamu gelirlerinde artış beklenir¹⁰⁷.

¹⁰⁶ Özhan ULUATAM, **Vergilerin Yatırımlar Üzerindeki Etkisi Ve Teşvik Edici Vergi Politikası (Teori ve Türkiye Uygulaması)**, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:311, Sevinç Matbaası, Ankara, 1971 ss. 23-24.

¹⁰⁷ Zerrin KAYDU, "Bireysel Emeklilik Sisteminde Tüketici Profillerinin Farklılaşması: Antalya ve Isparta İllerinin Karşılaştırılması Örneği" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2006, s.46.

3.1.3 Sigorta Sözleşmesinin Tarafları Açısından Vergilendirme

Sigorta şirketi ve sigortalı, sözleşmesinin taraflarıdır. Vergilendirme açısından sigorta şirketi üretici, sigortalı ise tüketici rolündedir. Sigorta sektörünün tabi olduğu vergilerin genel yapısı dolaylı vergilerden oluşmaktadır. Özellikle BSMV uygulaması diğer ürünlerdeki KDV'ye benzer bir amaçla kullanılmaktadır. Türkiye'de özellikle finans sektöründe faaliyet gösteren firmalar kendi üzerlerindeki vergi yükünü sunulan hizmetlerin fiyatlarına ekleyerek vergiyi nihai tüketici üzerine yüklerler. Bu durum vergi yansımaları olarak adlandırılmaktadır.

Verginin yansımaları, kanuni mükellefi tarafından ödenen bir verginin fiyat mekanizması aracılığı ile kısmen veya tamamen üçüncü şahıslara aktarılmasıdır. Verginin yansımaları türleri ise mutlak yansımalar-diferansiyel yansımalar, ileriye doğru-geriye doğru yansımalar, kanuni yansımalar-fiili yansımalar, sınırlı-sınırsız yansımalar, çapraz yansımalar şeklinde dirler¹⁰⁸.

Sigortacılık sektörü içerisinde faaliyet gösteren şirketlerin üzerlerindeki vergi yükünü ileriye doğru yani tüketici üzerinde kalacak şekilde yansıtırlar. Bunun en tipik örneği BSMV uygulamasında görülmektedir. Banka ve sigorta şirketleri mükellefi oldukları bu dolaylı verginin yükünü tamamıyla tüketicilere aktarırlar.

İktisadi hayatın gereklerine, arz ve talep mekanizmasına ve fiyat teşekkülüne göre kanuni mükellef vergiyi ödedikten sonra bu yükü üçüncü şahsa intikal ettirmeye çalışır. Bu intikal olayı yansımalar ile gerçekleşmektedir. Vergi yükünün devrini öngören ekonomik yansımalar mücadelesi sonunda, o yükü gerçekten üzerine almaya mecbur olan şahsa vergi yüklenicisi veya vergi taşıyıcısı denilir.¹⁰⁹ Sigorta hizmetlerinden yararlanan tüketiciler konumları gereği verginin mecburi yüklenicisi olmaktadır.

¹⁰⁸ http://www.ekodialog.com/kamu_maliyesi/verginin_yansimasi.html (24 Kasım 2007).

¹⁰⁹ Selahattin TUNCER, **Vergi Hukuku Ve Uygulaması**, Yaklaşım Yayınları, Mart 2003, s. 132.

3.2. VERGİLERİN TASARRUFLAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Vergi sistemi, gelir dağılımının daha adil hale getirilmesinde, toplam tasarrufların ve dolayısıyla ekonomik büyümenin teşvikinde devletin sahip olduğu en önemli maliye politikası aracıdır¹¹⁰. Vergi sisteminin bireysel tasarruflar üzerindeki etkisi iki aşamada ortaya çıkmaktadır. İlk aşama, gelirin vergilendirildiği aşama, ikinci aşama ise tasarruf kararının verildiği aşamadır. İlk aşamada, gelir üzerindeki vergi oranı ne kadar yüksek olursa, kişisel gelirdeki düşme dolayısıyla yapılabilecek tasarruf miktarı da o derecede azalacaktır. İkinci aşamada ise, tasarruf yapabilecek kadar geliri olan birey, en yüksek getirisi olan tercihler arasında karar verecektir. Bu karar verme sürecinde, tasarrufların net getirisini etkileyen vergi oranları belirleyici olacaktır. Alternatif tasarruf araçlarının getirileri ve bu getirilerin ne kadarının vergiye gideceği, gelir sahibi tarafından tasarruf kararlarında dikkate alınır¹¹¹.

Vergiler doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak üretilen malın maliyetine ya da satış fiyatına girerek karı azaltırlar ve malın üretimini ya da kullanımını engellerler¹¹².

Mal ve hizmetler üzerinden alınan dolaylı vergiler gönüllü tasarrufları sınırlayıcı etki yaratır. Sigorta hizmetleri için ödenecek primler kişilerin kullanılabilir gelirinde azalmaya sebep olacaktır. Eğer yüksek gelir grubundan bir kimse kişisel bir hayat veya hayat dışı sigorta sözleşmesi yapması durumunda kişinin yüksek gelire sahip olması nedeniyle tüketimi tasarrufuna oranla daha düşük düzeyde olduğundan gelirinde hissedilebilir bir azalma olmayacaktır. Zaten kişi gelirinin bir bölümünü tasarrufa ayırmış olduğundan çeşitli risklere karşı önlem olarak toplam faydasını maksimize etmek şansını sigorta sözleşmesi yaparak elde edecektir.

¹¹⁰ Recep BIYIK, KIRATLI Aydın, **Vergi Teşvikleri ve Korumaları**, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Yıldız Ofset, İstanbul, 2001, s. 4.

¹¹¹ Hasan ATILGAN **Vergilemenin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye'deki Durum Analizi**, 2004 Ankara, T.C. Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Yayın No:2004/365, ss. 95-96.

¹¹² Mehmet ÖZKARA, **Türk Vergi Sisteminde İstisna ve Muafiyet Uygulamalarının Vergilemenin Mali Amacı Bakımından Değerlendirilmesi**, T.C.Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:1595, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, No:844, Eskişehir,2004, s. 8.

Ancak daha düşük gelir düzeyine sahip gruplarda marjinal tüketim eğiliminin yüksek, marjinal tasarruf eğiliminin düşük olması sebebiyle, herhangi bir gelir artışında gelirin tasarrufa ayrılan kısım tüketime ayrılardan daha az olacaktır. Sigorta sektörünün gelişimi açısından düşük ve orta düzey gelir grubunda yer alan kişiler ayrı bir öneme sahiptir. Toplumun geniş bir kesimini ifade etmesi nedeniyle düşük meblağlı fakat çok yüksek sayıda sigorta sözleşmesi yapma şansı mevcuttur. Büyük sayılar kanununda olduğu gibi sigorta hizmetlerinin toplumun tümünü kapsayacak yeterlilikte ve çeşitlilikte olması sigorta sektörünün gelişmesinde fayda sağlayacak bir unsurdur. Bunun gerçekleşmesi sigorta ürünlerinin çeşitliliğine, fiyatlandırılmasına ve toplumdaki kişisel tasarruf düzeyine bağlıdır. Zorunlu sigortalar ise bu tanımın dışında tutulabilir. Zorunlu sigortalar bir çeşit maliyet unsuru olarak ele alınmalıdır.

Sigorta hizmetlerinin bir özelliği olarak sisteme ödenen fiyat karşılığı meblağlar çeşitli fonlarda toplanarak ileride sigortalıya ödenmek amacıyla paranın değer kaybını önlemek ve sigorta şirketlerinin devamlılığını sağlamak çeşitli yatırımlarda kullanılır. Sigorta şirketlerinin toplamış olduğu bedeller vasıtasıyla ülke ekonomisinin ihtiyaç duyduğu uzun vadeli fon gereksinimi büyük ölçüde karşılanır. Sigorta hizmetlerinden faydalanan kesimin genişlemesi için şahsi gelirlerin tasarrufa ayrılan kısmının da artması gerekmektedir. Bunu sebebi ise sigorta sözleşmesi sonucunda kurulan anlaşmanın belirli koşulların varlığı halinde sigorta tazminatını ödemeyi vaat etmesidir. Yani faydası anında görülemeyeceği için kişi diğer harcamalarına oranla ürünün maliyeti kişiye manevi olarak ek külfet getirecektir. Bu nedenden dolayı kişiler sigorta hizmetlerinden faydalanma konusunda çekimser kalabilirler. İşte vergilendirme bu noktada önem teşkil etmektedir.

Tasarrufları arttıracak bir vergilendirme, genel olarak iki tür araçla yapılabilir: Dolaysız vergiler grubuna giren gelir vergisi ve dolaylı vergiler grubuna giren katma değer vergisi benzeri vergiler. Gelir vergisi kişilerin harcanabilir gelirini azaltırken, satış vergileri ise fiyatları artırarak özel tüketimi azaltıcı etki yaratır¹¹³.

¹¹³ A. PINAR s. 195.

Faiz gelirlerini da vergileyen genel kapsamlı bir gelir vergisi bireylerin cari ve gelecek zaman arasındaki tüketim tercihlerini bozar. Genel kapsamlı gelir vergisi tasarruflarda azalışa neden olan ikame etkisine sahiptir¹¹⁴.

3.3. VERGİNİN TEMEL İŞLEVLERİ AÇISINDAN SİGORTA SEKTÖRÜNÜN VERGİLENDİRİLMESİ

Vergileendirme sigortacılık sektörü üzerinde çeşitli etkiler ortaya çıkartmaktadır. Bu etkiler uygulanacak maliye politikasına göre farklı sonuçlara ulaşılmasına neden olur. Sigorta sektöründe olumlu bir büyüme sağlanması için tercih edilecek bir vergi politikasının temeli hangi anlayışa dayalı olmalı sorusunu cevaplandırmak için verginin üç temel işlevine bakmak gereklidir.

Vergilemenin klasik amacı, ihtiyaç duyulan bütçe denkleğinin sağlanması, yani kamu giderlerinin finansmanının gerektiği şekilde gerçekleştirilmesi için gelir elde etmektir. Bu vergileme biçimi sanayi devriminden önceki yıllarda hemen hemen tüm ülkelerde görülmekte, refahın toprak mülkiyetine bağlı olduğu görüşü altında, mülk vergilemesi şeklinde uygulanmış ve dolaylı vergi uygulamaları da geniş yer tutmuştur.¹¹⁵ Günümüz vergi politikalarının amaçlarını mali, sosyal ve ekonomik olarak üç temel başlık altında toplayabiliriz. Sigorta sektörünün tabi olacağı vergi uygulamalarının ana hatlarının oluşturulması bakımından söz konusu üç işlevin göz önüne alınması gereklidir.

3.3.1 Mali işlev

Verginin geleneksel ve değişmeyen amacı devlete gelir sağlamaktır. Bu itibarla bir verginin asıl olarak hazineye bol ve sürekli gelir temin etmesi gereklidir. Bu işlevi yerine getirmeyen bir vergi, vergi niteliğini kaybetmektedir¹¹⁶. Vergiler hazineye bol, yeterli ve sağlam kaynak sağladığı ölçüde mali amacına ulaşmış demektir.

¹¹⁴ H. ATILGAN, s. 101.

¹¹⁵ A. AKDOĞAN, s. 118.

¹¹⁶ S. TUNCER, s. 119.

Vergilemenin mali amacı devletin kamu harcamalarını karşılamak üzere herkesten mali gücüne göre, tam rekabet ve piyasa koşullarını aksatmayacak şekilde, veri bir vergi hâsılatını asgari tarh ve tahsil masrafı yapmak suretiyle elde etmesi anlaşılmaktadır¹¹⁷.

Mali işlev doğrultusunda uygulanan bir politikanın sigorta sektörünün gereksinimlerinin daha az dikkate alacağı ortadadır. Amaç sigorta ürünlerinin ve şirketlerinin vergilendirilmesinde en yüksek vergi gelirin elde edilmesi biçiminde olacaktır. Sigorta sektörünün vergilendirilmesinde, vergi politikalarının mali işleve göre oluşturulması sektör üzerindeki vergi yükünün artmasına ve verginin tüketicilere fiyat yoluyla yansıtılarak ürünlerin fiyatlarında artışlara sebep olacaktır. Sonuç eğer sigortacılık sektörü geliştirilmek isteniyorsa vergi politikalarının mali kazancı geri planda tutarak oluşturulmasında fayda vardır.

3.3.2 Sosyal işlev

Verginin mali amacı yanında bir de sosyal amacı mevcuttur. Bu amaç “vergileme yoluyla sosyal adalet” sağlamak şeklinde formüle edilmektedir. Çok bilimsel olmayan bir deyimle, fakirden az, zenginden çok vergi almak verginin sosyal işlevi olmaktadır¹¹⁸.

Vergiler aracılığı ile piyasa mekanizmasının gerçekleştiremediği adil gelir ve servet dağılımının sağlanması şeklindedir. Artan oranlılık uygulaması ve ayırma ilkesi çerçevesinde sermayenin emek gelirine oranla daha yüksek vergilendirmeye tabi tutulması şeklinde uygulanmaktadır¹¹⁹.

Sigorta ürünleri yapıları itibariyle toplumsal faydaya katkıda bulunurlar. Kullanıcı sayısının artması sosyal yaşam düzeyinin de artması olarak yorumlanabilir. Sosyal işlevi temel alan bir vergi politikası sigorta sektörü üzerinde olumlu etkiler

¹¹⁷ M. ÖZKARA, s. 8.

¹¹⁸ S. TUNCER, s.119.

¹¹⁹ M.ÖZKARA, ss.11-14.

yaratacaktır. Sosyal işlev doğrultusunda oluşturulan vergi politikaları toplum tarafından sıklıkla başvuru sigorta hizmetlerini çeşitli vergi indirimleri ve muafiyetlerle destekleyecek nitelikte olacaktır.

3.3.3 Ekonomik işlev

Vergi ile bazen yatırımları özendirmek, yönlendirmek, geliri yeniden dağıtmak, ekonomik bunalımlarla savaş, tam istihdamı sağlamak amaçlanmaktadır¹²⁰. Ekonomik işlev ile yapılmak istenen istikrarlı ekonomik büyüme ve gelişmenin sağlanmasıdır. Vergi politikası ile ekonominin bazı sektörleri teşvik edilebilir. Vergi politikası ile ekonomi için özel önem taşıyan alanlarda çalışanların diğerlerine göre daha hafif vergilendirilmesi yoluna gidilebilir. Aynı şekilde, özel tasarruf ve yatırımları teşvik etmek için de yeni yatırımların belirli bir süre vergi kapsamı dışında kalması sağlanabilir¹²¹.

Vergi politikası ile ekonominin bazı sektörleri teşvik edilebildiği halde, ekonominin tümü bakımından ekonomik büyüme süreci başlatılmak istenirse o zaman kamu harcamaları ve borçlanma politikası ile amaca ulaşılmaya çalışılmaktadır. Diğer bir ifadeyle ekonominin münferit dallarının teşvikinde vergi politikası, tümünün teşvikinde ise kamu harcamaları ve borçlanma politikası bir araç olarak kullanılmaktadır¹²².

Vergi hukukunda yasanın amacından hareket edilerek yorum yapılması ekonomik yaklaşımın uygulanması sonucunu doğurur. Ekonomik yaklaşım vergi doğurucu olayların saptanmasında ve vergi yasası hükümlerinin yorumlanmasında hukuki biçimlerinin ötesine geçilerek gerçek ekonomik nitelik ve içeriklerin esas alınması anlamını taşır. Vergiyi doğuran olayın ekonomik niteliği ve işlerliğine göre saptanmasına ve değerlendirilmesine vergi hukukunda ekonomik irdeleme denir.

¹²⁰ S. TUNCER, **Vergi Hukuku Ve Uygulaması**, Yaklaşım Yayınları, Mart 2003, s. 119.

¹²¹ M. ÖZKARA, ss. 11-14.

¹²² M. ÖZKARA, ss. 11-14.

Vergiyi doğuran olaya uygulanacak hukuk kuralının ekonomik gerçekler göz önüne alınarak saptanması ise ekonomik yorumdur¹²³.

Sigorta sektörüne vergilerin olumlu etkisi sektörün gelişmesini desteklemesi ile doğru orantılıdır. Türkiye’de sigorta sektöründeki mevcut vergi politikaları istisna, muafiyet uygulamalarını içererek daha çok vergilendirmenin ekonomik işlevi esaslıdır.

3.4 VERGİNİN SOSYAL FAYDASI AÇISINDAN DEĞERLENDİRME

Vergilendirme politikasının etkin bir şekilde oluşturulması bakımından, mükellef davranışlarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Mükelleflerin bireysel nitelikteki tavır ve davranışları, genelleştiği ölçüde vergi sisteminin başarısı üzerinde etkili olmaktadır¹²⁴.

Sosyal hukuk devleti olarak nitelendirilen ülkemizde vergilerin sosyal ve ekonomik yaşantıyla iç içe olmaları gerekmektedir. Bu gereklilik sonucunda vergilendirme ile seçilmiş sektörler için birtakım teşviklerde bulunulabilir. Uygulanacak vergisel teşvikler bir sektörü desteklerken diğer bir sektör üzerinde olumsuz ekonomik etkilere sebep olabilir. Sektörler arasında ticari anlamda örülmüş bağlar mevcuttur. Örneğin sigorta sektöründe yaşanan birtakım gelişmeler sigorta ürünlerinden sıklıkla yararlanmak zorunda olan dış ticaret faaliyeti sürdüren şirketleri de etkiler. Sosyal hukuk devleti olmanın getirmiş olduğu gereklerden birisi de ülke ekonomisinde büyümenin bir bütün olarak sağlanmasıdır. Sigortacılık sektöründe vergilendirme verilebilecek devlet desteği sınırlıdır. Vergilendirme ile gösteren sigorta sektörünün tek başına desteklenmesi düşünülemez. Pareto optimumuna göre bir kişinin refah düzeyinde meydana gelen bir artış bir başka kişinin refahında kayba sebep olmaksızın gerçekleştirilmelidir. Aynı esas vergi harcamalarının uygulanmasında da geçerlidir. Bir sektör için söz konusu olan vergi kolaylıkları bir başka sektör üzerinde olumsuz etki yaratmaksızın uygulanmalıdır. Sosyal devlet, vergilendirme aracını bir yandan sosyal adaletin, gelirin ve servetin

¹²³ Mualla ÖNCEL, Ahmet KUMRULU ve Nami ÇAĞAN, s. 24.

¹²⁴ A. AKDOĞAN, s. 178.

yeniden dağılımının gerçekleştirilmesinde, diğer yandan da planlı kalkınma için gerekli özendirici tedbirleri alırken kullanılmaktadır¹²⁵.

3.4.1 Vergi Harcaması ve Sigortacılık

Verginin ekonomik sonuç yaratmasından yararlanılarak, korumak ve geliştirilmek istenen alanlar için vergi teşviki, önlenmek istenen alanlar için vergileri ağırlaştırmak suretiyle maliye politikasının bir aracı olarak kullanılmaktadır¹²⁶.

Bir verginin uygulamasında iki taraf vardır. Bunlardan biri devlet, diğeri ise mükelleftir¹²⁷. Vergi mükellefler üzerinde mali bir baskı unsurudur. Hem sektör ürünleri hem de sektör içerisinde faaliyet gösteren kuruluşlar üzerinde birtakım etkiler yaratmaktadır. Tercih edilen vergi politikaları doğrultusunda, sigorta sektörü üzerinde genişletici veya daraltıcı etkilere sahiptir. Vergi indirimleri, muafıklar ve diğeri vergi kolaylıkları genişletici etkiye sahipken, getirilen her ek vergi daraltıcı etkiye sebep olmaktadır. Vergi politikaları aracılığıyla sigorta ürünlerine olan talep ve arz miktarlarında artış veya azalışlar yaratılabilir. Bu değişimler için gerekli olan vergi politikalarının vergilerin mükellefler üzerindeki baskısının azaltılması veya artırılmasıdır. Hedef sigorta sektörünün gelişimi ise devreye vergi harcamaları sokularak mükellefler üzerindeki vergi yükünü azaltıcı uygulamalara yer verilebilir. Mükelleflerin üzerindeki vergi yükünü azaltmayı amaçlayan vergi indirimleri bir çeşit gider yani harcama niteliği taşır. Geniş anlamı ile yapılan bu giderler vergi harcaması olarak nitelendirilir.

Vergi harcaması, vergiye tabi olması gerekirken devletin çeşitli ekonomik ve sosyal sebeplerle vergi istisnaları ve benzer uygulamalar yoluyla vazgeçtiği vergi gelirleridir¹²⁸. Vergi harcaması yaygın olarak; belirli ekonomik ve sosyal amaçlara ulaşmak için oluşturulan ve gelir kayıplarını içeren, normal, standart veya genel kabul görmüş bir vergi yapısından ayrılma olarak tanımlanır. Uygulamada vergi

¹²⁵ Mualla ÖNCEL, Ahmet KUMRULU ve Nami ÇAĞAN, s. 52.

¹²⁶ M. ÖZKARA, ss. 6-7.

¹²⁷ A.AKDOĞAN, s. 145.

¹²⁸ Erkan KARAASLAN, "Bir Kamu Harcaması Olarak Vergi Harcaması" www.erkankaraarslan.org/bolum/makale/dosya/45.pdf (12 Mart 2008) s. 1.

harcamaları; vergi muafiyet ve istisnaları, vergi kredileri, oran indirimi, vergi erteleme, vergi teşvikleri şekillerinde yer almaktadır¹²⁹.

Türkiye’ de sigorta ürünlerinin vergilendirilmesinde çeşitli evrelerde muafiyet, istisna, oran indirimi uygulanmaktadır. Bireysel emeklilik ve sağlık/hayat sigortaları kapsamına giren sözleşmelerde %10 ve % 5 oran seviyelerinde muafiyetlikler, yapılacak toplu ödemelerde ise katılımcıları uzun vadede sistem içerisinde tutmak amacıyla oran indirimi müessesesi uygulanmaktadır. Vergi mevzuatında belirtilen bu gibi kolaylıklar vergi harcamaları kapsamındadırlar.

Vergi harcamaları kavramında temel yaklaşım, mevcut yürürlükteki her bir vergi uygulamasına yönelik iki edimsel unsurun ön plana çıkartılarak oluşturulmasıdır. Bu öğelerden ilki; vergi harcamalarına ilişkin vergi sisteminin normatif yapısını oluşturacak koşulların içeriğinin ortaya konulması ve netleştirilmesidir. Bu şartlar, aynı zamanda her bir vergi uygulamasının da olmazsa olmaz koşullarıdır ve diğer taraftan da normatif vergi tabanını, vergiye tabi gelir kalemlerinin tanım ve içeriğini, vergileme sürecinin içerik ve dönemsellik yapısını, vergi yönetim ve yargısının fonksiyonel-coğrafi kapsam ve tanımı ile vergi istisnalarının ve spesifik vergi oranlarının seviyelerini kapsamaktadır¹³⁰.

Vergi uygulamaları aracılığıyla gerçekleştirilebilecek başlıca ekonomik amaçlar; yatırımları teşvik etmek, üretimi teşvik etmek, ödemeler dengesini düzeltmek, tasarrufları teşvik etmek ve yerli sanayi koruyup rekabet gücünü arttırarak ekonomik yapıyı değiştirmektir. Vergi politikası ile yatırım maliyetini ucuzlatmak, yatırıma harcanacak fonlar oluşturulmasına yardımcı olmak, yatırımdan sağlanacak kar olanaklarını arttırmak, yatırımla üretilen malları dış rekabete karşı korumak suretiyle yatırımlar teşvik edilebilir ve geliştirilebilir¹³¹.

¹²⁹ Filiz GİRAY, “Vergi Harcamaları: Harcama Vergileri Açısından Analizi”, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt XXI, Sayı 1, 2002, ss. 28-29.

¹³⁰ A.Niyazi ÖZKER, “**Vergi Hukuku Ve Bütçe Politikalarında Vergi Harcaması Olgusu ve Uygulanabilir Etkinliği**”,<http://www.e-akademi.org/makaleler/nozker-1.htm> ,(26 Kasım 2007).

¹³¹ M. ÖZKARA, ss. 6-7.

3.4.2 Sigortacılığın Teşviki

Günümüzde ekonomik sosyal ve teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak toplumsal ihtiyaçların miktar ve bileşiminde de çeşitli değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Bu nedenden ötürü, vergi sistemlerinde koruyucu veya özendirici bir takım vergi önlemlerine başvurulmaktadır. Bunlar; yurt içi üretimin teşvik edilmesi amacıyla yapılanlar, tekel niteliğindeki firmaların aşırı kar elde etmelerini önlemek, olumsuz dışsallıkların bertaraf edilmesi, nüfus politikaları doğrultusunda alınan kararların desteklenmesi gibi amaçlar için vergilendirme bir araç olarak kullanılmaktadır¹³².

Ekonomik literatürde teşvik kavramı, belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla, kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi ve ya gayri maddi destek, yardım ve özendirmeler olarak tanımlanabilir¹³³.

Sigorta sektörü ile vergi uygulamaları arasındaki ilişkiye yönelik bir tanım ise teşvik olgusunu isteklendirme adı altında ifade etmiştir. Tanıma göre; geri kalmış ülkelerde özel teşebbüs ya da yabancı sermayeyi sanayi yatırımlarına çekmek için yasalarla kolaylıklar gösterme ve bu yatırımları karlı kılma¹³⁴.

Teşvik ve koruma önemleri, sadece bazı ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla gelişmesini amaçlayan veya ülke ekonomisini başka ekonomilere göre koruyan veya teşvik eden araçlardan ibaret değildir. Ülke ekonomik politikasının gereği olarak bölgesel, sektörel teşvikler; çevre ile ilgili öncelikler ve çok sayıda sosyal amaçlı tercihler, farklı teşvik ve koruma önlemini gerektirebilir¹³⁵.

¹³² M. ÖZKARA, ss. 11-14.

¹³³ Ahmet İNCEKARA, **Türkiye’de Teşvik Sistemi**, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul,1995,s.9.

¹³⁴ Orhan HANÇERLİOĞLU, **Ekonomi Sözlüğü**,8. Baskı, Remzi Kitabevi, 1999, s.181.

¹³⁵ Recep BIYIK, Aydın KIRATLI, **Vergi Teşvikleri ve Korumaları**, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Yıldız Ofset, İstanbul, 2001, s. 6.

Teşviklerin oranı, süresi, kapsamı, genel vergi sistemi içindeki önemi, vergi kayıp ve kaçakların boyutu vergi teşvikinin bileşenlerini oluştururlar¹³⁶.

3.4.2.1 Teşvikin Temel Özellikleri

Teşvik kavramının temel özelliklerini altı ana başlıkta incelemek mümkündür,¹³⁷

- Teşvikler, devlet tarafından verilir.
- Teşvikler, genellikle özel kesime verilmekle birlikte kamu teşebbüslerine de verilebilmektedir.
- Teşvikler, devlete bir maliyet yükler. Bu, nakdi teşviklerde ucuz kredi ve hibeler yoluyla yapılan transferler nedeniyle kamu fonlarının azalmasından kaynaklanacağı gibi, vergisel teşviklerde tahakkuk etmiş veya gelecekte tahakkuk edecek bir devlet gelirinin bağışlanmasından kaynaklanan gelir azalması şeklinde de olabilir.
- Teşvikler, devlet açısından gelir kaybı veya fon azalmasına neden olurken, firmalar açısından bir “yararı” ifade eder.
- Teşvikler, yatırımın mahiyetini, bölgesini, sektörünü, büyüklüğünü ve zamanlamasını etkilemek amacıyla dönük olarak kullanılır.
- Teşvikler, dolaylı veya dolaysız verilebilir.
- Teşvikler, açık veya gizli olabilir.

3.4.2.2 Amaçlarına Göre Teşvikler

Teşvikler amaçlarına, kapsamına, araçlarına, kaynaklarına veya veriliş dönemine göre beş ayrı sınıflandırmaya tabi tutulabilir; Amaçlarına göre teşvikler; yatırım ve üretimi arttırmak, ihracatı desteklemek, rekabet gücü kazanmak, yabancı sermaye çekmek, ekonomik kalkınmayı hızlandırmak, bölgesel dengesizliği gidermek, girişimci riskini azaltmak, Ar-Ge ve teknolojik gelişmeyi sağlamak,

¹³⁶ Mustafa DURAN, **Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yatırımları**, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Matbaası, Araştırma-İnceleme Dizisi, No: 33 Ankara, Şubat 2003, s. 34.

¹³⁷ M. DURAN, s. 6-7.

nitelikli insan gücü yetiştirmek, kalite ve verimlilik artışı sağlamak, KOBİ'leri desteklemek, yarım kalmış yatırımların tamamlanması gibi amaçlarına göre sınıflandırılabilir¹³⁸. Genellikle bölgesel yatırımların artırılması, sektörel yatırımların artırılması, performansın artırılması, teknoloji transferi gibi dört temel amacın gerçekleştirilmesi için kullanılmaktadır¹³⁹.

Kapsamına göre teşvikler; genel amaçlı ve özel amaçlı teşvikler olarak sınıflandırılabilir. Genel amaçlı teşvikler, ekonominin genelini kapsayan ve sektör ayrımı yapmaksızın her sektör için aynı oranlarda uygulanan teşviklerdir (gümrük muafiyeti veya KDV istisnası vb.). Belli sektörleri, bölgeleri veya firmaları diğerlerine göre avantajlı duruma getiren teşvikleri de özel amaçlı teşvikler olarak sınıflandırmak mümkündür. Veriliş aşamalarına göre teşvikler; yatırım öncesi teşvikler, yatırım dönemi teşvikleri ve işletme dönemi teşvikleri olarak üç ayrı aşamaya ayrılabilir. Kullanılan araçlara göre teşvikler; ayni teşvikler, nakdi teşvikler, vergisel teşvikler, garanti ve kefaletler ve diğer teşvikler olarak sınıflandırılabilir.¹⁴⁰

Son olarak da kaynaklarına göre teşvikler; kâr/gelir bazlı, sermaye yatırımları bazlı, emek bazlı, satış bazlı, katma değer bazlı, diğer özel harcama bazlı, ithal bazlı, ihrac bazlı olarak sınıflandırılabilir¹⁴¹.

3.4.2.3 Vergisel Teşvikler

Vergi teşvikleri önceden belirlenmiş makro ekonomik hedeflere ulaşabilmek için vergi mevzuatında değişiklikler yapmak suretiyle bazı ekonomik unsurlara ya da faaliyetlere vergisel kolaylıklar ve ayrıcalıklar sağlamak şeklinde tanımlamak mümkündür¹⁴². Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yatırımların, ihracatın, döviz gelirlerinin artırılması ve sermaye piyasasının geliştirilmesi ihtiyacı nedeniyle teşvik araçları sürekli olarak önemini korumaktadır. 1980'li yılların başından itibaren

¹³⁸ M. DURAN, s. 23-24.

¹³⁹ Serkan BENK, "Vergisel Teşvikler Ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları", **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı 206, Kasım 2005, ss. 183-191.

¹⁴⁰ M. DURAN, s. 23-24.

¹⁴¹ M. DURAN, s. 23-24.

¹⁴² S.BENK, s. 183-191.

Türkiye’de de parasal teşviklerin yanında vergisel teşvikler de yaygın olarak kullanılmaktadır¹⁴³.

Teşvikin yatırımcıya sağlayacağı “vergi tasarrufu” ve “kamuya maliyeti” birçok etken tarafından belirlenir. Bu etkenler verginin, yatırımın ve yatırımcının özellikleriyle ilgilidir.

Vergi teşvikleri devlet açısından bir fırsat maliyeti olarak kabul edilmektedir. Bu teşvikler sayesinde devlet uzun süreli fon havuzunu büyütme olanağı bulmuş olacaktır. Bu bağlamda, vergi teşvikleri yardımıyla halkın uzun süreli tasarruf eğilimi arttırılmış olacaktır¹⁴⁴.

Vergi muafıkları bir ticari veya sınaî faaliyet için gerekli olan işletim veya yatırım masraflarını azaltarak etkilemek yerine yatırımın ya da diğer bir ifadeyle ekonomik aktivitenin gelecekte sağlayacağı vergi sonrası gelirler toplamını arttırmaya yönelmiştir¹⁴⁵.

Vergi kanunlarına göre vergilendirilmesi gereken kişi ya da kişi gruplarının, aynı veya başka kanunlarla vergi dışı bırakılmasına ve sübjektif vergi mükellefiyetini kaldırıcı hükümlere muafiyet denilmektedir. Bu kavramlar vergi konusuna ve mükellefiyetine konulmuş sınırlamalar ile ilgilidir¹⁴⁶. Muafiyetler vergi mükellefini sınırlamaktadır. Böylece mükellef durumunda bulunması gereken bir kısım kimselerin, vergi ile ilişkilerini keser¹⁴⁷.

İstisna ise vergi kanunlarına göre vergilendirilmesi gereken konuların aynı veya başka kanunlar ile kısmen ya da tamamen vergi dışı bırakılmasıdır. Özetle

¹⁴³ H. ATILGAN, s.224

¹⁴⁴ Keramettin TEZCAN ve Yıldırım Beyazıt ÖNAL, “ Türk Özel Bireysel Emeklilik Sisteminin Gelişimi Ve Sistemin Vergilendirilmesi”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı 224, Mayıs 2007, s. 248.

¹⁴⁵ Özhan ULUATAM, **Vergilerin Yatırımlar Üzerindeki Etkisi Ve Teşvik Edici Vergi Politikası (Teori ve Türkiye Uygulaması)**, Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:311, Sevinç Matbaası, Ankara, 1971, ss. 50-51.

¹⁴⁶ S. TUNCER, s. 135.

¹⁴⁷ S. TUNCER, s. 137.

muafiyet kişi ya da kişi gruplarını vergi dışı bırakırken istisna vergi konularının vergi dışında bırakılmasına yöneliktir¹⁴⁸.

İstisnalar vergi konusunu sınırlamakta yani tahdit etmektedir. Bu şekilde vergi konusuna giren mal, hizmet ve işlemlerden bazıları sosyal, ekonomik ve siyasal v.b. çeşitli nedenler yüzünden vergi dışı bırakılır. Bu bakımdan istisna vergi konusu ile ilgilidir¹⁴⁹.

Teşvik sisteminin temel araçlarından biri olan vergi istisna, muafiyet ve indirimlerine yönelik düzenlemeler birçok kanunda dağınık bir şekilde yer almaktadır. Teşviklerle ilgili düzenlemeler sürekli değişikliğe uğramakta ve istikrarlı bir yapı oluşturulamamaktadır. İstatistik veri altyapısının eksikliği, teşviklerin oluşturulması ve uygulama sonuçlarının değerlendirilmesinde ciddi sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır¹⁵⁰.

3.4.3 Sigortacılık Faaliyetleri Açısından Vergisel Teşviklerin Gerekliliği

Teşvikler de tıpkı vergiler gibi, bir iktisat politikası ve sosyal politika aracıdır. Eğer bir ekonomide vergi varsa teşvik de olabilir¹⁵¹. Vergi yükünün ağır olması durumunda, vergisel teşvikler ileriye dönük plan ve kararlarda daha etkili olabilir¹⁵².

Teşvik uygulamaları için öne sürülen gerekçeler, ülkelerin benimsedikleri ekonomi politikasına ve gelişmişlik düzeyine bağlı olarak değişebilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin teşvik uygulamalarına gerek duymalarındaki başlıca gerekçeler şu şekildedir; geri kalmış bölgelerin kalkındırılması, uluslar arası rekabet gücü kazanma, verimlilik artışı, istihdam imkânlarını genişletmek, teknoloji transferi, ihracatı arttırmak, sanayileşme ve yabancı sermaye çekme gibi amaçlar. Gelişmiş

¹⁴⁸ A. AKDOĞAN, ss.148-149.

¹⁴⁹ S. TUNCER, s. 136.

¹⁵⁰ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, “**Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007/2013 – Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu**”, Yayın No: DPT: 2734 – ÖİK: 685 ,Ankara 2007, s. 27.

¹⁵¹ M. MAZLUM, İ.YÜCEL, M. TEKELİOĞLU, **Özel Kesim Yatırım İmkânları Ve Yatırım Kararlarında Teşviklerin Etkinliği**, TOBB yayını, Ankara,1990, s. 9.

¹⁵² M. DURAN, s. 35.

ülkelerde ise; rekabet güncü korumak, teknolojik gelişmeyi sürdürmek, sermaye kaçışını engellemek, bölgesel dengesizlikleri gidermek, verimlilik artışı, sorunlu sektörleri desteklemek, işsizliği azaltmak gibi amaçlar için başvurulmaktadır¹⁵³.

Vergi politikası, kalkınma hedefini gerçekleştirmek için ekonomik hayatı yönlendirici ve teşvik edici, gerektiğinde ise müdahalecidir. Serbest piyasa ekonomisinin benimsendiği ülkelerde, iktisadi kalkınmayı desteklemek amacıyla uygulanan vergi politikalarının başında yatırımları teşvik edici politikalar gelmektedir. Son zamanlarda gelişmiş ülkeler dahi, yatırımları geliştirmek amacıyla vergi teşvik politikalarına artan oranda başvurmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise, sermaye birikiminin yetersizliği nedeniyle, çeşitli vergi teşvikleri ile yatırımları artırma arzusu daha da belirgindir¹⁵⁴.

Vergi kanunlarında yer alan teşvik ve koruma önlemleri çeşitli indirim, istisna ve ertelemelerle sağlanır. Bu özelliği ile teşvik ve koruma önlemleri ilk bakışta vergi gelirlerinin azalmasına yol açan araçlar olarak görülebilir. Görünüş böyle olmakla beraber, uygulamada sonuç tamamen farklı olabilir. Gerçekten amaca uygun olarak, rasyonel ve selektif genel bir plana göre uygulandığı takdirde, vergi teşvikleri, milli tasarrufun artan bir kısmının verimli yatırımlara özellikle sınaî yatırımlara aktardığı, dolayısıyla üretim ve verimliliğin artışı sağladığı, iş ve çalışma alanlarının genişlemesine yol açtığı ölçüde vergi geliri kaybını fazlasıyla telafi ettiği gibi, uzun vadede vergi gelirlerinin önemli ölçüde artmasını sağlayabilir¹⁵⁵. Teşviklerin diğer kamusal politikalarından farkı, ekonomiye doğrudan yön verme yeteneğinin yüksek oluşudur. Etkileri kısa süre içerisinde ortaya çıkmaktadır. Hızlı sonuç alma imkânı teşvik uygulamalarının oldukça geniş bir alanda uygulanmasına olanak vermiştir¹⁵⁶.

¹⁵³ M. DURAN, s. 8.

¹⁵⁴ Adnan GERÇEK, "Türkiye'de Yatırımları Teşvik Edici Vergi Politikaları Ve Etkinliği", **Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt 16, Sayı 1-2, 1995/1996, www.uludag.edu.tr son erişim 2007 Kasım.

¹⁵⁵ R. BIYIK ve A. KIRATLI, s. 7.

¹⁵⁶ İsmail ÇİLOĞLU, "Teşvik Politikalarının Yönlendirme Gücü", **Hazine Dergisi** Ocak 2000, Sayı 13, ss.29-49.

Diğer taraftan vergi kayıp ve kaçaklarının yaygın olduğu ülkelerde veya bölgelerde ise, vergi teşviklerinin pek değeri yoktur. Çünkü firmalar zaten vergiden kaçınma yollarını teşviksiz de elde edebilirler¹⁵⁷.

3.4.3.1 Sigortacılık Sektöründe Vergi Harcamalarının Sınırı

Muafiyet ve istisnaların boyutu; sahip oldukları bilgilerin ve izlemeyi amaçladıkları politikaların ışığı altında, yasama organı tarafından belirlenmektedir. Önemli olan aşırı ve gereksiz boyuttaki uygulamalardan kaçınmaktır¹⁵⁸. Basit bir ifade ile vergi teşviklerinin yatırımcılara sağlayacağı yararın üst sınırı; aksi halde karşılaşacakları vergi yükü kadardır¹⁵⁹.

Vergi muafılığı müessesesinin uygulanması ile ortaya çıkacak ilk mesele muafılığın kapsamına hangi vergilerin ne ölçüde alınacağıdır. Genel kanı teşebbüsler için en ağır vergi yükünün mevcut olduğu vergi üzerinde muafiyete gidilmesi yönündedir. Diğer bir soru ise muafılığın ne kadar bir süre için uygulanacağı ve hangi zaman diliminde başlatılacağı ile ilgilidir¹⁶⁰.

Vergi; kanunla koyulan ve herkesin vergi ödeme gücüne göre adil bir şekilde ödenmesi gereken bir yüklenim olduğundan, söz konusu uygulamanın şu veya bu nedenle dışında bırakılacak kişi ya da konuların da kanunla belirlenmiş olması gerekmektedir. Vergi adaletinin sağlanması ve korunması bakımından, çok dikkatli olunmasını gerektiren muafiyet ve istisna uygulamaları, aşırı ve gereksiz boyutlara ulaştığı takdirde hem idare hem de mükellefler açısından olumsuz sonuçlarla karşılaşılmasına neden olabilir¹⁶¹.

Doğurdıkları sonuçlar bakımından istisna ve muafiyetler birbirinden tümüyle ayrıdır. Vergi teorisi açısından bu usullerden birine veya diğerine başvurmak için objektif bir kural mevcut değildir. Kanun koyucu, içinde bulunulan sosyal, iktisadi

¹⁵⁷ M. DURAN, s. 35.

¹⁵⁸ A.AKDOĞAN, s. 238.

¹⁵⁹ M. DURAN, s. 34.

¹⁶⁰ Ö.ULUATAM, s. 50 -51.

¹⁶¹ A.AKDOĞAN, s. 149.

ve mali koşulların bir sonucu olarak, “vergi dışına çıkarmak” keyfiyetini, izleyeceği amaca göre, istisna veya muafiyet şeklinde düzenleyebilir. Unutmamak gerekir ki, burada vergi türünün konu, matrah ve mükellefi de istisna ve muafiyetin oluşturulmasında etkili olabilmektedir¹⁶².

Mevcut mevzuat hükümlerince sigorta sektöründe muafiyet ve istisnaların birlikte uygulanmakta olduğu görülmektedir. Sigorta şirketlerinin KDV’den muaf olmaları, sigorta sözleşmesi katılımcılarının primlerinin bir kısmının gelir vergisinden muaf tutulması ve tazminatların bir kısmının vergiden istisna tutulması sigortacılık sektöründe vergi harcamalarına örnek olarak gösterilebilir.

3.4.3.2 Günümüzde Uygulanmakta Olan Vergi Teşvikleri

Teşvik sisteminin sürekli değişikliğe uğraması ve teşvik aracı olarak vergi istisna ve indirimlerinin ön plâna çıkması, vergi sistemimizde parçalanmanın nedenlerinden biri olmuştur¹⁶³. Yatırım teşvik sisteminde özel önem taşıyan sektörlere yer verilmiştir. Yatırım teşvik politikaları yatırım aşamasında ve işletme aşamasında çeşitli avantajlar sağlayacak bir biçimde düzenlenmiştir. Ülkemizde, özellikle 1980 yılından sonra vergi kanunlarında yapılan değişikliklerle yatırımları teşvik edici vergisel düzenlemelerin sayısı oldukça artmıştır. 1980 sonrası dışa dönük bir sanayileşme stratejisine uygun olarak yatırımları teşvik edici vergi politikalarının amaçları yeniden belirlenmiş, kullanılan araçlar daha da çeşitlendirilmiş ve müteşebbislerin daha çok yatırım yapmaları yoğun bir şekilde desteklenmiştir. Bu amaçla vergi kanunlarında bir dizi değişiklikler yapılmış ve Türk Vergi Sistemi adeta bir "teşvikler, istisna ve muafiyetler" mevzuatı haline dönüştürülmüştür¹⁶⁴.

Türkiye’de kalkınmanın bir aracı olarak kullanılan yatırımları teşvik edici politikaların tarihçesi 1913 tarihli "Teşvik-i Sanayi Kanunu"na kadar uzanmaktadır. Türkiye’de halen uygulanmakta olan temel vergi teşvikleri şu şekilde sıralanabilir; AR-GE indirimi, eğitim ve öğretim işletmelerinde kazanç istisnası, araçlar, petrol

¹⁶² S.TUNCER, s. 138.

¹⁶³ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007/2013 s. 19.

¹⁶⁴ A. GERÇEK, s.2.

aramaları ve teşvik belgeli yatırımlarda KDV istisnası, endüstri bölgelerinde uygulanan vergisel teşvikler, teknoloji geliştirme bölgelerinde uygulanan vergisel teşvikler, serbest bölgelerde uygulanan vergisel teşvikler, olağanüstü hal bölgesinde ve kalkınmada öncelikli yörelerde uygulanan vergisel teşvikler, organize sanayi bölgelerinde uygulanan vergisel teşvikler, kredi teminine ilişkin işlemlerde vergi, resim ve harç istisnası, yatırımların ve istihdamın artırılmasına yönelik vergisel teşvikler, kültür yatırımları ve girişimlerine yönelik vergisel teşvikler.

Son olarak, Türkiye’de yaklaşık 40 yıldan bu yana uygulanan ve temel vergi teşvik aracı olan “yatırım indirimi uygulaması 30.3.2006 tarihli 5479 sayılı Kanunla yürürlükten kaldırılmıştır.

3.4.3.3 Sigortacılık Sektörünü Kapsayan Vergisel Teşvikler

Sigortacılık sektörü içerisinde özellikle tüketime yönelik vergisel teşvikler uygulanmaktadır. Bunun yanında kurumlar vergisi ile de sigorta şirketlerinin mali bünyelerini güçlendirmek amacıyla tanınmış birtakım vergi kolaylıklarından da söz edilebilir.

3.4.3.3.1 Gelir ve Kurumlar Vergisi Teşvikleri

Gelir ve Kurumlar Vergisi (GKV) teşviki; şahıs veya kuruluşların gelirleri üzerine uygulanan vergilerin belli bir amaca dönük olarak tamamının veya bir kısmının muafiyete, istisnaya veya indirim tabi tutulmasıdır. Gelir ve Kurumlar Vergisi, vergisel teşvik enstrümanları içinde yatırım amaçlı kullanılan en yaygın teşvik araçlarının başında gelmektedir. GKV’ nin yatırımcılara sağlayacağı yarar, yatırım döneminde ya da işletme döneminde vergi yükünün azalmasından kaynaklanan maliyet azalması veya finansman rahatlığı sağlamasıdır. GKV’ nin teşvik amaçlı kullanımının düşük oranlı GKV, yatırım indirimi, vergi tatili, vergi cenneti olmak üzere dört yaygın şekli vardır. Bunların her birisinin “vergi tasarrufu” veya “kamuya maliyeti” açısından avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Uygulanan her bir sistemin hem kamuya maliyeti hem de yatırımcılara sağladığı

yarar nedeniyle yatırımlar üzerindeki etkinliği açısından değerlendirmek gerekir. Ayrıca kamu açısından gelir, gider planlaması yapmak için uygulanacak sistem önem kazanmaktadır¹⁶⁵.

3.4.3.3.2 Düşük Oranlı GKV Uygulaması

Yatırım amacına dönük olarak GKV oranlarını daha aşağı düzeylere çekmektir. Oranları aşağı çekmede bir kaç farklı yöntem kullanılabilir. Bunlardan biri, genel vergi oranlarını aşağı çekmektir. Düşük oranlı bir GKV kendi başına bir teşvik etkisi yapar. Bu, yatırımcıların ellerinde daha fazla kâr tutmalarını sağlar. Kamu açısından ise, kısa vadede gelir kaybı olmakla birlikte uzun dönemde ilave yatırım yapılması ve vergi yükünün hafiflemesi gibi nedenlerle vergi tabanının genişleyerek vergi gelirlerinde artış sağlaması beklenir.

İkinci yol; düşük orandan sadece bazı sektör, bölge veya projelerin yararlanacakları şekilde kademelendirilmesidir. Bu durumda, indirimli orandan yararlananların kapsamı daraldığından, kamu açısından gelir kaybındaki azalma sınırlı kalır. Yatırımcılar açısından ise, kapsamın daralmasıyla indirimden kaynaklanan ilave yatırımlar düşük düzeyde kalabilir. Düşük oranlı vergilendirme, belli bir süre ile sınırlandırılmış ise, teşvik programındaki vergi tasarrufu, vergi indirim oranına ve zararın ileriye taşınmasına bağlı olarak değişir. Firma, indirilebilir harcamalarını ve zararını ileriye erteleyebiliyorsa, normal kurumlar vergisi oranına dönüldüğünde vergi tasarrufu daha yüksek olacaktır. Genel bir vergi indirimine karşı seçici bir yaklaşımla bazı sektörlerle veya bölgelere özel indirimlere gidilerek hem başta meydana gelebilecek büyük gelir kayıplarına meydan vermemek, hem de yatırımları belirlenen hedeflere yönlendirerek teşviklerin ekonomiye sağlayacağı katkının maksimizasyonu hedeflenmektedir. Düşük oranlı GKV uygulamasının en önemli kısıtı, vergi oranlarını kısa sürede çok düşük oranlara çekilmesine vergi gelirlerinde oluşacak kayıp nedeniyle, hükümetler tarafından pek sıcak karşılanmamasıdır. Ayrıca GKV oranlarının ekonomik konjoktüre uygun esneklikte

¹⁶⁵ M. DURAN, s. 35.

sıklıkla değiştirilmesinin ortaya çıkaracağı birçok potansiyel tehlike de bulunmaktadır¹⁶⁶.

3.5. AVRUPA BİRLİğİ UYUM POLİTİKALARI ÇERÇEVESİNDE TEŞVİKLER

“Devlet yardımları yasağı” kapsamında değerlendirilen vergi teşvikleri ile mücadele edilmeye çalıŐılmakta, ancak ye ülkeler arasında da ciddi bir teşvik rekabeti yaşandığı grlmektedir¹⁶⁷. Amaçlanan ye ülkeler arasında vergi teşviklerinin belirli bir düzen içerisinde dengesizlik yaratmadan uygulamaya konulabilmesidir.

3.5.1 Devlet Yardımları Yasağı

AB ortak teşvik politikası ile (GATT Sübvansiyonlar Anlaşmasına da uygun bir Şekilde), ortak ticaret politikası çerçevesinde, yapılmasına izin verilen devlet yardımları belirlenmektedir. AB ortak teşvik politikasının izin verdiği teşvikler arasında; kobilerin kurulması ve geliştirilmesi ile ilgili olanlar, işletmelerin araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesine yönelik olanlar, çevrenin daha iyi korunmasını sağlama amaçlı olanlar ve tarımsal yardımlar sayılabilir. AB lkelerinde uygulanan teşvikler; bölgesel, sektörel, yatay (kobi, evre, eğitim alanına yönelik teşvikler gibi) veya AB konseyinin izin verdiği (gemi inŐa sanayii gibi) bazı alanlara yönelik olabilmektedir¹⁶⁸.

3.5.2 Tasarrufları ekmeye Yönelik Teşvikler

Vergi politikaları ve uygulamaları temel özellikleri itibariyle tasarrufları etkileme gücüne sahiptir. Yüksek vergi yükü gelir üzerinde baskı yaratarak gelirin tasarrufa ayrılan kısmını azaltırken, aksi yöndeki bir uygulama tam tersi yönde sonuçlar doğurur.

¹⁶⁶ M. DURAN, ss. 38-41.

¹⁶⁷ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007/2013 s. 41.

¹⁶⁸ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007/2013, s. 41.

3.5.3 Faiz Gelirlerinin Vergilendirilmesi

AB içinde faiz gelirlerinin vergilendirilmesi konusunda da önemli bir teşvik rekabeti yaşanmaktadır. Faiz geliri üzerindeki vergi yükünün farklı olması, rekabet şartlarını etkileyebilmektedir. Örneğin, 400.000 nüfuslu Lüksemburg AB'nin küçük üyelerinden birisidir; ancak, dünyanın yedinci büyük mali piyasası olmak gibi bir rekoru da elinde bulundurmaktadır. Lüksemburg'da bulunan farklı 210 bankanın sahip olduğu aktiflerin toplam tutarı 600 Milyar Euro'yu bulmaktadır. Bu ülkede faizler üzerindeki verginin yok denecek kadar düşük olması, on binlerce AB vatandaşının tasarruflarını bu ülkeye kaydırmasına yol açmaktadır.¹⁶⁹

Faiz gelirleri üzerindeki verginin düşük olması uygulamasından özellikle Almanya, Fransa gibi komşu ülkeler zarar görmektedir. AB'nin büyük ülkelerinin ağırlıklarını koymaları üzerine, faiz gelirleri üzerine tüm AB üyesi ülkelerde uygulanacak minimum bir verginin konulması tartışması başlatılmıştır. Bu tartışmalar yıllarca sürmüş, sonunda Ecofin'in 3 Haziran 2003 tarihli toplantısında, bireysel tasarrufların vergilendirilmesi konusunda kabul edilen 2003/48/CE sayılı direktifle aşağıdaki hususlarda uzlaşmaya varılmıştır¹⁷⁰:

- 01.01.2005 tarihinden itibaren faiz kazançları üzerinden asgari % 15 stopaj yapılacaktır.
- Yeni rejim, AB üyesi ülkelere bağlı olan topraklarda da uygulanacaktır.
- Aynı zamanda üye ülkeler başka ülkelerde yatırım yapan bireysel tasarrufların hesapları ile ilgili bilgi değişimi yükümlülüğü altına girmişlerdir.
- Belçika, Lüksemburg ve Avusturya bu yükümlülükler 2011 yılından itibaren uyacaklardır.

¹⁶⁹T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007/2013,s. 41.

¹⁷⁰T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007/2013,s. 41.

3.5.4 Bankacılık ve Sigortacılık İşlemlerinin Vergilendirilmesi

Avrupa Birliği'nde 1990 yılı Temmuz ayından itibaren, banka ve sigortacılık hizmetlerinin serbest dolaşımı sağlanmıştır. Üye ülkelerin bankacılık ve sigortacılık alanında çalışan işletmeleri, artık bir engelle karşılaşmadan, eşit şartlar altında diğer üye ülkelerde faaliyette bulunabilmektedirler. Konunun teşvik boyutunu da göz önünde bulunduran 6. Direktif, banka, sigorta ve reasürans şirketlerinin işlemlerinin tamamını KDV'den istisna etmiştir. Bu istisna, sigorta ve reasürans şirketleri açısından kesin bir özellik taşımaya rağmen, bankacılık hizmetleri açısından seçimlik bir istisna şeklinde düzenlenmiştir. Bu şekilde tamamen KDV dışında kalan sigorta işlemleri ile seçimlik olarak KDV dışında kalan banka hizmetleri üzerinden, başka bazı özel tüketim vergileri alınması yolu açık bırakılmıştır. Ancak uygulamada, banka hizmetleri üye ülkelerde genellikle KDV dışında bırakılmakta ve başka tüketim vergisine de tâbi tutulmamaktadır. Çünkü bu işlemler ve hizmetler üzerine vergi koyan ülkenin işletmeleri açısından dezavantaj ortaya çıkabilecek, bu da bir ticaret sapmasına yol açabilecektir¹⁷¹.

3.5.4.1 Menkul Sermaye İratlarının Vergilendirilmesi

AB'de 1.1.2006'da yürürlüğe giren düzenleme ile kamu borçlanma senetlerinin vergi yükü %0'dan %15'e çıkmış, bazı iratların vergi yükü azaltılmıştır. Yine stopaj söz konusu olmayan borsa kazançları üzerinden de % 15 stopaj yapılması kabul edilmiştir. Ancak, uygulama daha sonra yabancı ve yerli yatırımcılar için ayrı ayrı olmak üzere değiştirilmiştir¹⁷².

3.5.4.2 Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi Konusu

Türk Katma Değer Vergisi Kanunu'nda, banka ve sigorta işlemleri KDV uygulaması dışında bırakılmıştır (KDVK. Md. 17). Bu Katma Değer Vergisi dışında bırakma (istisna uygulaması), 6. Direktifte olduğu gibi seçimlik bir uygulama olmayıp, kesin bir düzenlemedir. Katma Değer Vergisi dışında bırakılan bankacılık

¹⁷¹ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007/2013, s. 41.

¹⁷² T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007/2013, s. 45.

ve sigortacılık hizmetleri, bir başka kanun (Gider Vergileri Kanunu) ile düzenlenen banka ve sigorta muameleleri vergisinin konusunu oluşturmaktadır¹⁷³.

3.6 TÜRKİYE'DE SİGORTA HİZMETLERİNİN TABİ OLDUĞU VERGİLER

Vergi mükellefi; kanuni ve aracı mükellef olmak üzere iki çeşittir. Bunlardan kanuni mükellef, vergi kanunlarında yasa koyucunun mükellef olarak tanımladığı, adına vergi borcu düşen kişiyi belirtmektedir. Vergi borcunu vergi idaresine ulaştırmakla yükümlü bulunan kişidir. Mükellefiyet açısından temel ayırıcı unsulardan bir tanesi olan vergi borcu, vergi tutarının kişinin kendi malvarlığından ödenmesi anlamını taşımaktadır¹⁷⁴.

Sigorta sözleşmelerinin kurulmasıyla hem sigorta şirketi hem de faydalanıcısının çeşitli vergi mükellefiyetleri doğmaktadır. Her iki taraf için ayırım yapmaksızın bir sigorta sözleşmesinin ilgili olduğu vergi türleri şu başlıklar altında toplanmaktadır¹⁷⁵.

Doğrudan Vergiler

- Gelir Vergisi
- Kurumlar Vergisi

Dolaylı Vergiler

- Banka Ve Sigorta Muameleleri Vergisi
- Yangın Sigorta Vergisi (YSV)

¹⁷³ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007/2013, s. 45.

¹⁷⁴ Ahmet KIRMAN, “Banka Ve Sigorta Muameleleri Vergisi”, 2. Baskı, Ankara 2001, s. 196.

¹⁷⁵ <http://www.tsrbsb.org.tr/tsrbsb/Maliye+ve+Muhasebe/Mali+Konular/Sektorel+Vergiler+ve+Fonlar.htm> (son erişim Tarihi: Ekim 2007).

- Katma Değer Vergisi – KDV (muaf)

- Damga Vergisi (muaf)

3.6.1.Doğrudan Vergiler

Doğrudan vergilendirmeler özellikle yüksek gelir elde eden sermaye sahiplerini, varlıkları üzerinden vergilendirmeyi amaçlar. Gelişmiş ülke ekonomilerinde vergi politikası uygulamaları çoğunlukla doğrudan vergilemeye yöneliktir. Ayrıca doğrudan vergilendirme artan oranlı yapısı gereğince vergi adaletini destekleyici bir niteliğe sahiptir.

3.6.1.1. Gelir Vergisi

Gelir vergisi mükellefi, geliri elde eden gerçek kişilerdir. Vergi kural olarak, vergi mükellefinin beyanına göre tarh edilir. Ticarî kazançlar, ziraî kazançlar, ücretler, serbest meslek kazançları, gayrimenkul sermaye iratları, menkul sermaye iratları, diğer kazanç ve iratlar olmak üzere gelir yedi farklı unsur üzerinden belirlenir. Tüm kazanç ve iratlar vergi beyannameleri ile bildirilirken çeşitli koşullar altında beyannameye dâhil edilmeyen kazançlarda mevcuttur. Gelir vergisi tarifesi artan oranlı bir tarife tipi olup, Gelir Vergisi Kanununun 103. maddesinde yer alan vergi tarifesine göre, %15, %20, %27 ve %35 olmak üzere artan oran üzerinden hesaplanmaktadır. Gelir vergisini hesaplamada kullanılan oranlar bakanlar kurulu kararı ile her sene için yeniden güncellenmektedir.

Sigortacılık ile ilgili Gelir Vergisi Kanunu hükümleri özellikle vergi tevkifatı ve sigorta aracılarının ve sigortalıların vergilendirilmesinde uygulama alanı bulmaktadır. Sigorta şirketleri, gelir vergisi kanununun 94. maddesine göre; Çalıştırdıkları personele yapılan ödemelerden, serbest meslek erbablarına yapılan ödemelerden, GVK'nın 70. maddesinde yazılı mal ve hakların kiralanması karşılığı

yapılan ödemelerden, GVK'nın 94/6.maddesine göre dağıtılan kar paylarından, sigorta eksperlerine ödenen ücretlerden gelir vergisi tevkifatı yapmak zorundadırlar.

GVK'nın 75. maddesi 2. fıkrasına aşağıdaki 15 numaralı bent eklenerek, emeklilik ve sigorta şirketleri tarafından yapılan bu ödemeler de menkul sermaye iradı sayılmıştır. Tüzel kişiliği haiz emekli sandıkları, yardım sandıkları ile emeklilik ve sigorta şirketleri tarafından;

- On yıl süreyle prim, aidat veya katkı payı ödemedi ayrılanlara yapılan ödemeler (94 üncü maddeye göre %15 tevkifat)
- On yıl süreyle katkı payı ödemiş olmakla birlikte bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazanmadan ayrılanlar ile diğer sandık ve sigortalardan on yıl süreyle prim veya aidat ödeyenlere ve vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemeler (94 üncü maddeye göre %10 tevkifat)
- Bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazananlar ile bu sistemden vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemeler (94 üncü maddeye göre %5 tevkifat)

Kanununun 89. maddesinde ise, gelir vergisi beyannamesinde bildirilecek gelirlerden yapılabilecek indirimler sayılmıştır. Buna göre, beyan edilen gelirin % 10'unu (bireysel emeklilik sistemi dışındaki şahıs sigorta primleri için beyan edilen gelirin %5'ini) ve asgari ücretin yıllık tutarını aşmamak şartıyla mükellefin şahsına, eşine ve küçük çocuklarına ait hayat, ölüm, kaza, hastalık, sakatlık, analık, doğum ve tahsil gibi şahıs sigorta primleri ile bireysel emeklilik sistemine ödenen katkı payları indirilebilir (Sigortanın Türkiye'de kain ve merkezi Türkiye'de bulunan bir sigorta şirketi nezdinde akdedilmiş olması, prim ve katkı tutarlarının gelirin elde edildiği yılda ödenmiş olması ve ücret geliri elde edenlerin ücretlerinin safi tutarlarının hesaplanması sırasında ayrıca indirilmemiş bulunması şartıyla, eşlerin ve çocukların ayrı beyanname vermeleri halinde, bunlara ait prim ve katkı payları kendi gelirlerinden indirilir).

3.6.1.2 Kurumlar Vergisi

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 1. maddesine göre sermaye şirketleri, kooperatifler, iktisadi kamu kuruluşları, dernek veya vakıflara ait iktisadi işletmeler ve iş ortaklıkları Kurumlar Vergisi mükellefidir. Buna bağlı olarak sigorta şirketlerinin, Anonim Şirket veya kooperatif statüsünde kurulması sonucunda Kurumlar Vergisi mükellefleri olup bir hesap dönemi içinde elde ettikleri kazançları Kurumlar Vergisine tabidir. Hukuki statüleri gereği Kurumlar Vergisine tabi olan sigorta şirketleri, bu özellikleri itibariyle Kurumlar Vergisi Kanunu ve ilgili tüm yasal düzenlemelere uymak zorundadırlar.

Sigorta şirketlerinin kurumlar vergisi ile alakalı olarak, diğer şirketlerden en önemli farkı, faaliyetleri sonucu kar ya da zararın tespitine yönelik indirilebilecek giderlerinden kaynaklanmaktadır. İndirilebilecek sigorta teknik karşılıkları Kurumlar Vergisi Kanunu'nun İndirilecek giderler başlıklı 8. maddesinde gösterilmiştir. Bunlar muallak hasar ve tazminat karşılığı, kazanılmamış prim karşılıkları, deprem hasar karşılığı ve hayat matematik karşılıklarından ibarettir.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun sekizinci maddesinde kurum matrahından indirilebilecek muallâk hasar ve tazminat karşılıklarının tanımı "Muallak hasar ve tazminat karşılıkları; tahakkuk etmiş ve hesaben tespit edilmiş hasar ve tazminat bedelleri veya bu hesap yapılmamışsa hasar ve tazminatın ve bunlarla ilgili tüm masrafların tahmini değerleri ile gerçekleşmiş, ancak rapor edilmemiş hasar ve tazminat bedelleri ve bunlara ilişkin masraflardan, reasürör payı düşüldükten sonra kalan tutar ile saklama payına isabet eden muallak hasar karşılığı yeterlilik farklarından oluşur" şeklinde yapılmıştır. Buna göre, herhangi bir ihbar süresi sınırlaması olmaksızın, gerçekleşmiş ancak rapor edilmemiş hasar ve tazminat bedellerinin tamamı kurumlar vergisi matrahından indirilecektir.

Ayrıca, Hazine Müsteşarlığı'nın geçmiş 5 yılda ayrılan muallâk hasarların gerçekleşen tutarlarına oranının %90'ın altında kalması halinde, ilave olarak

ayrılmasını istediği “muallâk hasar karşılığı yeterlilik farkı da kurumlar vergisi matrahının tespitinde gider olarak dikkate alınacaktır.

Aynı maddede, “Deprem hasar karşılıkları; yangın ve mühendislik sigorta branşlarında verilen deprem teminatı karşılığında alınan ve şirketlerin kendi saklama paylarında kalan primlerin 21.12.1959 tarihli ve 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanununun 25 inci maddesi uyarınca hesaplanan kısmı ile önceki hesap dönemlerinde ayrılan karşılıkların yatırıldığı fonların gelirleri toplamından oluşur. Deprem hasar karşılığı hesabına intikal ettirilen primler, bu Kanunun uygulamasında kazanılmamış prim karşılığı hesaplamasına konu edilmez” hükmü de yer almakta olup, deprem hasar karşılıkları da kurumlar vergisi matrahından indirilecektir. Deprem hasar karşılıklarının gider kaydına ilişkin bu düzenleme ile birlikte sigorta mevzuatına paralel olarak deprem hasar karşılığı hesabına intikal ettirilen primler üzerinden kazanılmamış prim karşılığı hesaplamasına izin verilmemiştir.

Burada dikkat edilmesi gereken bir husus, söz konusu maddenin son bendinde bulunan genel ifadenin deprem hasar karşılıkları için de geçerli olduğudur. Bu bentte “Bir bilânço döneminde ayrılan sigorta teknik karşılıkları, ertesi bilânço döneminde aynen kâra eklenir” hükmü yer almaktadır. Bilindiği üzere deprem hasar karşılıkları 15 yıllığına ayrılmakta ve bu süre boyunca da aktifte tutulmaktadır.

Ancak yapılan düzenleme ile 15 yıllık bir vergi erteleme söz konusu değildir. Sigorta şirketlerinin kurumlar vergisi matrahının tespiti için yapılan hesaplamalarda bir yıl gider yazılan karşılıkların ertesi yıl gelire intikal ettirilmesi gerekmektedir. 8. maddede, kazanılmamış prim karşılıkları; yürürlükte bulunan sigorta sözleşmeleri için tahakkuk etmiş primlerden, komisyonlar düşüldükten sonra kalan tutarın gün esasına göre bilânço gününden sonraya sarkan kısmından, aynı esasa göre hesaplanan reasürör payının düşülmesinden sonra kalan tutar olarak tanımlanmaktadır. Ancak bu tutar, nakliyat emtia sigortalarında, yıllık primin komisyon düşüldükten sonraki tutarından şirketlerin kendi saklama paylarında kalanının % 25'ini geçemez. Kazanılmamış prim karşılığının gün esasına göre

hesaplanması mümkün olmayan reasürans ve retrosesyon işlemlerinde 1/8 yöntemi uygulanabilir.

Sigorta teknik karşılıkları kurum kazancının belirlenmesinde vergi matrahından indirilecek giderler olarak yer almaktadır. “Sigorta teknik karşılıkları” kavramı kullanılmaksızın “karşılıklar” başlığı altında Vergi Usul Kanunu’nun değerlendirme ile ilgili hükümleri de konu ile yakından ilgilidir¹⁷⁶.

Vergi hukukunda sigorta teknik ihtiyatları ile ilgili önemli düzenleme Kurumlar Vergisi Kanunu 14. maddesinin 4. bendidir. Kurumlar Vergisi Kanunu madde 14/4 “Mükelleflerin şubeleri, ajansları, alım-satım büro ve mağazaları, imalâthaneleri veya kendilerine bağlı diğer iş yerleri için, bunların bağımsız muhasebeleri ve ayrılmış sermayeleri olsa dahi ayrı beyanname verilmez.”

Sigorta şirketlerinin ayrılmış oldukları teknik ihtiyatlarında kurum kazancının belirlenmesi sırasında indirilmesi kabul edilmiştir. Sigorta teknik ihtiyatları, yalnızca sigorta şirketlerince ayrılabilen bir karşılıktır. Birer aracı olan sigorta acente ve prodüktörleri, sigorta teknik ihtiyatları ayıramazlar. KVK 14/4’de sigorta teknik karşılıkları olarak, “ muallâk hasar karşılıkları, kazanılmamış prim karşılıkları ve hayat matematik karşılıkları” düzenlenmiştir¹⁷⁷.

5520 sayılı Kanun'un “Yurt içinde kesilen vergilerin mahsubu” başlıklı 34. maddesinde yapılan düzenleme ile sigorta şirketlerince matematik karşılıkların yatırıma yönlendirilmesinden elde edilen kazançlar üzerinden yapılan tevkifatların kurumlar vergisinden indirimine imkân sağlayan parantez içi hükmü getirilerek bu konuda uygulamada yaşanan karışıklıklara açıklık getirilmiştir.

Kurumlar vergisi beyannamesi her yıl Nisan ayının 15. günü akşamına kadar verilmektedir. Ödeme ise beyannamenin verileceği ayın sonuna kadar yapılır. Kurumlar Vergisi oranı kurum kazancının % 20'sidir.

¹⁷⁶ M. Y.AKIN, s. 508.

¹⁷⁷ M.Y.AKIN, ss. 508-509.

3.6.2 Dolaylı Vergiler

Dolaylı vergiler sigorta ürünleri üzerinde talep yönlü etkileri bakımından önemlidir. Bu vergiler ile sektör ürünlerinin fiyatlandırılmasını etkileyerek tüketicileri yönlendirmektedir.

3.6.2.1 Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi

1985 yılında Katma Değer Vergisinin yürürlüğe girmesi ile Gider Vergileri Kanununun Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisine ilişkin hükümleri dışında kalan diğer hükümleri 25.10.1984 tarih ve 3065 sayılı Kanunun 61 inci maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlükten kaldırılan gider vergileri 1957 yılında önce yurdumuzda uygulanmakta olan Muamele vergisi ile çeşitli tüketim vergileri ve hizmet vergilerinin günün ihtiyaçlarına uygun olarak yeni bir anlayışla ele alınıp bir kod halinde derlenmesiyle meydana gelen vergiler topluluğunu ifade eder. Gider vergileri kanunu bir istihsal vergisi ile birtakım hizmet vergilerini bir araya toplamaktaydı¹⁷⁸.

Gider vergileri kanunu ve özel tüketim vergileri niteliğindeki işletme vergisi, spor-toto vergisi, şeker istihlak vergisi gibi vergiler Katma Değer Vergisi Kanunuyla yürürlükten kaldırılırken, Gider Vergileri Kanun' unundaki hizmet vergilerinden biri olan Banka ve sigorta muameleleri vergisine ilişkin hükümlere dokunulmamıştır; çünkü çeşitli kaygılarla banka ve sigorta işlemlerinin vergilendirilmesi katma değer vergisi kapsamı dışında tutulmuştur. Gider vergileri kanunun banka ve sigorta muamelelerine ilişkin hükümleri bugün halen yürürlükte bulunmakta ve söz konusu işlemler katma değer vergisi kanunu dışında, bu hükümlere göre vergilendirilmektedir. Günümüze kadar sadece banka ve sigorta muameleleri vergisine ilişkin hükümleri ile yürürlükte olan gider vergileri kanunu içinde 2004 yılı başında yeni vergiler düzenlendi. Yasanın ikinci kısmının üçüncü bölümüne Özel

¹⁷⁸ Muzaffer EGESÖY, **Bankacılık Yönünden Vergi**, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No: 35, Ankara, Kasım 1969, ss. 87-89.

iletişim vergisi ve şans oyunları vergisi başlığı verilerek mülga 39 ve 40 maddelerde bu vergiler düzenlendi¹⁷⁹.

Gider üzerinden alınan vergiler, kural olarak dolaylı vergi niteliğindedir. Vergi mal ve fiyatların içerisinde gizlenmiş olduğundan mükellef psikolojisine daha uygundur. Dolaysız vergilere kıyasla yönetimi daha kolay olan bu vergiler, önemli hâsılat sağladıklarından ve çok çeşitli sayıda mal ve hizmet üzerine yayıldığından büyük ölçüde başvuru bir vergi grubu niteliğindedir. En önemli sakıncaları, vergi adaletine ters düşer şekilde, gelire kıyasla tersine artan oranlı etki yaratmalarıdır. Bu vergiler, bir kişiden değil bir işlemde alınmaktadır. Bu nedenle, bireylerin fiili satın alma güçlerini dikkate almaz. Bireyin geliri ile vergi oranı arasındaki zıtlık, söz konusu vergilerin önemini gelire kıyasla düşmesine yol açar. Paranın marjinal yararı ne olursa olsun, vergi aynı kaldığından, özellikle talebi esnek olmayan ihtiyaç maddelerinde verginin adaletsizliği daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır¹⁸⁰.

3.6.2.1.1 Verginin Konusu ve Mükellefleri

Verginin konusu, kanuni mükellefiyetin yöneldiği mal ve hizmetler, iktisadi ve hukuki işlemler, birtakım fiil ve olaylardır. Özetle verginin üzerinden alındığı “şey” veya “işlemler” verginin konusu olmaktadır. Verginin konusu, sadece verginin ne üzerine konulduğunu gösteren genel ve soyut bir kavram olmaktadır¹⁸¹.

6802 sayılı Gider Vergileri Kanununun 28. ve sonraki maddelerinde BSMV düzenlenmiştir. Söz konusu verginin yükümlüsü sigorta şirketleri olup, katma değer vergisinde olduğu gibi bu bir ara yükümlülüktür ve vergi netice itibari ile hizmetlerden yararlanan kimselere yansıtılmaktadır.

Gider vergilerinin yürürlükte olan banka ve sigorta muameleleri vergisi kanununun 28. maddesine göre vergiyi doğuran olay; “Banka ve sigorta şirketlerinin 10.6.1985 tarihli ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanununa göre yaptıkları işlemler

¹⁷⁹ Mualla ÖNCEL, Ahmet KUMRULU ve Nami ÇAĞAN, s. 419.

¹⁸⁰ A. AKDOĞAN s. 260.

¹⁸¹ S.TUNCER, s. 122.

hariç olmak üzere, her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün muameleler dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paralar banka ve sigorta muameleleri vergisine tabidir.

Bankerlerin yapmış oldukları banka muamele ve hizmetleri dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paralar (kendileri veya başkaları hesabına menkul kıymet alıp satmayı, alım-satıma tavassut etmeyi veya alıp sattıkları menkul kıymet karşılığı borçları ödemeyi taahhüt etmeyi meslek haline getirenlerin bu faaliyetleri dolayısıyla lehlerine kalan paralar ile mevduat faizi vermek veya sair adlarla faiz ve benzeri menfaatler sağlamak üzere devamlı olarak para toplama işiyle uğraşanların topladıkları paralara sağladıkları gelir ve menfaatler üzerinden komisyon, ücret, hizmet karşılığı gibi adlarla aldıkları paralar dâhil) da banka muameleleri vergisine tabidir.

2279 sayılı Kanuna göre ikraz işleriyle uğraşanlarla ikinci fıkrada belirtilen muamele ve hizmetlerden herhangi birini devamlı olarak yapanlar bu Kanunun uygulanmasında banker sayılırlar. Bir şahsın münhasıran altın alım ve satımı ile uğraşması banker sayılmasını gerektirmez.” ifadesiyle tanımlanmıştır.

Vergi uygulamalarına bağlı olarak ortaya çıkan hukuki ilişki, temelinde bir borç-alacak ilişkisi olma özelliğini taşımakta ve bu niteliğine bağlı olarak yetki ve yükümlülükleri kanun ile belirlenen vergi alacaklısı ve vergi borçlusunu olmak üzere iki tarafa sahip bulunmaktadır. İlişkinin bir tarafında yer alan vergi alacaklısı, vergilendirme yetkisine sahip kamu kuruluşları olarak karşımıza çıkmaktadır. İlişkinin diğer tarafında yer alan ve belli miktardaki vergiyi vergi alacaklısına ödeme yükümlülüğü altında bulunan vergi borçlusunu ise, “vergi kanunlarına göre kendisine vergi borcu terettüp eden gerçek veya tüzel kişi” ifadesiyle VUK’ nun 8. maddesinde tanımlanan mükellef olmaktadır¹⁸².

Banka ve sigorta muameleleri vergisini doğuran olayın meydana gelebilmesi için gerekli ilk unsur, işlemin taraflarından birisinin banka, sigorta şirketi, banker

¹⁸² A. KIRMAN, s. 195.

veya bunlar gibi değerlendirilen kişi ve kuruluşlar olmasıdır. Doğal olarak ilişkide hizmeti veren ve bu hizmetten yararlanan taraf ya da hizmetten yararlanmamakla birlikte ilişkinin karşı tarafında yer alan bir kişi bulunmaktadır. Yapılan hizmete bağlı olarak bir vergilendirme yapılabilmesi diğer bir ifade ile hizmetten yararlanılması sonucunda bu hizmet karşılığında yapılan harcamaya bağlı olarak banka ve sigorta muamelelerinin ortaya çıkabilmesi, bu hizmeti veren kişi ya da kuruluşun belli bir özelliğe sahip olması gereğini ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle söz konusu verginin ortaya çıkabilmesi için kanun tarafından belirlenen kişi ve kuruluşlar tarafından yine saptanan özelliklerdeki işlemlerin yapılması gerekliliği bulunmaktadır. Hizmeti verenin ilgili mevzuatın aradığı şartları içeren ve bu nedenle banka ya da sigorta şirketi olarak değerlendirilebilen bir kuruluş olması gerekmektedir¹⁸³.

Gerek sigorta şirketlerinin gerek reasürans şirketlerinin yapacakları işlerin kapsamının belirlenmesi, banka ve sigorta muameleleri vergisini doğuran olayın unsuru olarak aranan işlem şartı açısından bir önem taşımamaktadır. Yapılan işlemin doğrudan sigortacılık işlemi, sigortacılık işlemi olmamakla birlikte sigorta şirketi tarafından yapılabilecek bir işlem ya da yasak olmakla birlikte sigorta şirketi tarafından yapılan bir işlem olması BSMV' ye tabi tutulmak anlamında durumu etkilememekte, Kanunun 28. maddesinde bankalar açısından geçerli olan ve her türlü işlemin vergilendirme açısından yeterli görülmesi esaslı sigorta şirketleri açısından da geçerli bulunmaktadır¹⁸⁴.

Vergi gerçekte sigorta şirketlerince, hizmetten yararlananlara (müşterilerine) hizmet bedeli ile birlikte yansıtılmaktadır. Banka ve sigorta şirketlerinin vergi karşısındaki konumu, bir aracı mükellef olmaktan ileriye gitmemektedir.¹⁸⁵ Aracı mükellef, kanuni mükellef durumunda bulunan kişinin ödemiş olduğu bir vergiyi başkasına aktarması sonucu karşılaştığı durumu belirtmektedir. Vergiyi ödeyen kişi ile mal varlığında azalma olan kişi farklı olabilir. Vergi sorumlusu ya da aracı

¹⁸³ A. KIRMAN, ss. 47-48.

¹⁸⁴ Oktay UĞUR, "Sigortacılık Faaliyetlerinin BSMV Karşısındaki Durumu", **Vergi Dünyası**, Ağustos 1999, Sayı 228, s. 36.

¹⁸⁵ Nurettin BİLİCİ, **Vergi Hukuku**, 15. Baskı, Ankara 2007, s. 269.

(mutavassıt) ödeyici, verginin kaynakta kesilmesi usulünde, vergiyi kesip alacaklı vergi dairesine yatırmak durumunda bulunan kişidir. Aracı ödeyici(vergi sorumlusu) vergiyi kendi mal varlığından değil, asıl mükellefin malvarlığından ödemiş olmaktadır¹⁸⁶.

BSMV' nin dolaylı vergiler grubunda yer alması, bankacılık ve sigortacılık sektörünün ülke ekonomisindeki yerinin gelişmiş ülkelere oranla daha düşük düzeyde olmasından dolayı hizmetleri sonucunda doğan verginin yükünü müşterilerine aktarmaktadırlar. Arz elastikiyetinin talep elastikiyetinden yüksek olması durumunda verginin tüketici üzerinde kalan kısmı daha fazladır. Türkiye'deki durum ise bu ifadenin ötesine geçerek verginin mükellefi olan sigorta şirketleri, ekonomik konjonktürden faydalanarak vergiyi bütünüyle tüketicilere yansıtmaktadır. Mali anestezi olarak da ifade edilen bu durum Kişinin, mal veya hizmeti satın alırken, yaptığı ödemenin bir bölümünün vergi için olduğunun farkına varamamamsıdır¹⁸⁷.

3.6.2.1.2 Verginin Oranı

BSMV' nin konusuna giren bir olayın gerçekleşmesi halinde uygulanacak oran aynı kanunun 33. maddesinde % 15 olarak belirtilmiştir. Bu oran genel BSMV vergisi oranıdır. Kural olarak BSMV konusunda giren bir işlemin yapılması suretiyle lehe alınan para tutarı matrah üzerinden %15 oranının uygulanmasının esas olduğudur.¹⁸⁸.

Ancak, Bakanlar Kurulu, 33.maddede belirtilen vergi oranını bankalar arası mevduat muameleleri, bankalar ile 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa göre kurulan aracı kurumlar arasındaki borsa para piyasası muameleleri ve diğer banka ve sigorta muameleleri için ayrı ayrı veya birlikte % 1'e, kambiyo muamelelerinde ise sıfıra kadar indirmeye ve yukarıdaki oranları aşmayacak şekilde yeniden tespit etmeye yetkilidir.

¹⁸⁶ A. AKDOĞAN, s. 146 -147 148.

¹⁸⁷ A. AKDOĞAN, s. 178.

¹⁸⁸ A. KIRMAN, s. 275.

Gerçek işlemlerde geçerli olan BSMV oranı ile kanunda yer alan nispet arasında farklılık bulunabilmektedir. 18.07.2007 tarih ve 26586 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2007/12392 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile 21.07.2007 tarihinde yürürlüğe girerek yeni Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi Nispeti: Merkez Bankasınca ihraç edilen likidite senetlerinin geri alım ve satım taahhüdü ile iktisap veya elden çıkarılması karşılığında lehe alınan paralar üzerinden % 1, Merkez Bankasınca ihraç edilen likidite senetlerinin vadesi beklenilmeksizin satışı nedeniyle lehe alınan paralar üzerinden % 1, olarak yeniden belirlenmiştir.

Ayrıca kambiyo işlemlerinde uygulanacak BSMV oranının tespitine ilişkin 2008/13459 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (BKK) 15 Nisan 2008 tarih ve 26848 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak söz konusu Bakanlar Kurulu Kararı ile 6802 sayılı Gider Vergileri Kanununun 33'ncü maddesinde yer alan Banka ve Sigorta Muameleleri vergisi (BSMV) nispetlerinin tespiti hakkındaki 28.8.1998 tarihli ve 98/11591 sayılı Kararnamenin eki kararda değişiklik yapılarak, kararın 1'nci maddesinin e bendi, kambiyo muamelelerinde BSMV oranı, satış tutarı üzerinden yüzde sıfır olarak değiştirilmiştir¹⁸⁹.

3.6.2.1.3 İstisnalar

Banka ve sigorta muameleleri vergisi konusuna giren işlemler ile ilgili istisnalar BSMV Kanununun 29. maddesinde şu şekilde sıralanmıştır;

- Merkezleri Türkiye'de bulunan bankaların kendi şube ve ajansları ile veya bu şube ve ajansların birbirleriyle yaptıkları muameleler dolayısıyla tahakkuk eden paralar,
- Merkezleri Türkiye dışında bulunan bankaların Türkiye'de mevcut şube ve ajanslarının birbirleriyle yaptıkları muameleler dolayısıyla tahakkuk eden paralar,

¹⁸⁹ Gelir İdaresi Başkanlığı, **Vergi Sirküleri No: 2008/53**.

- Hususi kanunlarla her türlü vergiden istisna edilmiş olan esham ve tahvillerin, faiz, temettü ve ikramiyeleri ile Merkez Bankasınca ihraç edilen likidite senetlerinden elde edilen faiz gelirleri,
- Bankaların müşterileri nam ve hesabına başka şahıs ve müesseselere yaptırdıkları hizmetler mukabili olarak aldıkları ve aynen mezkûr şahıs veya müesseselere ödedikleri paralar,
- Bankaların, bankerlerin ve sigorta şirketlerinin sermayelerinin tamamı kendilerine ait veya iştirakleri bulunan sınaî işletmelerden sağladıkları karlar,
- Bankaların, bankerlerin ve sigorta şirketlerinin sermayelerine iştirak ettikleri banka, banker ve sigorta şirketlerinin bu kanuna göre banka ve sigorta muameleleri vergisine tabi muamelelerden mütevellit karları,
- 5842 sayılı Denizcilik Bankası Türk Anonim Ortaklığı Kanununun 6,7 8,9, 10 ve 11 inci maddeleri ile 12. maddesinin (b) ve (c) fıkralarında zikrolunan işler dolayısıyla Denizcilik Bankası Türk Anonim Ortaklığı lehine tahakkuk edecek paralarla aynı kanunun 2. ve 13. maddeleri gereğince, bankanın veya kuracağı ortaklıkların, yukarda sayılan işlerin görülmesine veya tesislerin işletilmesine dair hakiki veya hükmi şahıslarla yaptıkları anlaşmalar dolayısıyla elde edecekleri paralar ve bankanın veya kuracağı ortaklıkların anlaşmalar yaptıkları hakiki ve hükmi şahıslar lehine aynı işler dolayısıyla tahakkuk edecek paralar,
- 6266 sayılı kanuna göre kurulan kan bankalarının mezkur kanunda yazılı işler dolayısıyla elde edecekleri paralar,
- Emeklilik sözleşmeleri, hayat sigortaları (hayat sigortalarında ferdi kaza, hastalık sonucu maluliyet ve tehlikeli hastalıklar teminatlarının da ek teminat olarak verildiği sözleşmeler dahil) ve sağlık sigortaları ile ihracata ait nakliyat sigortalarında ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun 38/A maddesinin birinci fıkrasında tanımlanan konut finansmanı kapsamında yapılan sigortalarda sözleşme ve poliçe üzerinden alınan paralar,

- Mükerrer sigorta muameleleri ile retrosesyon muameleleri dolayısıyla alınan prim, komisyon v.b. paralar,
- Biçilmemiş veya toplanmamış her türlü tarım mahsulleri ile tarım hayvanları için akdolunan zirai sigortalar dolayısıyla alınan paralar,
- Nükleer rizikolara karşı yapılan sigortalar dolayısıyla alınan paralar,
- Türkiye Halk Bankasının, ihtisas kredileri kapsamında küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerine verdiği krediler ya da bu işletmelerin dış ticaret işlemlerine yaptığı aracılık hizmetleri dolayısıyla aldığı paralar ile Esnaf ve Sanatkarlar Kefalet Kooperatiflerinin kefaleti altında esnaf ve sanatkarlara verdiği krediler dolayısıyla alınan paralar ve bu kooperatiflerin ortaklarından masraf karşılığı adıyla aldığı paralar,
- Mevduat toplamayan bankaların açmış oldukları yatırım kredileri dolayısıyla kendi lehlerine aldıkları paralar.
- Bankaların, yetkili müesseselerin, özel finans kuruluşlarının ve PTT'nin Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki Kararlar ve bu kararlara dayanılarak çıkarılan tebliğlere göre Merkez Bankasına yapacakları zorunlu, döviz ve efektif devirleri,
- Arbitraj muameleleri ve bu muameleler sonucu lehe alınan paralar.
- Kooperatifler aracılığı ile Başbakanlık Toplu Konut İdaresi ve bankalar tarafından açılan konut kredileri dolayısıyla lehe alınan paralar.
- Kurumlar Vergisi Kanununa göre yapılan birleşme, devir, bölünme ve hisse değişimi işlemlerinden doğan kazançlar.
- Emeklilik yatırım fonlarının, sermaye piyasalarında yaptıkları işlemler nedeniyle elde ettikleri paralar,
- Bankalar, sigorta şirketleri, emeklilik şirketleri ve ipotek finansmanı kuruluşlarının kuruluşlarında veya sermayelerini artırdıkları sırada çıkardıkları hisse senetlerinin itibarî değerlerinin üzerinde elden çıkarılması sonucu kendi lehlerine kalan paralar,

- 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 8 inci maddesinin birinci fıkrasının (12) numaralı bendi kapsamındaki işlemler dolayısıyla lehe alınan paralar,
- İpotek finansmanı kuruluşlarının, konut finansmanı kuruluşlarının ve konut finansmanı fonlarının, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun 38/A maddesinin birinci fıkrasında tanımlanan konut finansmanı kapsamında yaptıkları tüm işlemler dolayısıyla lehe alınan paralar.

3.6.2.1.4 Verginin Beyanı ve Ödenmesi

Banka ve sigorta muameleleri vergisi mükelleflerin yazılı beyanı üzerine tarh olunur¹⁹⁰. Yükümlüler bir ay içindeki vergiye tabi işlemlerini beyanname ile ertesi ayın 15. günü akşamına kadar işlemlerin yapıldığı yer vergi dairesine bildirirler. Takvim yılı sonunda hesabı cari işlemlerini beyanname verme süresi içinde kapatamayan bankalara gider vergileri kanunun 47.maddesinin d bendinde, bu işlemlerini takvim yılı sonundan itibaren en geç üç ay içerisinde ayrı bir beyanname ile bildirme imkânı tanınmıştır.¹⁹¹ Herhangi bir vergi döneminde vergiye tabi işlemleri bulunmayan mükellefler de, aynı süreler içerisinde vergi beyanamesi vermek zorundadırlar¹⁹².

3.6.2.2 Yangın Sigorta Vergisi

Yangın Sigorta Vergisiyle ilgili hükümler, 2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nun 5. Bölümünde düzenlenmiştir. Kanunun 40. maddesine göre “belediye sınırları ve mücavir alanlar içindeki menkul ve gayrimenkul mallar için yapılan yangın sigortaları dolayısıyla alınan primler Yangın Sigorta Vergisi'ne tabidir.”

Verginin mükellefi sigorta şirketleridir. Yangın Sigorta Vergisi'nin matrahı, yapılan yangın sigorta muameleleri nedeniyle alınan primlerin tutarı olup, tespit

¹⁹⁰ Mehmet TOSUNER, Zeynep ARIKAN ve Ahmet Burçin YERELİ, **Türk Vergi Sistemi**, 11. Baskı, İzmir, 2006 s. 377.

¹⁹¹ Mualla ÖNCEL, Ahmet KUMRULU ve Nami ÇAĞAN, s. 420.

¹⁹² M. TOSUNER, vd. s. 377.

olunan matrah üzerinden ödenecek Yangın Sigorta Vergisi nispeti % 10'dur. Sigorta şirketleri, bir ay içindeki Yangın Sigorta Vergisi'ne tabi muamelelerini izleyen ayın 20'nci günü akşamına kadar bağlı oldukları belediyeye bir beyanname ile bildirmeye ve tarh edilen Yangın Sigorta Vergileri'ni aynı sürede ödemeye mecburdur.

3.6.2.3 Katma Değer Vergisi

Katma Değer Vergisi Kanunu'nun 17. Maddesinin 4-e bendinde Banka ve Sigorta muameleleri Vergisi kapsamına giren işlemler ile sigorta acente ve prodüktörlerinin sigorta muamelelerine yönelik işlemleri Katma Değer Vergisinden istisna edilmiştir.

Ancak, sigorta acente ve prodüktörlerinin sigorta muamelelerine ilişkin işlemlerinin yanı sıra başka işlemlerinin de bulunması halinde, söz konusu işlemleri dolayısıyla KDV hesaplanmakta ve beyanname verilmekte, fakat sigorta muamelelerine ilişkin işlemleri beyannameye dâhil edilmemektedir.

Diğer taraftan, reasürans işlemleri nedeniyle reasürans şirketlerine aktarılan primler, sigorta şirketince sigortalıdan alındığı sırada vergilendirilmiş bulunduğundan, prim aktarma işlemleri ayrıca katma değer vergisine tabi değildir.

3.6.2.4 Damga Vergisi

488 Sayılı Damga Vergisi Kanununa ekli 2 sayılı tabloda, damga vergisinden istisna edilen kâğıtlar düzenlenmiştir. Tablonun ticari ve medeni işlemlerle ilgili kâğıtlar başlıklı IV. bölümünün 5. maddesinde "sigorta mukavelenameleri, sigorta ücretine ait makbuzlar ve sigortanın tecdit ve temdidi ile temin olunan meblağın tezyidi halinde verilen beyanname ve avönanlar" sayılmıştır. Ayrıca kurumlarla ilgili kâğıtlar başlıklı bölümün 21. maddesinde şirketlerle ilgili istisna hükmü yer almaktadır. Bu itibarla, sigorta işlemleri damga vergisinden istisna tutulmuş bulunmaktadır.

3.7 BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ

Son yıllarda sektörde yaşanan en önemli gelişmelerden biri 2003 tarihinden itibaren bireysel emeklilik sistemine geçilerek katılımcıların sosyal güvenlik fonlarının dışında özel olarak kendi geleceklerini teminat altına alabilecek olmalarıdır. Bireysel emeklilik sistemi de aynı şekilde sigorta sektörünün vazgeçilmez bütünleyici bir parçası haline gelmiştir. Genel olarak yukarıda belirttiğimiz şekillerde katılımcılar ve sigorta şirketleri için birtakım vergi uygulamalarıyla bireylerin sisteme katılımı özendirilmektedir.

Dünya da özel emeklilik ve sigorta işlemlerinde hangi aşamaların teşvik edileceği sorusuna cevap aranmaktadır. Sırasıyla vergi teşviklerinin uygulanacağı aşamalar; Prim ve katkı payının ödenmesi aşaması, prim katkı paylarının değerlendirilmesi, emeklilik ve geri ödeme şeklindedir¹⁹³.

Gelişmiş ülke ekonomilerinde özel emeklilik sistemleri genellikle, primlerin ödenmesi ve işletilmesi aşamasında istisna uygulanmak suretiyle teşvik edilmekte, sistemin son aşaması olan geri ödeme safhasında ise vergilendirilmektedir¹⁹⁴.

Tablo 13: Seçilmiş Dünya Ülkelerinde Bireysel Emeklilik Sistemi Aşamalarının Vergilendirilmesi

Ülke	Primlerin peşin ödenmesi aşaması	Primlerin işletilmesi aşaması	Geri ödeme aşaması
A.B.D.	İstisna	İstisna	Vergilendirme
İngiltere	İstisna	İstisna	Vergilendirme
Japonya	İstisna	İstisna	Vergilendirme
Fransa	İstisna	İstisna	Vergilendirme
Hollanda	İstisna	İstisna	Vergilendirme
Kanada	İstisna	İstisna	Vergilendirme

Kaynak: Kerametin TEZCAN ve Yıldırım Beyazıt ÖNAL

¹⁹³ Kerametin TEZCAN ve Yıldırım Beyazıt ÖNAL, “Türk Özel Bireysel Emeklilik Sisteminin Gelişimi Ve Sistemin Vergilendirilmesi”, *Vergi Sorunları Dergisi* Sayı 224, Mayıs 2007, s. 248.

¹⁹⁴ Azmi DEMİRCİ ve Atakan ŞEN, “Bireysel Emeklilik Sistemi Dünya Ve Türkiye Uygulaması”, Hesap Uzmanları Derneği Yayınları, Ocak 2006, s. 271.

Dünyada özel emeklilik sistemlerinin gelişmesinde temel faktör çalışan veya işverenlerce yatırılan katkı paylarının, emeklilik fonlarınca elde edilen gelirlerin ve emeklilik döneminde katılımcıya yapılan ödemelerin vergilendirilmesindeki teşviklerde yatmaktadır. Uygulanan teşvikler ülkeden ülkeye değişmekle birlikte ilke olarak, işçi ve işveren katkıları, fon gelirleri ile emeklilikte yapılan ödemelerin kısmen veya tamamen vergi dışı bırakılması şeklinde uygulanmaktadır. Dünya'daki uygulamalarında bireysel emeklilik sistemi ya tek aşamada ya da en fazla iki aşamada teşvik edilmektedir. Oysa Türk Vergi Sisteminde bireysel emeklilik sistemi her aşamada teşvik edilmektedir¹⁹⁵.

Bireysel emeklilik fonlarının ekonomik büyüklükleri başlangıçta küçük olmakla birlikte, izleyen dönemlerde gerçekleşen yatırımların sürekliliği sayesinde üçüncü ve dördüncü yıllar sonrasında mali değerleri çok daha hızlı bir şekilde artıyor. Sisteme yeni geçiş yapmış ülke örneklerinde olduğu gibi, emeklilik fonlarının başlangıçtaki ilk 4-5 yıllık faaliyetleri zararlı sonuçlanırken, 6-7 yıllık süreç sonunda fonların büyümesiyle karlılık oldukça yüksek düzeylere ulaşmaktadır¹⁹⁶.

Fonların büyüme süreci vergi teşvikleri ile sistemin özendirilmesi için uygulamalar için doğru zamanın sistemin başlangıç aşaması olduğunu göstermektedir. Fonlar belirli bir olgunluğa eriştiğinde sektör gelişimini kendi kendine sağlayabilecek mali güce sahip olacaktır. Gelişmiş bir sigorta sektöründe, sigorta hizmetlerinde ürün çeşitlendirilmesi ve pazar stratejilerinin geliştirilmesi yolu ile vergi politikalarının desteğine ihtiyaç duyulmayacaktır.

3.8 BİREYSEL EMEKLİLİK FONLARIYLA İLGİLİ VERGİSEL DÜZENLEMELER

Emeklilik için gönüllü tasarruflar ve emeklilik fonuna gönüllü katılım; bir vergi teşviki olsun ya da olmasın hükümet açısından daha az sorumluluklar

¹⁹⁵ K. TEZCAN ve Y. B.ÖNAL, ss. 251-252.

¹⁹⁶ "IV Sermaye Piyasaları Arenası Sermaye Piyasalarının Büyütülmesi ve Derinleştirilmesi", 29 – 30 Eylül 2005, İstanbul, TSPAKB, Yayın No: 28, s. 218

getirecektir. Bu da hükümetlerin işini daha kolaylaştıracaktır. Çünkü zorunlu bir emeklilik sisteminde devlete daha çok iş düşmekte, buna bağlı olarak devlet yasal düzenlemeleri daha ciddi ele alıp, kapsamlı bir garanti mekanizması kurup, açık ve anlaşılır bir düzenleme yapıp sistemi çok iyi bir şekilde denetlemek zorunda kalmaktadır. Özel emeklilik fonları açısından vergiye yönelik düzenlemeler sistemin başarısı açısından önemli bir teşvik unsuru olarak genel kabul görmektedir. Genel olarak uygulanan vergilendirme politikaları 2 temel başlık altında toplanmaktadır;

- Katkı paylarını ve yatırım gelirlerinin vergi dışında tutulup, emeklilik ödemelerinin vergilendirilmesi uygulaması
- Katılım paylarının vergilendirilmesi ancak yatırım gelirlerinin ve emeklilik ödemelerinin vergi dışında tutulması uygulamalarıdır¹⁹⁷.

Gelir vergisi kanununda sigorta işlemlerinin vergilendirilmesi iki grupta toplanabilir. Bunlardan birincisi ödenen prim ve katkı paylarına ilişkin düzenlemeler, ikincisi ise katılımcılara yapılan ödemelere ilişkin düzenlemelerdir.

3.8.1.1 Ödenen Prim Ve Katkı Paylarına İlişkin Düzenlemeler

Bireysel emeklilik sisteminde ödenen prim ve katkı payları birbirinden farklı şekillerde vergiye tabidirler. Uygulanacak vergisel kolaylıkların aşamalarından ilk ikisini oluşturur.

3.8.1.2 Ödenen Prim Ve Katkı Payının Ücret Matrahından İndirimi

GVK Madde 63/3'te gerçek ücretler, ücretin gerçek safi değeri işveren tarafından verilen para ve ayınlar ile sağlanan menfaatler toplamından aşağıdaki indirimler yapıldıktan sonra kalan miktardır.

“Sigortanın veya emeklilik sözleşmesinin Türkiye’de kâin ve merkezi Türkiye’de bulunan bir sigorta veya emeklilik şirketi nezdinde akdedilmiş olması şartıyla; ücretlinin şahsına, eşine ve küçük çocuklarına ait hayat, ölüm, kaza,

¹⁹⁷ K. TEZCAN ve Yıldırım B. ÖNAL, ,s. 247

hastalık, sakatlık, işsizlik, analık, doğum ve tahsil gibi şahıs sigorta poliçeleri için hizmet erbabı tarafından ödenen primler ile bireysel emeklilik sistemine ödenen katkı payları, indirim konusu yapılacak prim, aidat ve katkıların toplamı, ödendiği ayda elde edilen ücretin % 10'unu ve yıllık olarak asgari ücretin yıllık tutarını aşamaz. Bakanlar Kurulu bu oranı % 20 oranına kadar artırmaya ve belirtilen haddi asgari ücretin yıllık tutarının iki katını geçmemek üzere yeniden belirlemeye yetkilidir.”

3.8.1.3 Ödenen Prim Ve Katkı Payının Yıllık Beyanname İle Beyan Edilen Gelirlerden İndirimi

Gelir vergisi matrahının tespitinde, GVK Madde 89/1'e göre gelir vergisi beyannamesinde bildirilecek gelirlerden aşağıdaki indirimler yapılabilir:

Beyan edilen gelirin % 10'unu (bireysel emeklilik sistemi dışındaki şahıs sigorta primleri için, beyan edilen gelirin % 5'ini) ve asgarî ücretin yıllık tutarını aşmamak şartıyla, mükellefin şahsına, eşine ve küçük çocuklarına ait hayat, ölüm, kaza, hastalık, sakatlık, analık, doğum ve tahsil gibi şahıs sigorta primleri ile bireysel emeklilik sistemine ödenen katkı payları (sigortanın veya emeklilik sözleşmesinin Türkiye'de kâin ve merkezi Türkiye'de bulunan bir sigorta veya emeklilik şirketi nezdinde akdedilmiş olması, prim ve katkı tutarlarının gelirin elde edildiği yılda ödenmiş olması ve ücret geliri elde edenlerin ücretlerinin safi tutarının hesaplanması sırasında ayrıca indirilmemiş bulunması şartıyla, eşlerin veya çocukların ayrı beyanname vermeleri halinde, bunlara ait prim ve katkı payları kendi gelirlerinden indirilir).

GVK Madde 40/9 İşverenlerce çalışanları adına ödenen katkı paylarının ticari kazancın tespitinde gider olarak kabul edilmesi. İşverenler tarafından ücretliler adına bireysel emeklilik sistemine ödenen katkı payları (Gerek işverenler gerekse ücretliler tarafından bireysel emeklilik sistemine ödenen ve vergi matrahının tespitinde dikkate alınan katkı paylarının toplamı bu Kanunun 63 üncü maddesinin birinci fıkrasının 3 numaralı bendinde belirlenen oran ve haddi aşamaz.).

3.8.1.4 Katılımcılara Yapılan Ödemelere İlişkin Düzenlemeler

Katılımcının elde ettiği gelirin menkul sermaye iradı olarak vergilendirilmesi Gelir Vergisi Kanunu Madde75/15'e göre kişilerin bireysel emeklilik sisteminden elde ettiği gelirler menkul sermaye iradı kapsamına girmektedir. Menkul sermaye iradı GVK Madde 75'te şu şekilde tanımlanmıştır; Menkul Sermaye İradı, sahibinin ticari, zirai veya mesleki faaliyeti dışında nakdi sermaye veya para ile temsil edilen değerlerden müteşekkil sermaye dolayısıyla elde ettiği kar payı, faiz, kira ve benzeri iratlar menkul sermaye iradıdır.

Tüzel kişiliği haiz emekli sandıkları, yardım sandıkları ile emeklilik ve sigorta şirketleri tarafından;

- On yıl süreyle prim, aidat veya katkı payı ödemedi ayrılanlara yapılan ödemeler,
- On yıl süreyle katkı payı ödemiş olmakla birlikte bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazanmadan ayrılanlar ile diğer sandık ve sigortalardan on yıl süreyle prim veya aidat ödeyenlere ve vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemeler,
- Bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazananlar ile bu sistemden vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemeler.

Yukarıda yazılı iratlar, bunları sağlayan sermaye sahibinin ticari faaliyetine bağlı bulunduğu takdirde, ticari kazancın tespitinde nazara alınır.

3.8.1.5 Katılımcıların Emeklilik Şartlarını Sağlamaları Halinde Vergilendirme

G.V.K. Madde 22'ye göre bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazananlar ile bu sistemden vefat, malûliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan ödemelerin % 25'i, Türkiye'de kâin ve merkezi Türkiye'de

bulunan diđer sigorta Őirketlerinden 10 yıl sűreyle prim 6deyenler ile vefat, malűliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan 6demelerin % 10'u ve tek primli yıllık gelir sigortalarından yapılan 6demelerin tamamı gelir vergisinden műstesnadır. İstisna edilen tutar űzerinden GVK 94. űncű maddenin birinci fıkrasının 15 numaralı bendine g6re tevkifat yapılmaz.

Tam műkellef kurumlardan elde edilen, GVK 75 inci maddenin ikinci fıkrasının 1, 2 ve 3 numaralı bentlerinde yazılı kâr paylarının yarısı gelir vergisinden műstesnadır. İstisna edilen tutar űzerinden G.V.K. 94 űncű madde uyarınca tevkifat yapılır ve tevkif edilen verginin tamamı, kâr payının yıllık beyanname ile beyan edilmesi durumunda yıllık beyanname űzerinden hesaplanan vergiden mahsup edilir. GVK Madde 94/15 uyarınca kalan tutarın dűŐűk oranlı stopaja tabi tutulur.75.inci maddenin ikinci fıkrasının 15 numaralı bendinin (a) alt bendinde yer alan menkul sermaye iratlarından,

- On yıl sűreyle prim, aidat veya katkı payı 6demededen ayrılanlara yapılan 6demeler,
- 75 inci maddenin ikinci fıkrasının 15 numaralı bendinin (b) alt bendinde yer alan menkul sermaye iratlarından “On yıl sűreyle katkı payı 6demiŐ olmakla birlikte bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazanmadan ayrılanlar ile diğer sandık ve sigortalardan on yıl sűreyle prim veya aidat 6deyenlere ve vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan 6demeler”
- 75 inci maddenin ikinci fıkrasının 15 numaralı bendinin (c) alt bendinde yer alan menkul sermaye iratlarından “Bireysel emeklilik sisteminden emeklilik hakkı kazananlar ile bu sistemden vefat, maluliyet veya tasfiye gibi zorunlu nedenlerle ayrılanlara yapılan 6demeler.” % 25 vergi tevkifatı yapılır.

3.8.1.6 Beyan Esasları

Madde 86'ya g6re elde edilen gelirin yıllık beyan dıŐında tutulması Gelir Vergisi Kanununun 75 inci maddesinin 15 numaralı bendinde tam műkellefiyette

geçerli olmak üzere yazılı menkul sermaye iratları, kazanç ve iratların istisna hadleri içinde kalan kısmı, göre belirtilen gelirler için yıllık beyanname verilmez, diğer gelirler için beyanname verilmesi halinde bu gelirler beyannameye dâhil edilmez.

3.8.1.7 Vergi İndiriminin Uygulanması Esasları

Sözleşmenin sigorta veya emeklilik şirketi nezdinde akdedilmiş olması şartıyla ücretlinin, şahsına, eşine, küçük çocuklarına ait, hizmet erbabı tarafından ödenen şahıs sigorta poliçeleri primleri ile bireysel emeklilik sistemine ödenen katkı payları ücret matrahının tespitinde indirim konusu yapılabilir. İndirilecek tutarın hesaplanmasında katkı payı ve primlerin ödendiği ayda ücretlinin elde etmiş olduğu brüt ücretin bireysel emeklilik sistemine ödenen katkı paylarında %10'u, şahıs sigorta prim ödemelerinde ise %5'i matrahtan indirilebilir.

Aylık olarak ödenen prim ve katkı payı toplamı, asgari ücretin aylık brüt tutarı ile kıyaslanmaz. Kıyaslama yıllık asgari ücretin brüt tutarı ile yapılır. Brüt Ücret, işveren tarafından çalışana hizmeti karşılığında ödenen, aylık ücret (maaş), prim, ikramiye, sosyal yardımlar, zamlar gibi sürekli nitelikteki ödemelerin toplamıdır. Gider karşılığı olarak ödenen tutarlar brüt ücret miktarının tespitinde dikkate alınmaz.

3.8.1.8 Prim Ve Katkı Payı Ödemelerinin Belgelendirilmesi

Prim, aidat ve katkı paylarına ait ödeme belgesinin, belgenin ait olduğu ay içinde işverene ibraz edilmesi şartıyla ilgili olduğu ayda, birden fazla işverenden ücret geliri elde ettiği için veya tevkifata tabi olmayan ücret geliri elde ettiği için ücret gelirlerini yıllık beyanname ile beyan eden ücretliler ödemiş oldukları prim ve katkı payları yıllık beyanname üzerinde indirim konusu yapılabilir.

3.8.1.9 Katkı Payı Ve Primlerin Vergi Matrahından İndirimi

Katkı Payı Ve Primlerin Vergi Matrahından İndirimi Konusu Yapılabilmesi İçin aranan şartlar ücretli çalışanlar ve gelirini yıllık beyan edenler için şu şekildedir. Ücretli çalışanlar için ücret ödemesinin ilgili olduğu aya ilişkili olması ve en geç bu ay içinde ödenmiş olması gerekmektedir.

Gelirlerini yıllık beyanname ile beyan edenler ise beyannamenin ilgili olduğu döneme ait olması, ödemenin bu dönem içerisinde yapılmış olması gerekmektedir. Gelir Vergisi Kanununun 86.ncı maddesinin birinci fıkrasının 1 numaralı bendine göre; bireysel emeklilik sistemi ve şahıs sigortalarından elde edilen ve menkul sermaye iradı olarak tanımlanmış gelirler tutarı ne olursa olsun yıllık beyanname ile beyan edilmeyecektir. Stopajla yapılan vergileme nihai vergileme olmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Vergilendirme ile ilgili olarak birçok ülkede farklı hukuki düzenlemeler ve uyulmaması halinde dereceleri farklı yaptırımlar uygulanmaktadır. Ekonomik göstergelerin dışında vergilendirme aynı zamanda kültürel bir öge olarak kabul edilebilir. Aynı zamanda sigortacılık faaliyetlerinin yaygınlığı ve sigorta şirketlerinin gücü de ülke ekonomisinde ve sosyal yaşantısındaki kültürel ögelere bağlı geliştiğini söylemek mümkündür. Gelişmiş ülkelerde sigorta ürünlerine duyulan ihtiyaç ile ülkemizdeki gereksinim farklı düzeydedir. Öncelikli olarak sigorta ürünlerinin faydalarının topluma iyi bir şekilde tanıtılması gereklidir. İlk olarak sektörün gelişimi bu noktada gerçekleşecektir. Ardından vergi alışkanlıkları doğrultusunda yapılması gereken müdahaleler sigorta sektörü üzerinde etkiye sahip olacaktır.

Vergi yapısı oluşturulur iken belirlenecek standartlar, benzer faaliyet ve yükümlü gruplarına tarafsız vergileme işlemi sunmalı. Ayrıcalıklar sınırlı sayıda yükümlüye uygulanmalı. Diğer bir ifadeyle vergi ayrıcalığı belirli sektör, faaliyet ve yükümlüye fayda sağlamalıdır. Aksi takdirde vergi harcamasından söz edilemez. Amaç, ideal vergileme sistemini tanımlama ve ondan ayrılmaları göstermekten ziyade, kamu harcama programlarına dönüştürülebilen ve kamu harcamalarına alternatifler olarak düşünülen özel hükümleri vergi harcamaları olarak tanımlayabilmektir. Böylece belirlenecek standart, gerçek vergi yapısından çok fazla ayrılmamalıdır. Vergi harcamasına konu edilen vergi, vergi ayrıcalığının değerinin uygun bir standartta ölçülmesine olanak sağlayacak kadar geniş kapsamlı olmalıdır. Vergi sisteminde vergi harcamasının sağladığı yararı ortadan kaldıracak hüküm olmamalıdır. Vergi harcaması, doğrudan kamu harcamaları gibi gerçekleştirilebilecek belirli bir amaca hizmet etmelidir¹⁹⁸.

Vergi politikası önerilerinin hazırlanmasında dikkate alınması gereken Türkiye'ye özgü koşullar ise şöyle olmalıdır. Kamu kesimi faiz giderlerinin hızlı artışı, hızlı nüfus artışı, adaletsiz gelir ve servet dağılımı, gösteriş tüketimi ve yurt içi tasarrufların yetersizliği, vergisel teşviklerin yatırımlar üzerinde yeterince etkili

¹⁹⁸ F. GİRAY, s. 32

olamaması, uluslararası karşılaştırmalarda ülke saydamlığının yetersizliği yüksek oranda eş değer vergi yükü etkisi yaratmaktadır. Kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin ve dolaylı vergilerin paylarındaki artış, vergi affı uygulamalarının yaygınlığı, ihracatta katma değer vergisi sorunu, kısa vadeli sermaye hareketlerinin piyasaları aşırı dalgalandırıcı etkileridir¹⁹⁹.

Vergi istatistiklerinin geniş bir zaman aralığına yayılmış olmaması sebebiyle uygulanacak vergi teşvikleri ve diğer vergi kolaylıkları vergi adaletini olumsuz yönde etkileyebilecek, vergi politikaları siyasi amaçlar doğrultusunda hükümetlerin kısa dönemli programlarını desteklemek amacıyla kullanılabilir.

Vergi politikalarının ve vergiye yönelik düzenlemelerin maliyet etkisinin analizinde, vergi istatistiklerinin mevcudiyeti oldukça önemlidir. Özellikle, vergi harcamaları ve sektörel vergi istatistiklerine ait verilerin olmaması, vergi politikaları ve uygulamalarının analizini güçleştirmektedir²⁰⁰.

Sigorta şirketlerince, kendi ekonomik çıkarlarını daha yüksek düzeylere taşımak amacıyla uygulamadaki vergi kolaylıklarının yeterli olmadığı öne sürülerek, önemli vergi teşviklerinin tanındığı bireysel emeklilik sisteminin vergi yükü altında kaldığı şikâyet konusu olmaktadır.

Türkiye’de bireysel emeklilik sistemi işlemleri üzerinden alınan vergiler konusunda bir diğer görüş, kişilerin sisteme kayıt esnasında ilk ödenen katkı payının vergilendirilmiş kazanç üzerinden alınıyor olmasına ilişkindir. Katkı payının zaten vergilendirilmiş kazanç üzerinden alınmasının ardından katkı payına ilişkin tekrar vergi alınmasının çifte vergilemeye neden olduğudur. Ayrıca sistemden çıkan kişilerin elde ettiği birikimin vergilendirilmesi de eleştirilmektedir. Bu gibi uygulamalar sonucu kişi başına aylık prim üretiminin düşük bir düzeyde kalmasına ve fazla artmamasına neden olmaktadır²⁰¹.

¹⁹⁹ H. ATILGAN, ss. 95-96.

²⁰⁰ T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007/2013, ss. 28

²⁰¹ TSPAKB, “**IV Sermaye Piyasaları Arenası Sermaye Piyasalarının Büyütülmesi ve Derinleştirilmesi**”, 29 – 30 Eylül 2005, İstanbul, Yayın No: 28, s. 219

Sigorta sektörünün ülkemizdeki büyüklüğü ne yazık ki yeterli düzeyde değildir. Özellikle kişi başına sigorta prim üretimi gelişmiş ülke ekonomilerinin gerisinde kalmaktadır. Finans sektörü içerisinde yer alan sigorta şirketleri ülkemizde geç başlayan bir süreç içerisinde gelişme olanağı bulmuşlardır. Fakat bu sürecin başlangıcı da gelişmiş ülkelere oranla oldukça gecikmelidir. Söz konusu gecikme neticesinde finans sektörü bankacılık yönlü gelişmiş sigortacılık ise bankacılık sektörünün uzantısı haline gelmiştir. Gelişmiş ülkelerde sigortacılık elit bir meslek olarak görülmektedir. Ayrıca sigorta şirketleri yüksek finans gücüne bağımsız birer kuruluş olarak ülke ekonomisi içerisinde faaliyet göstermektedirler.

Ülkemizde henüz bankacılık sektörünün de yeterli düzeyde görülememesi finans kaynaklarının çeşitlendirilmesi, ekonominin fon ihtiyacının uzun vadede karşılanması gibi problemleri aşmak için sigorta sektörüne özgü bir takım vergi kolaylıklarının tanınmasını haklı çıkartmaktadır. Ancak vergi kolaylıkları tanınırken birçok etmen bir arada değerlendirilerek en yüksek faydayı sağlayacak en uygun vergi politikaları seçilmelidir. Seçilen vergi politikaları vergi adaletini olumsuz yönde etkilememelidir.

Vergilemenin sektör üzerinde dikkat çekici olduğu açıktır. Özellikle 2003 yılından itibaren uygulanmasına geçilen bireysel emeklilik sisteminin vergisel avantajlarından dolayı ön plana çıktığı söylenebilir. Bireysel emeklilik sistemi gelişim raporu 2006' ya göre Emeklilik Gözetim Merkezine yapılan bilgi edinme başvurularında sistem hakkında bilgi talebinden sonra sağlanan vergi avantajlarının neler olduğu konusundaki talepler ikinci sırada yer almaktadır.

Bireysel emeklilik sistemine tanınan vergi kolaylıkları özellikle ücretli çalışan kesimin faydasını yükseltecek doğrultudadır. Çünkü ücretli çalışan kesim brüt ücret üzerinden net ücretin hesaplanması sırasında kişi başına düşen vergi, ücretlinin gelirinden tevkifat suretiyle kesilmektedir. Bu nedenle ücretli çalışanlar verginin yükünü direkt olarak hissetmezler. Stopaj yoluyla ücretlilerden alınan gelir vergisi anestezi etkisine sahiptir. Bu sebeple bireysel emeklilik sistemine tanınan vergi kolaylıkları ücretliler açısından vergisel ek bir yük getirmeden sisteme dâhil

olmalarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bireysel emeklilik hizmetlerinin vergilendirilmesi sistem içerisindeki şirketlerin gelişmesine olanak tanıyacak düzeydedir. Kişi başına düşen bireysel emeklilik sistemine bağlı prim üretimi artmasına bağlı olarak biriken fonlar şirketlerin daha büyük yatırımlar ve getiriler elde etmelerini kolaylaştıracaklardır. Bilindiği üzere düşük gelir grubunda yer alan kişilerin yüksek gelir gruplarındakilere oranla marjinal tasarruf eğilimi daha düşüktür. Sistem katılımcısını zorunlu tasarruf yapmasını sağlamakta böylece marjinal tasarruf eğiliminin düşük olmasından kaynaklanan olumsuzluk giderilmektedir. Toplanan fonlar uzun süreli fonlara çevrilerek ekonominin ihtiyacı olan fon ihtiyacı karşılanmaktadır. Sonuç olarak bireysel emeklilik sisteminin gelişmesinde vergilemenin olumlu etkileri olduğu açıktır. Ancak bu etki bireysel emeklilik sistemi ile sınırlı kalmaktadır. Diğer sigorta hizmetlerine vergisel kolaylıkların sınırlı olarak sağlanması sigorta hizmetlerine olan talebi etkilememektedir. Esasen bireysel emeklilik dışında kalan sigorta hizmetlerine olan talep kişilerin ihtiyaçları ile doğru orantılıdır. Tek başına vergileme sigorta sektörünün gelişimini şüphesiz sağlayamayacaktır.

Son yıllarda özellikle hayat grubundaki sigorta sözleşmelerinin sayılarının artması aslında bankacılık sektörü ile ilgilidir. Çünkü ülkemizde sigortacılık, bankacılık faaliyetlerinin bir uzantısı şeklinde geliştiği için bankaların ekonomi içerisinde bulunduğu konumu çeşitli yaptırımlar için kullanmalarından kaynaklanmaktadır. Özellikle bankalar ile bir kredi sözleşmesi yapılması durumunda hayat sigortası şart koşulmaktadır. Aslında bu isteğe bağlı olmalıdır. Ancak banka kullandıracağı krediyi bu şekilde teminat altına almaktadır. Bir diğer alternatif olarak da bankalar teminat karşılığı kredi kullandırmayı da tercih etmektedir. Mevduat güvencesine bağlı kredi kullandırma yeteri kadar karlı değildir. Zaten söz konusu mevduat banka varlıkları içerisinde yer almaktadır. Ekonomi içerisindeki konumu nedeniyle Türkiye’de bankacılık sektörünün BSMV’ yi müşterilerine yansıttığı gibi kredi kullanacak müşterilerine de sigorta hizmeti satın almaya mecbur etmektedir. Sonuç, hayat grubu sigorta sözleşmelerinin sayısında artıştır. Özellikle bankalar kullandıracağı kredi için risk değerlendirmesi yapmakta, yapılan bu risk değerlendirmesine göre en az risk taşıyan müşterilerine krediyi kullandırmaktadırlar.

En az risk taşıyan grup ise sigorta sözleşmeleri açısından bir çeşit mükâfat olarak nitelendirilebilir. Asli amaç kredi kullandırtmak tali amaç ise kredi ile birlikte sigorta hizmetleri pazarlanmaktadır. Sigorta hizmetlerine tanınacak vergi kolaylıkları sadece bu sektörü değil öncelikli olarak bankacılık sektörünün büyümesine etki edecek gelişme bankaların alacağı strateji kararlarına bağlı olarak gerçekleşecektir.

Bu neden ile sigorta sektörünün başlı başına bir sektör olması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Sigorta şirketleri kendi özerkliklerine kavuşturulmalı ve sigortacılık ile bankacılık arasında belirgin bir ayrım bulunmalıdır. Mevcut ekonomi düzeni içerisinde sigorta sözleşmeleri üzerinde vergilendirmenin etkisi kısıtlı kalmaktadır. Vergilemenin sigorta hizmetlerine olan talebe etkisi psikolojik düzeyde sınırlı kalmaktadır. Amaç vergilendirilme ile sigorta hizmetlerine olan talebin artırılarak sektörün büyümesi değil, büyüyen bir sektör üzerinde bu büyümeyi destekleyecek vergi politikalarının oluşturulması olmalıdır.

KAYNAKLAR

AKDOĞAN, Abdurrahman, **Kamu Maliyesi**, Gözden Geçirilmiş 9. Baskı, Gazi Üniversitesi Ankara 2003.

AKIN, Murat Yusuf, **Doç. Dr. Mehmet SOMER' in Anısına Armağan**, İstanbul Haziran 2006.

AKINTÜRK, Turgut **Medeni Hukuk**, Genişletilmiş 9. Baskı, Beta Basın Yayın, İstanbul, Nisan 2003.

ATILGAN, Hasan, **Vergilemenin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Türkiye'deki Durum Analizi**, T.C. Maliye Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Yayın No:2004/365 2004 Ankara.

Bankacılık Düzenleme Ve Denetleme Kurumu, **Finansal piyasalar raporu**, Sayı 7, Eylül 2007.

BENK, Serkan “Vergisel Teşvikler Ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları” **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı 206, Kasım 2005 .

BERK, Niyazi **Sigortacılıkta Fon Yönetimi**, İstanbul, Haziran 2001.

BIYIK, Recep ve Aydın KIRATLI, **Vergi Teşvikleri ve Korumaları**, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Yıldız Ofset, İstanbul, 2001.

BİLİCİ, Nurettin **Vergi Hukuku**, 15. Baskı, Ankara 2007.

CENGİZ, Sezin ELÇİN **Sigortacılık Sektöründe Rekabet Hukuku Uygulamaları Ab Düzenlemeleri Ve Türkiye İçin Çıkarımlar**, Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezleri, ANKARA 2007.

CEYLAN, Ali ve Turhan KORKMAZ, **Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi**, Ekin Kitapevi, Bursa 2000.

ÇİLOĞLU, İsmail “Teşvik Politikalarının Yönlendirme Gücü”, **Hazine Dergisi**, Sayı 13, Ocak 2000.

ÇİPİL, Mahir “Türk Sigortacılık Sektörünün Pazarlama Karması”, **Hazine Dergisi** Sayı 16, 2003.

DEMİRCİ, Azmi ve Atakan ŞEN, **Bireysel Emeklilik Sistemi Dünya Ve Türkiye Uygulaması**, Hesap Uzmanları Derneği Yayınları, Ocak 2006.

Devlet Planlama Teşkilatı, **Türkiye İktisat Kongresi, İktisadi Sektörlerde Gelişme Stratejileri Tebliğ Metinleri – I**, 2004.

DURAN, Mustafa, **Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yatırımları**, T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Matbaası, Araştırma-İnceleme Dizisi, No: 33 Ankara, Şubat 2003.

Emeklilik Gözetim Merkezi, **Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2006**, www.egm.gov.tr .

ERGİN, Feridun, **Ak İktisat Ansiklopedisi**, Cilt 2, Ak Yayınları, s. 838.

EROL, Ahmet ve A.Ercan YILDIRIM, **Menkul Kıymetlerin Vergilendirilmesi**, Yaklaşım Yayınları, Ankara, Şubat 2001.

Gelir İdaresi Başkanlığı, Vergi Sirküleri No: 2008/53.

GERÇEK, Adnan “**Türkiye’de Yatırımları Teşvik Edici Vergi Politikaları Ve Etkinliği**”,Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt 16, Sayı 1-2 ,1995/1996.

GİRAY, Filiz “Vergi Harcamaları: Harcama Vergileri Açısından Analizi” **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt XXI, Sayı 1, 2002.

GÜNÇAVDI, Öner ve Suat KÜÇÜKÇİFÇİ “Bankacılık ve Sigortacılık Kesiminin Üretim Hacmindeki Değişmelerin Kaynakları: 1973/1990”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı 40, 2002.

GÜVEL, Enver Alper ve Afitap Öndaş GÜVEL, **Sigortacılık**, 1. Baskı Seçkin Yayıncılık, Ankara Ocak, 2002

HANÇERLİOĞLU, Orhan **Ekonomi Sözlüğü**, 8.Baskı, Remzi Kitabevi, 1999.

HARRINGTON, Scott E. ve Gregory R. NIEHAUS, **Risk Management Insurance**, 2. Baskı, Mc Graw Hill.

Verginin Yansıması

http://www.ekodialog.com/kamu_maliyesi/verginin_yansimasi.html

(24 Kasım 2007).

Sigorta Sektörü İstatistikleri

<http://www.hmd.gov.tr/stat/finans/ti45.htm> .08, Son Erişim: Ocak 2008

Türkiye Sigorta Ve Reasürans Şirketleri Birliği

<http://www.tsrbs.org.tr/tsrbs/Maliye+ve+Muhasebe/Mali+Konular/Sektorel+Vergiler+ve+Fonlar.htm>, (Erişim Tarihi: Ekim 2007).

<http://www.tsrbs.org.tr/tsrbs/Sigorta/Reas%FCrans/> (21 Kasım 2007).

TSPAKB, **IV Sermaye Piyasaları Arenası Sermaye Piyasalarının Büyütülmesi ve Derinleştirilmesi**, Yayın No: 28, 29 – 30 Eylül, 2005, İstanbul.

İNCEKARA, Ahmet **Türkiye’de Teşvik Sistemi**, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul, 1995.

KAPOOR, Jack R. , Les R. DLABAY ve Robert J. HUGHES, **Personal Finance**, 7. Baskı, McGrawHill, 2004.

KARAASLAN, Erkan “Bir Kamu Harcaması Olarak Vergi Harcaması”
www.erkankaraarslan.org/bolum/makale/dosya/45.pdf (12 Mart 2008).

KARAKURT, Elif “İş, Güç”, **Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**
Cilt: 5 Sayı:2
[http://www.isgucdergi.org/?p=arc_view&ex=154&inc=arc&cilt=5&sayi=2&year=](http://www.isgucdergi.org/?p=arc_view&ex=154&inc=arc&cilt=5&sayi=2&year=2003)
2003 ,(16 Kasım 2007).

KARGI, Nihal, Ekonomik Kalkınma, **Tasarruf Ve Sermaye Piyasaları İlişkileri: Türkiye Örneği**, SPK Yayınları, Yayın No:115, Mart 1998

KAYDU, Zerrin, **Bireysel Emeklilik Sisteminde Tüketici Profillerinin Farklılaşması: Antalya Ve Isparta İllerinin Karşılaştırılması Örneği**
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2006.

KIRMAN, Ahmet, **Banka Ve Sigorta Muameleleri Vergisi**, 2. Baskı, Ankara, 2001.

MAZLUM, M. I.Yücel ve M. TEKELİOĞLU, **Özel Kesim Yatırım İmkânları Ve Yatırım Kararlarında Teşviklerin Etkinliği**, TOBB yayını, Ankara, 1990.

MUNN, Glenn G, F. L. GARCIA ve Charles j. WOELFEL, **Encyclopedia Of Banking and Finance**, 9. Baskı McGrawhill Yayınevi A.B.D..

NOMER, Cahit ve Hüseyin YUNAK, **Sigortanın Genel Prensipleri**, Ceyma Matbaacılık, Mart 2000.

ÖNCEL, Mualla, Ahmet KUMRULU ve Nami ÇAĞAN, **Vergi Hukuku**, 11. Bası Ankara, Ocak 2004.

ÖZKAN, Turgut, **Sigortacılık Sektöründe Elemanter Branşlarda Her Yönüyle Hasar**, 1. Basım, Haliç Üniversitesi Yayınları, 2002.

ÖZKARA, Mehmet, **Türk Vergi Sisteminde İstisna ve Muafiyet Uygulamalarının Vergilemenin Mali Amacı Bakımından Değerlendirilmesi**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1595, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, No:844, Eskişehir 2004.

ÖZKER, A.Niyazi, “Vergi Hukuku Ve Bütçe Politikalarında Vergi Harcaması Olgusu ve Uygulanabilir Etkinliği, <http://www.e-akademi.org/makaleler/nozker-1.html> (26 Kasım 2007).

PINAR, Abuzer, **Maliye Politikası Teori ve Uygulama**, Ankara Naturel Yayınları , Ekim 2006.

SAYIM, Ferhat, **Bankalarda Kredi Karşılıkları Sistemi ve Vergisel İncelemesi**, Türkiye Bankalar Birliği, Yayın No: 244, Şubat 2006.

SCHOLES, Myron S., Mark A.WOLFSON, Merle ERICKSON, Edward L.MAYDEW ve Terry SHEVLIN, **Taxes and Business Strategy**, 3.Baskı Pearson Prentice Hall 2005.

SERGİCİ, Erdoğan, **Sigorta ve Pazarlama Makaleler**, Can Matbaa, Ocak 2001.

SEYİDOĞLU, Halil, **Ekonomik Terimler Sözlüğü**, Ansiklopedik Sözlük, 2.Baskı, Güzem Can Yayınları, İstanbul, Mart 1999.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, “**Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007/2013 – Vergi Özel İhtisas Komisyonu Raporu**” Yayın No: DPT: 2734 – ÖİK: 685, Ankara 2007.

TEZCAN, Keramettin ve Yıldırım Beyazıt ÖNAL, “ Türk Özel Bireysel Emeklilik Sisteminin Gelişimi Ve Sistemin Vergilendirilmesi”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı 224, Mayıs 2007.

The History of Insurance <http://www.encyclopedia.com/doc/1E1-insuranc.html> 10 Mart 2008.

The History of Insurance <http://www.insurance.za.org/insurance/history-of-insurance.htm> 10 mart2008.

TOSUNER, Mehmet, Zeynep ARIKAN ve Ahmet Burçin YERELİ, **Türk Vergi Sistemi**, 11. Baskı İzmir 2006.

TUNCER, Selahattin, **Vergi Hukuku Ve Uygulaması**, Yaklaşım Yayınları, Mart 2003.

TURGUT, Hakan, **Parasal Zekâ**, Varlık Yayınları, İstanbul, Şubat 2006.

Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, **2006 Yılı Sigortacılık Faaliyet Raporu**, www.tsrsb.org.tr .

UĞUR, Oktay “Sigortacılık faaliyetlerinin BSMV karşısındaki durumu”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı 228, Ağustos 1999.

ULUATAM, Özhan, **Vergilerin Yatırımlar Üzerindeki Etkisi Ve Teşvik Edici Vergi Politikası** (Teori ve Türkiye Uygulaması)Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:311, Sevinç Matbaası, Ankara 1971.

YALÇINKAYA, Timuçin ve Esin ÖZSOY, “Risk Toplumu: Bilgi Toplumunun Evriminde Yeni Boyut”

http://www.bilgiyonetimi.org/cm/pages/mkl_gos.php?nt=251 (16 Kasım 2007).